

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Pořízení pro případ smrti dle Nového občanského zákoníku

Jakub Effenberger

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Pořízení pro případ smrti dle Nového občanského zákoníku“ zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Plzni dne 25. 3. 2014

.....
Jakub Effenberger

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu diplomové práce JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při tvorbě této diplomové práce. Zároveň bych rád poděkoval své rodině za podporu, kterou mi při celém studiu na právnické fakultě poskytovala.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	7
1. ÚVOD A CÍL PRÁCE	8
2. POJEM DĚDICKÉHO PRÁVA	10
2. 1. OBECNĚ O DĚDICKÉM PRÁVU	10
2. 2. PRÁVNÍ ÚPRAVA DĚDICKÉHO PRÁVA	11
2. 3. ZÁSADY DĚDICKÉHO PRÁVA	13
2. 4. PŘEDPOKLADY DĚDĚNÍ	15
2. 5. VŠEOBECNÁ USTANOVENÍ O POŘÍZENÍ PRO PŘÍPAD SMRTI	19
2. 5. 1. NEPOMINUTELNÝ DĚDIC A PRÁVO NA POVINNÝ DÍL	19
2. 5. 2. VYDĚDĚNÍ NEPOMINUTELNÉHO DĚDICE	21
2. 5. 3. OCHRANA NEPOMINUTELNÉHO DĚDICE	28
2. 5. 4. POSLEDNÍ POŘÍZENÍ UČINĚNÉ V ZAŘÍZENÍ POSKYTUJÍCÍ ZDRAVOTNICKÉ NEBO SOCIÁLNÍ SLUŽBY	29
3. ZÁVĚŤ A DOVĚTEK	32
3. 1. POŘIZOVACÍ ZPŮSOBILOST	34
3. 2. ÚČINKY OMYLU V ZÁVĚTI	36
3. 3. FORMA ZÁVĚTI	37
3. 3. 1. ZÁVĚŤ POŘÍZENÁ SOUKROMOU LISTINOU	38
3. 3. 2. ZÁVĚŤ POŘÍZENÁ VEŘEJNOU LISTINOU	44
3. 3. 3. SVĚDKOVÉ ZÁVĚTI	46
3. 3. 4. PRIVILEGOVANÉ ZÁVĚTI	48
3. 3. 5. NEGATIVNÍ ZÁVĚŤ	55
3. 4. VEDLEJŠÍ DOLOŽKY V ZÁVĚTI	56
3. 4. 1. VYKONAVATEL ZÁVĚTI	56
3. 4. 2. SPRÁVCE POZŮSTALOSTI	57
3. 4. 3. PODMÍNKA, DOLOŽENÍ ČASU, PŘÍKAZ	59
3. 5. ZRUŠENÍ ZÁVĚTI	63
3. 5. 1. ZŘÍZENÍ NOVÉ ZÁVĚTI	64
3. 5. 2. ODVOLÁNÍ ZÁVĚTI	64
3. 5. 3. ZACHOVÁNÍ PLATNOSTI STARŠÍ ZÁVĚTI A ZRUŠOVACÍ DOLOŽKA ZÁVĚTI	66
3. 6. DĚDICKÁ SUBSTITUCE	66

3. 7. SVĚŘENSKÉ NÁSTUPNICTVÍ	68
3. 8. ROZDĚLENÍ POZŮSTALOSTI MEZI DĚDICE	71
3. 9. DOVĚTEK	73
4. DĚDICKÁ SMLOUVA	75
4. 1. DĚDICKÁ SMLOUVA V ŘÍMSKÉM PRÁVU	75
4. 2. VÝVOJ DĚDICKÝCH SMLUV NA NAŠEM ÚZEMÍ	76
4. 2. 1. OBECNÝ ZÁKONÍK OBČANSKÝ (ABGB)	76
4. 2. 2. VLÁDNÍ NÁVRH OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU Z ROKU 1937	78
4. 2. 3. OBČANSKÝ ZÁKONÍK Z ROKU 1950	79
4. 2. 4. OBČANSKÝ ZÁKONÍK Z ROKU 1964	80
4. 2. 5. OBČANSKÝ ZÁKONÍK ZÁK. Č. 89/2012 SB.	81
4. 3. PRÁVNÍ ÚPRAVA DĚDICKÝCH SMLUV V ZÁKONĚ Č. 89/2012 SB.	81
4. 3. 1. OKRUH OSOB ZPŮSOBILÝCH UZAVŘÍT DĚDICKOU SMLOUVU	82
4. 3. 2. DRUHY DĚDICKÝCH SMLUV	83
4. 3. 3. FORMA DĚDICKÉ SMLOUVY	84
4. 3. 4. PODMÍNKY UZAVŘENÍ A ZMĚNY DĚDICKÉ SMLOUVY	85
4. 3. 5. ROZSAH POZŮSTALOSTI, O KTERÉ JE MOŽNO POŘÍDIT DĚDICKOU SMLOUVU	86
4. 3. 6. UZAVŘENÍ DĚDICKÉ SMLOUVY ZA SOUČASNÉHO ZŘEKnutí SE DĚDICKÉHO PRÁVA OSTATNÍMI DĚDICI	87
4. 3. 7. PODMÍNKY V DĚDICKÉ SMLOUVĚ	88
4. 3. 8. NAKLÁDÁNÍ S MAJETKEM ZA ŽIVOTA ZŮSTAVITELE	89
4. 3. 9. NEPLATNÁ DĚDICKÁ SMLOUVA PLATNÁ JAKO ZÁVĚŤ	91
4. 3. 10. DĚDICKÁ SMLOUVA UZAVŘENÁ MEZI MANŽELY	94
4. 3. 11. KONTRAKTAČNÍ PROCES U DĚDICKÝCH SMLUV	95
4.3.12. VZTAH DĚDICKÉ SMLOUVY A DAROVÁNÍ PRO PŘÍPAD SMRTI	98
5. ZÁVĚR	101
RESUMÉ	103
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	105

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ObčZ	Zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	Zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZŘS	Zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
OZO	Obecný zákoník občanský, ve znění k 1. únoru 1947
OZř	Zák. č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů
NŘ	Zák. č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

1. ÚVOD A CÍL PRÁCE

Dědické právo je část občanského práva, která se minimálně jednou dotkne každého z nás, buď jako zůstavitele nebo jako dědice. Již Benjamin Franklin, jeden z amerických otců zakladatelů, řekl, že v životě člověka jsou pouze dvě jistoty - daně a smrt. Vzhledem k tomu, že tato práce se zabývá právem občanským, necháme daně stranou a podíváme se na druhou lidskou jistotu - smrt. Protože zůstavitel po své smrti není jakýmkoliv způsobem schopen upravit nebo vyjádřit svou vůli jak by mělo být s jeho majetkem naloženo, je vhodné, aby svou vůli vyjádřil ještě před svou smrtí a předešel tak následným sporům mezi dědici, popř. naložení s jeho majetkem takovým způsobem, jaký by byl proti jeho vůli.

Nový občanský zákoník přináší podstatnou změnu dědického práva, která je již patrná z rozsahu, v jakém se dědickému právu věnuje. Zatímco ObčZ se dědickým právem zabývá v § 460 - § 487, NOZ se dědickým právem zabývá v § 1475 - § 1720. Na první pohled je tedy jasně patrné, jak velkou změnou dědické právo v NOZ prochází, protože oproti ObčZ je v NOZ devíti násobný nárůst ustanovení týkajících se dědického práva. Tato skutečnost není způsobena tím, že by autoři chtěli v NOZ za každou cenu naprosto kazuisticky upravit všechny možné situace, které mohou v dědickém právu nastat, ale je to způsobeno tím, že ObčZ, jak již jeho číslo ve sbírce zákonů napovídá (z. č. 40/1964 Sb.), je výsledkem snah minulého režimu o implementaci komunistické ideologie do českého soukromého práva. V oblasti dědického práva došlo k podstatné deformaci a tento stav nebyl odstraněn ani velkou novelou občanského zákoníku v roce 1991. Je proto tedy nutné, aby téměř 25 let po revoluci došlo ke srovnání kroku s ostatními kontinentálními právními řádů.

NOZ staví na ústavní zásadě respektu k přirozenosti lidské svobody, které je obsažena v soukromoprávní zásadě autonomie vůle. Svobodně projevená lidská vůle má zásadní význam. To se projevuje i v právu dědickém, které již není považováno za prostý nástroj přerozdělení majetku zůstavitele mezi dědice, ale dává zůstaviteli řadu možností jak rozhodnou o tom, co se po jeho smrti stane s jeho majetkem. Tento důraz na zůstavitelovu vůli se projevuje v zavedení nových právních institutů jako jsou například odkaz, dědická smlouva, úprava svěřenského nástupnictví nebo možnost pořízení privilegované závěti.

V kapitole "Pojem dědického práva" nejprve představím co je dědické právo a po té se budu zabývat předmětem a funkcí dědického práva. Následně přiblížím, s ohledem na rekonstrukci soukromého práva, prameny dědického práva a vysvětlím přechodná a závěrečná ustanovení ve vztahu k dědickému právu. Další část této kapitoly budou tvořit zásady dědického práva, na kterých dědické právo stojí, a proto bych je nerad v mé práci opomenul. Následovat bude část práce věnující se předpokladům dědění, které je dle mého názoru nutné na úvod práce rozebrat z důvodu přehlednosti pro čtenáře. Poslední část této kapitoly budou tvořit všeobecná ustanovení o pořízení pro případ smrti, kdy se v této části budu zabývat zejména právem nepominutelného dědice na povinný díl a jeho vyděděním.

Další kapitola se bude zabývat závětí a dovětkem, které i NOZ upravuje společně. Nejprve z důvodu logického členění této kapitoly vymezím podmínky pořizovací způsobilosti a následně se budu zabývat účinkům omylu v závěti. Poté budu pokračovat formou závěti, vedlejšími doložkami v závěti a zrušením závěti. V další části této kapitoly bude rozebráno náhradnictví, svěřenské nástupnictví a rozdělení pozůstalosti mezi dědice. Na konci této kapitoly se budu zabývat dovětkem z toho důvodu, aby tato kapitola byla rozdělena na část věnující se závěti a část věnující se dovětku.

Následující kapitola s názvem "Dědická smlouva" se bude věnovat, jak již z názvu vyplývá, dědické smlouvě, která je v našem právním řádu novým dědickým titulem. Nejprve se budu věnovat právní úpravě a možnosti sepsání dědické smlouvy v římském právu a následně se zaměřím na vývoj dědických smluv na našem území. Tuto kapitolu zakončím částí týkající se právní úpravy dědických smluv obsažené v Novém občanském zákoníku.

V celé této práci budu komparovat právní úpravu obsaženou v zákoně č. 89/2012 Sb. a zákoně č. 40/1964 Sb. V případě institutů, které zákon č. 40/1964 nezná, budu komparovat dnes již účinnou právní úpravu dědického práva s právní úpravou obsaženou v obecném zákoníku občanském a vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Dále se v této práci zaměřím na některé sporné otázky a aplikační problémy, které s sebou rekonstrukce přinesla.

2. POJEM DĚDICKÉHO PRÁVA

2. 1. Obecně o dědickém právu

Občanskoprávní vztahy, které ovlivňují každodenní život člověka, jsou vztahy dynamickými, což znamená, že v těchto vztazích dochází ke změnám. Jednou z nejčastějších změn v oblasti občanskoprávních vztahů je změna v jejich subjektech. Ke změně subjektů dochází na základě právních skutečností, což jsou skutečnosti, které podle zákona musí nastat, aby se někdo stal subjektem oprávnění a povinností, které jsou pro určitou skutkovou situaci obecně stanoveny v zákoně.¹ Právní skutečnosti můžeme rozdělit na právní skutečnosti závislé na vůli člověka a na právní skutečnosti nezávislé na vůli člověka. Smrt člověka reprezentuje nejtypičtější právní skutečnost nezávislou na vůli člověka, avšak i zde můžeme najít výjimku např. v podobě sebevraždy. Smrtí člověka zaniká jeho právní osobnost, a tím jsou dotčeny všechny právní vztahy, ve kterých zemřelý figuroval. Některá práva a povinnosti přecházejí na právní nástupce a některé zanikají.² Dědické právo je právem na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní, přičemž pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele. Předmětem dědického práva jsou tedy ta práva a povinnosti, které smrtí zůstavitele nezanikají. Typickými právy a povinnostmi, které po smrti člověka zanikají, jsou práva a povinnosti vázané výlučně na jeho osobu. Výjimku z této skupiny práv a povinností tvoří ta práva a povinnosti vázané výlučně na osobu zůstavitele, které byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny u orgánu veřejné moci (§ 1475 NOZ). Toto ustanovení v NOZ představuje posun oproti stávající právní úpravě, protože v ObčZ platilo, že všechna práva a povinnosti, které se váží jen na osobu dlužníka nebo věřitele, jeho smrtí zanikají a nespádají do pozůstalosti (§ 579 ObčZ). Jako příklad těchto práv můžeme uvést náhradu za bolest nebo ztížení společenského uplatnění. Avšak Nejvyšší soud v roce 2011 judikoval, že: "Právo zaměstnance na náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění, které vzniklo od 1. 1. 2007, smrtí zaměstnance nezaniká; v plné výši se

¹ HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 169 s.

² FIALA, J. a M. KINDL et al. *Občanské právo hmotné*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 311 s.

stává předmětem dědění a přechází na toho, komu tato pohledávka podle výsledku dědického řízení připadla."³

Funkcí dědického práva je zajistit přechod práv a povinností na právní nástupce zůstavitele a právě proto je dědické právo jednou z nejvýznamnějších oblastí majetkových práv. Pokud by naše společnost institut dědického práva neznala, chyběl by nám motivační prvek k mezigeneračnímu předávání majetku, který se projevuje zejména tím, že se rodiče na jedné straně snaží nespotřebovat všechen svůj majetek, ale mají snahu alespoň část ze svého majetku předat svým dětem, a na druhé straně se rodiče snaží ještě za svého života splnit své dluhy, aby tyto dluhy po jejich smrti nezatěžovali jejich potomky. V případě bezdětných zůstavitelů by absence dědického práva pravděpodobně znamenala nebezpečí toho, že pokud by se takový zůstavitel dostal do ohrožení života (např. vážná nemoc), tak všechen svůj majetek raději spotřebuje, než aby připadl státu. Problém by nastal v případě přežití takové situace, protože takový zůstavitel by zůstal bez prostředků a neměl by se o něj kdo postarat. Tato situace by pravděpodobně nebyla ojedinělým případem a byla by nutnost řešit jí ze strany státu formou nějaké finanční pomoci, což by představovalo další zátěž pro, již tak napjatý, státní rozpočet. Právě proto je institut dědického práva pro naši společnost tak důležitý. Dědické právo dává člověku jistotu, že pokud zemře, případně jeho majetek jeho příbuzným, tedy v případě normálně fungujících rodin, lidem, ke kterým měl zůstavitel nějaké citové pouto. Zákonodárce však nemyslí pouze na právní nástupce zůstavitele, ale i na jeho věřitele. V tomto případě dědické právo přispívá k udržení právní jistoty a kontinuity právních vztahů, protože na právní nástupce zůstavitele přecházejí zůstaviteli závazky.⁴

2. 2. Právní úprava dědického práva

Soukromé právo jako celek prošlo rekodifikací, takže ani dědické právo, jako součást práva občanského, není výjimkou. Zatímco do 31. 12. 2013 byla účinná právní úprava obsažená v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku, od 1. 1. 2014 nabyl

³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 936/2010, ze dne 7. 4. 2011

⁴ KUČERA, Robert. *Dědictví*. Praha: Linde Praha, 2001. 14 s.

účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, běžně označován jako Nový občanský zákoník.

Jak jsem již v úvodu naznačil, tento zákon přináší mnohé změny oproti původní úpravě obsažené v ObčZ, nicméně základní principy dědického práva zůstávají stejné. Během tvorby NOZ jeho tvůrci uvažovali nad zavedením institutu ležící pozůstalosti, který by znamenal, že dědictví se nenabývá smrtí zůstavitele, nýbrž odevzdáním pozůstalosti, které se provádí doručením odevzdací listiny dědicům ze strany soudu. Tento princip se v současnosti používá například v Rakousku, v minulosti se používal i v českých zemích⁵. Vzhledem k tomu, že konstrukce ležící pozůstalosti je v právních řádech evropských států ojedinělá, bylo rozhodnuto, že se NOZ k této konstrukci vracet nebude.⁶

Dědické právo je v NOZ upraveno v Části III., Hlavě III., konkrétně v § 1475 - § 1720, avšak aplikaci těchto ustanovení je třeba posoudit ve vztahu k ustanovením Části V. - ustanovením přechodným a závěrečným. Zde totiž zákonodárce určuje jaké právo, resp. jaký občanský zákoník, se použije. Rozhodným právem pro dědění je právo platné v den smrti zůstavitele. Pokud zůstavitel zemře po nabytí účinnosti NOZ, avšak pořízení pro případ smrti, dovětek nebo prohlášení o vydědění učiní ještě za účinnosti ObčZ, kterému odporují, budou takovéto projevy vůle považovány za platné, pokud neodporují NOZ. Uzavře-li zůstavitel smlouvu o zřeknutí se dědictví za účinnosti ObčZ a zemře po nabytí účinnosti NOZ, bude se tato smlouva považovat za platnou (§ 3069 - § 3072 NOZ). Obecně se tedy vychází ze zásady, že zemře-li zůstavitel za účinnosti NOZ a učinil-li projevy vůle za účinnosti předchozích právních předpisů, se kterými jsou v rozporu, je třeba ze zákona takovou neplatnost zhojit za předpokladu, že takovéto projevy vůle nejsou v rozporu s NOZ.⁷ Lze tedy konstatovat, že se zde jedná o retroaktivitu ve prospěch zůstavitele. Zásah do právní jistoty způsobený aplikací budoucího právního předpisu

⁵ Na základě obecného zákoníku občanského z roku 1811 se v českých zemích využíval princip ležící pozůstalosti do roku 1950.

⁶ ELIÁŠ, K. a M. ZUKLÍNOVÁ. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha, 2001. 199 s.

⁷ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1082 s.

na vztahy již vzniklé lze ospravedlnit tím, že NOZ staví na koncepci posílení vůle zůstavitele, a tudíž se snaží poskytnout možnost využití těchto ustanovení co nejširšímu počtu adresátů. Takovéto použití retroaktivity však v českém právním řádu není ojedinělé, protože například v § 2 trestního zákoníku je stanoveno, že trestnost činu se posuzuje podle zákona účinného v době spáchání trestného činu, ale pokud je to pro pachatele příznivější, použije se k posouzení trestnosti činu zákona pozdějšího.

2. 3. Zásady dědického práva

Komunistický režim v České republice dědické právo podstatným způsobem zdeformoval. Byla zde jednoznačná snaha omezovat vlastnické právo a z toho důvodu minulý režim neopomenul ani přechod majetkových práv děděním. Účelem ustanovení o dědickém právu bylo občanům bez nejbližších příbuzných co nejvíce zkomplikovat dispozice s majetkem pro případ smrti. Tato snaha je velice dobře vidět v ustanoveních o děděním ze závěti, kde šlo z mnoha důvodů prohlásit závěť za neplatnou. Pozadu nezůstává ani pojetí děděním ze zákona, kde byl snížen počet dědických tříd a tím zvýšena pravděpodobnost toho, že majetek po smrti občana připadne státu jako odúmrt'. Ani přes tyto skutečnosti si však komunistický režim nedovolil institut dědického práva odstranit.⁸ Pravděpodobně to bylo dáno tím, že i komunisté si byli vědomi toho, že dědické právo zajišťuje zachování hodnot pro budoucí generace a bez toho institutu by nebylo možné zajistit kontinuitu vlastnictví a s tím spojenou snahu člověka starat se o dané majetkové statky a rozvíjet je. Tuto myšlenku reflektuje **zásada zachování hodnot**, která je vlastní jak úpravě obsažené v ObčZ, tak v NOZ. Zatímco v minulosti byla tato zásada vztahována v podstatě výlučně na předměty hmotné povahy, úprava v NOZ se přizpůsobuje standardům běžným v moderních právních řádech a zásadu zachování hodnot vztahuje i na předměty nehmotné povahy jako jsou například předměty duševního vlastnictví nebo subjektivní práva a povinnosti zakládající se na osobních poměrech zůstavitele.⁹

⁸ KUČERA, Robert. *Dědictví*. Praha: Linde Praha, 2001. 14 s.

⁹ Tato práva a povinnosti však musejí být jako dluh uznány, nebo ještě za života zůstavitele uplatněny u orgánu veřejné moci (§ 1475, odst. 2 NOZ).

Druhou základní zásadou dědického práva je **zásada přechodu majetku na jednotlivce**. Tato zásada má základ v § 1475, odst. 3 NOZ a vyjadřuje koncepci, která na našem území byla vždy zachovávána, a to, že dědictví připadne dědici, tedy osobě zůstaviteli blízké, a nikoli státu. Samozřejmě, že i podle nové úpravy může majetek zůstavitele připadnout státu, ale tím, že se zavádí větší počet dědických tříd bude zajištěno, že majetek zůstavitele připadne s větší pravděpodobností osobě s ním příbuzné i v případě, že nepořídí pro případ smrti.¹⁰

K těmto dvěma, již zmíněným, základním zásadám přistupují zásady další. **Zásada univerzální sukcese** znamená, že dědic nastupuje do právního postavení zůstavitele v celém rozsahu. Dědic tedy v rámci dědictví přijímá celé jmění zůstavitele, které je tvořeno jak aktivy, tak pasivy.¹¹ Úprava obsažená v § 470 ObčZ určovala, že dědic odpovídá do výše ceny nabytého dědictví za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele a za zůstavitelovy dluhy, které na dědice přešly zůstavitelovou smrtí. Pokud bylo dědiců více, odpovídal každý dědic v poměru jím nabyté části dědictví k celému dědictví. Problémem tohoto pojetí je to, že na jedné straně dochází ke zkrácení práv věřitelů a na straně druhé jde toto pojetí proti zájmům osob, které dluhy zůstavitele zajistili. Je to způsobeno tím, že zjištění výše skutečně nabyté pozůstalosti je v podstatě nemožné. S jistotou můžeme určit výši pozůstalosti tvořenou statky, které jsou někde evidovány, jako jsou například motorová vozidla registrovaná v centrálním registru vozidel, peněžní prostředky vedené na bankovních účtech, nemovitosti vedené v katastru nemovitostí atd. Naproti tomu u statků, které nejsou nikde evidovány, tuto výši většinou nejsme schopni určit, protože dědici mnohdy tyto předměty nepřiznají a tím dochází ke zkrácení věřitelů.¹² Nová úprava však toto pojetí opouští a posiluje pozici věřitelů a osob, které zůstavitelovy dluhy zajistili. Na dědice v rámci pozůstalosti tedy přechází všechny dluhy zůstavitele, které musí dědic uhradit. I zde však NOZ poskytuje dědici ochranu

¹⁰ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 600 s.

¹¹ HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 272 s.

¹² JANEČKOVÁ, E., V. HORÁLEK a K. ELIÁŠ. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*. Praha: Linde Praha, 2012. 27 s.

v podobě možnosti dědictví odmítnout a v podobě výhrady soupisu pro případ, že dědictví neodmítne.¹³

Další zásadou, která je typická pro dědické právo je **zásada volnosti dědice přijmout nebo odmítnout dědictví**. Tato zásada vyplývá již z definice dědického práva, kdy § 1475 NOZ stanoví, že dědické právo je právem na pozůstalost nebo poměrný podíl z ní. V této definici je výslovně uvedeno, že dědické právo je skutečně právem a nikoli povinností, tudíž se dědic může rozhodnout, jestli dědictví přijme či nikoli, a pokud se rozhodne, že dědictví nepřijme, nikdo jej nemůže nutit k opaku.¹⁴ Tato zásada se projevuje v institutu zřeknutí se dědictví, institutu odmítnutí dědictví a institutu vzdání se dědictví.

Poslední zásadou dědického práva je **zásada ingerence veřejné moci při nabytí dědictví**. Tato zásada vyjadřuje tu skutečnost, že dědic sice nabývá dědictví smrtí zůstavitele, to znamená na základě právní skutečnosti nezávislé na vůli člověka (kromě např. sebevraždy, která je závislá na vůli člověka), ale dědické řízení je zahájeno z moci úřední. V dědickém řízení soud pověří notáře vedením dědického řízení, ve kterém notář plní funkci soudního komisaře. Na konci dědického řízení je vydáno deklaratorní rozhodnutí o nabytí dědictví dědicem, které pouze potvrzuje nabytí dědictví, protože jak již bylo řečeno výše, okamžikem nabytí dědictví je okamžik smrti zůstavitele.¹⁵

2. 4. Předpoklady dědění

K tomu, aby mohl přejít na dědice majetek zůstavitele, musí být splněny určité podmínky, které jsou označovány jako předpoklady dědění. NOZ požaduje naplnění čtyř podmínek, tedy předpokladů dědění, kdy tyto předpoklady dědění jsou stejné jak v NOZ, tak v ObčZ. Přestože se tedy na první pohled může zdát, že v této oblasti nedochází k žádným změnám, opak je pravdou. Ačkoli NOZ vyžaduje splnění

¹³ ELIÁŠ, K. et al. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 299 s.

¹⁴ HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 273 s.

¹⁵ HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 273 s.

stejných předpokladů jako ObčZ, obsah a charakter jednotlivých předpokladů v NOZ doznal změn. Předpoklady dědění jsou tedy smrt zůstavitele, existence pozůstalosti, dědická způsobilost dědice a právní důvod dědění.¹⁶

Smrt zůstavitele je prvním a nejdůležitějším předpokladem dědění, protože právě smrtí zaniká osobnost člověka, a z tohoto důvodu musí majetek zůstavitele přejít na jiné subjekty, které se stanou jeho právními nástupci.¹⁷ Pro dědění je důležité zejména pořadí úmrtí jednotlivých osob, protože ten, kdo zemře před zůstavitelem nebo současně s ním, nedědí. V případě dopravních nehod nebo přírodních katastrof, kdy nelze určit pořadí úmrtí jednotlivých osob, zakládá NOZ vyvratitelnou právní domněnku, že tyto osoby zemřely současně (§ 27 a § 1479 NOZ) .

Smrt fyzické osoby je třeba dokázat. Nejčastějším způsobem dokázání smrti je ohledání těla lékařem a vystavení úmrtního listu matrikou. Pro případ, že nelze provést důkaz smrti výše uvedeným způsobem a člověk byl účasten takové události, že se jeho smrt jeví ke všem okolnostem jako jistá, umožňuje NOZ soudní prohlášení za mrtvého na základě důkazu smrti. Ve svém rozhodnutí musí soud určit den, který platí za den smrti. Ve výše uvedeném případě se smrt člověka jeví ke všem okolnostem jako jistá. Může však nastat i situace, kdy smrt člověka jistá není a existuje pouze určitá míra pravděpodobnosti, že by člověk mohl být mrtev.¹⁸

Tyto situace řeší domněnka smrti, jejíž úprava je obsažena v § 71 - § 76 NOZ. V NOZ jsou rozlišeny dvě základní situace týkající se domněnky smrti. První z nich je situace, kdy soud prohlásí za mrtvého člověka, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel. Druhá situace předpokládá, že člověk byl prohlášen za nezvěstného, z okolností vyplývají vážné pochybnosti o tom, zda-li je ještě naživu a jeho smrt není nepochybná.

¹⁶ HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 274 s.

¹⁷ SCHELLE, K. a I. SCHELLEOVÁ. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 41 s.

¹⁸ DVOŘÁK, J., J. ŠVESTKA a M. ZUKLÍNOVÁ et al. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwers ČR, 2013. 230 s.

Druhým předpokladem dědění je **existence pozůstalosti**. Jak již bylo řečeno výše, pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, to znamená, že pozůstalost tvoří jak aktiva (majetek), tak pasiva (závazky) zůstavitele (§ 1475 NOZ). Může však nastat situace, kdy zůstavitel nezanechá žádný majetek, který by tvořil pozůstalost. V tomto případě tedy neexistuje žádný předmět dědění a není tak splněn jeden z předpokladů pro dědění. Když nastane taková situace, soud, resp. notář jako soudní komisař, dědické řízení zastaví. V případě, že zůstavitel sice zanechá majetek spadající do pozůstalosti, ale takový majetek nemá žádnou hodnotu nebo má jen nepatrnou hodnotu, soud vydá usnesení, kterým takový majetek vydá tomu, kdo se postaral o pohřeb zůstavitele. V tomto případě je nutný souhlas toho, kdo vypravil zůstavitelův pohřeb, k tomu, aby mu byl takový majetek vydán. Současně s vydáním tohoto majetku vypraviteli pohřbu soud dědické řízení zastaví (§ 153 a § 154 ZŘS).

Třetím předpokladem dědění je **dědická způsobilost dědice**. Způsobilým dědicem může být fyzická osoba, právnická osoba, ale i stát.

Podmínky způsobilosti fyzické osoby být dědicem nejsou vázány na svéprávnost, protože k přechodu pozůstalosti na dědice dochází ze zákona okamžikem smrti zůstavitele a v dědickém řízení se nabytí dědického práva jen potvrzuje deklaratorním rozhodnutím. Ovšem v dědickém řízení musí i nesvéprávný dědic učinit určité úkony, a z toho důvodu je zastoupen opatrovníkem, kterého určí soud.¹⁹ Způsobilost fyzické osoby být dědicem je vázána na její právní osobnost, která vzniká narozením a zaniká smrtí. Na počaté dítě se pro účely dědění hledí jako na narozené. Toto pojetí obsahoval již ObčZ, NOZ ale přidává podmínku, podle které, se na počaté dítě hledí jako na narozené jen v případě, že to vyhovuje jeho zájmům (§ 7 ObčZ, § 23 a § 25 NOZ). V případě hodnocení toho, zda nabytí dědictví vyhovuje zájmům počatého dítěte, je třeba posoudit i povinnosti, které pro počaté dítě mohou plynout z nakládání s majetkem, který je předmětem dědění.²⁰ V průběhu

¹⁹ SCHELLE, K. a I. SCHELLEOVÁ. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 44 s.

²⁰ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 79 s.

života se dědic může stát nezpůsobilým k dědění. Zatímco ObčZ jako první důvod dědické nezpůsobilosti uváděl spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům, NOZ stanoví, že nezpůsobilým dědicem je ten, kdo se dopustí činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu. Druhý důvod dědické nezpůsobilosti, kterým je zavrženíhodné jednání proti projevu zůstavitelovi poslední vůli NOZ taktéž přebírá z ObčZ a upravuje jej. NOZ opouští pojetí, kdy zavrženíhodné jednání musí směřovat jen vůči projevu zůstavitelově poslední vůle a zavádí pojetí, kdy toto zavrženíhodné jednání může směřovat i proti zůstavitelově poslední vůli jako takové. Dále NOZ stanoví demonstrativní výčet zavrženíhodných činů proti zůstavitelově poslední vůli, kterými jsou donucení nebo lstivé svedení k projevu poslední vůle, překažení projevu poslední vůle a zatajení, zfalšování, podvrhnutí nebo úmyslné zničení posledního pořízení. V důsledku výše uvedených jednání se dědic stává nezpůsobilým k dědění, ale i tato nezpůsobilost jde zhojit. Dle NOZ musí zůstavitel dědici takový čin výslovně prominout, zatímco ObčZ požadoval pouze odpuštění takového činu, které mohlo být učiněno i konkludentně (§ 469 ObčZ, § 1481 NOZ).²¹ Výše uvedené důvody dědické nezpůsobilosti, se ve vztahu k pořízení pro případ smrti, týkají potomka zůstavitele jako nepominutelného dědice.

Dědicem zůstavitele může být i právnická osoba. Dědění právnickými osobami umožňoval i ObčZ, ten však požadoval, aby právnická osoba, která měla dědit, ke dni smrti zůstavitele existovala. Naproti tomu NOZ umožňuje povolát za dědice i takovou právnickou osobu, která v době smrti zůstavitele neexistuje, ale má teprve v budoucnu vzniknout. NOZ zde však určuje dosud neexistující právnické osobě podmínku, že musí vzniknout do jednoho roku od smrti zůstavitele. Pokud taková právnická osoba do jednoho roku od smrti zůstavitele nevznikne, není způsobilým dědicem. ObčZ také umožňoval dědění dosud nevzniklých právnických osob. Mohlo se však jednat pouze o nadaci nebo nadační fond, který zůstavitel zřídil závětí (§ 477 ObčZ, § 1478 NOZ). Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že NOZ dává zůstaviteli širší možnosti v oblasti povolávání dosud nevzniklých právnických osob

²¹ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 605 s.

za dědice, což koresponduje s myšlenkou posílení vůle zůstavitele, která je pro NOZ stěžejní.

Co se týče státu, státu připadá dědictví v případě, že nikdo nedědí na základě dědické smlouvy, závěti ani zákona. V tomto případě se, dle NOZ, hledí na stát, jako by byl zákonným dědicem, kdy má vůči ostatním osobám postavení dědice, kterému svědčí výhrada soupisu. Dle úpravy obsažené v ObčZ státu připadlo dědictví, které nedědil nikdo ani na základě závěti, ani na základě zákona, jako odúmrt'. Na stát se však, na rozdíl od pojetí obsaženého v NOZ, nehledělo jako na dědice (§ 462 ObčZ, § 1634 NOZ).

Posledním, tedy čtvrtým, předpokladem dědění je **existence právního důvodu dědění**. Právní důvod dědění je označován též jako dědický titul. Na rozdíl od ObčZ, který znal pouze dva dědické tituly, a to zákon a závěť, NOZ zná dědické tituly tři. K zákonu a závěti, které byly obsaženy již v ObčZ, NOZ přidává nový dědický titul, kterým je dědická smlouva. O závěti a dědické smlouvě je podrobně pojednáno v kapitole 3 a kapitole 4.

2. 5. Všeobecná ustanovení o pořízení pro případ smrti

NOZ za pořízení pro případ smrti považuje závěť, dědickou smlouvu a dovětek. Úprava dědického práva účinná do 31. 12. 2013, tedy zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, znal pouze závěť jako pořízení pro případ smrti. Toto rozšíření možností jak pořídit pro případ smrti v NOZ koresponduje se záměrem zákonodárce posílit zůstavitelovu vůli a dát mu více možností, jak upravit naložení s jeho majetkem po jeho smrti.²²

2. 5. 1. Nepominutelný dědic a právo na povinný díl

Právo nepominutelného dědice na povinný díl a jeho vydědění je oblastí dědického práva, která je pro pořízení pro případ smrti naprosto zásadní, protože právo nepominutelného dědice na povinný díl zakládá pohledávku nepominutelného dědice na vyplacení hodnoty jeho povinného dílu vůči smluvním nebo závětním dědicům. V širším slova smyslu můžeme mezi pořízení pro případ smrti zařadit i pořízení

²² BEZOUŠKA, P. a L. PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: Nejdůležitější změny*. 1.vydání. Olomouc: ANAG, 2013. 202 s.

listiny o vydědění, protože touto listinou zůstavitel projevuje svou vůli, aby nepominutelný dědic po zůstaviteli nedědil, ani neměl právo na povinný díl.

I když v NOZ vnímáme zcela jasný záměr zákonodárce posílit vůli zůstavitele, nemůžeme si myslet, že zůstavitel může o svém majetku pořizovat pro případ smrti naprosto neomezeně. Základní omezení se nachází v § 1492 NOZ, který stanovuje, že nelze zkrátit povinný díl nepominutelného dědice. Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele a pokud nedědí děti zůstavitele, tak jsou nepominutelnými dědici potomci dětí zůstavitele. O zkrácení povinného dílu nepominutelného dědice se nejedná v případě, že se nepominutelný dědic svého práva na povinný díl zřekl nebo byl-li nepominutelný dědic vyděděn (§ 1492 a § 1643 NOZ). V NOZ se mění terminologie a již se nepoužívá označení neopominutelný dědic, ale používá se označení nepominutelný dědic. Rozlišujeme tedy 2 druhy nepominutelných dědiců, a to nepominutelné dědice zletilé a nepominutelné dědice nezletilé. Dle § 30 NOZ se zletilosti nabývá dovršením osmnáctého roku věku, kdy toto ustanovení je převzato z ObčZ. V § 479 ObčZ bylo stanoveno, že nezletilému neopominutelnému dědici náleží alespoň tolik, kolik činí jeho zákonný dědický podíl a zletilému neopominutelnému dědici náleží alespoň tolik, kolik činí 1/2 jeho zákonného dědického podílu. NOZ velikosti povinných dílů nepominutelných dědiců zmenšuje, a to tím způsobem, že nezletilému nepominutelnému dědici musí připadnout minimálně 3/4 jeho zákonného dědického podílu a zletilému nepominutelnému dědici musí připadnout minimálně 1/4 jeho zákonného dědického podílu (§ 479 ObčZ, § 1643 NOZ). Toto snížení dědických podílů nepominutelných dědiců je důsledkem snahy dát zůstaviteli větší pořizovací svobodu. Při aplikaci úpravy obsažené v ObčZ se mohlo stát, že zůstavitel nemohl o svém majetku sepsat závěť, protože mohla nastat situace, že zůstavitel měl pouze jednoho nezletilého potomka a žádného manžela nebo partnera. V takovém případě v I. dědické skupině dědil pouze tento nezletilý potomek, a protože jeho dědický podíl jako nepominutelného dědice byl roven jeho zákonnému dědickému podílu, zůstavitel nemohl sepsat závěť, protože všechn jeho majetek připadl tomuto neopominutelnému dědici. Právě proto NOZ snížil povinný díl nezletilého nepominutelného dědice na 3/4 jeho zákonného dědického podílu, aby zůstavitel

mohl pořídit pro případ smrti alespoň o 1/4 svého majetku.²³ Pro zůstavení povinného dílu je důležité, že může být zůstaven buď jako dědický podíl nebo jako odkaz, avšak nesmí být vůbec zatížen příkazy, podmínkami nebo jinými omezeními. V případě, že by byl povinný díl nepominutelného dědice jakkoli zatížen nařízením zůstavitele, tak se k takovému nařízení nepřihlíží. Pokud by však zůstavitel zůstavil nepominutelnému dědici více, než kolik je jeho povinný díl a celý tento dědický podíl by zatížil nařízením, tak se toto nařízení vztahuje pouze na tu část dědického podílu, která přesahuje povinný díl nepominutelného dědice. Může též nastat situace, kdy zůstavitel uloží nepominutelnému dědici, aby si vybral mezi dědickým podílem, který je zatížen nařízením, a povinným dílem. Pokud by zůstavitel v závěti na nepominutelného dědice vůbec nepamatoval a určil by dědici jiné osoby, tak by za účinnosti ObčZ byla závěť podle § 479 ObčZ v této části neplatná. NOZ tuto koncepci opouští. Dle NOZ by závěť v této části nebyla neplatná a dědictví by tedy připadlo závětním dědicům tak, jak zůstavitel určil v závěti, ale nepominutelný dědic by měl právo vůči závětním dědicům na výplatu peněžní částky rovnající se hodnotě jeho povinného dílu.²⁴ Koncepce obsažená v ObčZ chránila neopominutelného dědice jako dědice, který dědí ze zákona, naproti tomu NOZ převzal koncepci, kterou využíval na našem území Obecný zákoník občanský do roku 1950.²⁵

2. 5. 2. Vydědění nepominutelného dědice

O zkrácení povinného dílu nepominutelného dědice se nejedná v případě, že se nepominutelný dědic práva na povinný díl zřekl nebo byl vyděděn. Vydědění lze charakterizovat jako odnětí práva nepominutelných dědiců na jejich povinné díly a jedná se o institut, jehož účelem je znemožnit nepominutelným dědicům dědit po zůstaviteli v případě, že se nechovají vůči zůstaviteli takovým způsobem, jaký je obvyklý v běžně fungujících rodinách v moderní společnosti, popř. vedou takový život, který odporuje představě většiny členů naší společnosti o řádném a slušném způsobu vedení života. Institut vydědění vychází z předpokladu, že dědění nepominutelných dědiců po zůstaviteli by nemělo být samozřejmé a zůstavitel by

²³ BEZOUŠKA, P. a L. PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: Nejdůležitější změny*. 1.vydání. Olomouc: ANAG, 2013. 214 s.

²⁴ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 669 s.

²⁵ MIKEŠ, J. a L. MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 90 s.

měl mít možnost své potomky vydědit v případě, že se o něho na sklonku jeho života nezajímají a nestarají, protože mohou nastat situace, kdy se o zůstavitele na konci jeho života stará osoba, která není nepominutelným dědicem, ale zasloužila by si po zůstaviteli dědit. V případě neexistence institutu vydědění by tedy byl zůstavitel značně omezen v možnosti naložit se svým majetkem dle své vůle, protože by byl omezen výší povinných dílů nepominutelných dědiců. V neposlední řadě by bylo proti dobrým mravům, kdyby po zůstaviteli dědili za všech okolností osoby, které o zůstavitele neprojevují žádný zájem.²⁶ V běžně fungujících rodinách je motivem postarání se o zůstavitele na konci jeho života citové pouto mezi zůstavitelem a jeho potomky. Jsou ale také rodiny, kde takové citové pouto mezi zůstavitelem a jeho potomky není, a jediným důvodem, proč se potomci o své rodiče starají je strach z toho, že pokud by tak nečinili, jejich rodiče je vydědí. Právě bič v podobě vydědění v mnoha případech nutí potomky postarat se o své rodiče, kteří by jinak byli odkázáni na pomoc státu, což by opět zatěžovalo státní rozpočet.

NOZ v § 1646 uvádí, že nepominutelného dědice lze ze zákonných důvodů z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v právu na povinný díl zkrátit. Zákon však již nestanoví jestli se vydědění nepominutelného dědice vztahuje kromě povinného dílu i na dědění dle zákonné posloupnosti. Je tedy zřejmé, že se zde objevuje mezera v zákoně, kterou je třeba řešit za pomoci analogie. Vzhledem k tomu, že účelem vydědění nepominutelného dědice je zabránit nepominutelnému dědici dědit po zůstaviteli v případě, že zůstavitel pořídí pro případ smrti a jsou splněny podmínky pro vydědění, je zřejmé, že by se vydědění nepominutelného dědice mělo vztahovat i na dědění dle zákonné posloupnosti, protože je zde zřejmá vůle zůstavitele, aby nepominutelný dědic nebyl jeho dědicem. Toto tvrzení je navíc podpořeno ustanovením obsaženým v § 2 (2) NOZ, které říká, že: "Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat smyslu právního předpisu proti jeho smyslu."

²⁶ SCHELLE, K. a I. SCHELLEOVÁ. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 87 s.

Důvody vydědění jsou taxativně stanoveny v zákoně a NOZ, oproti ObčZ tyto důvody upravuje a rozšiřuje, protože ObčZ obsahoval pouze čtyři důvody vydědění, kdežto NOZ zná důvodů vydědění šest. Dále je v NOZ v § 1641 odst. 1 uvedeno, že ze zákonných důvodů lze vyděděním nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v tomto jeho právu zkrátit. V ObčZ bylo pouze uvedeno, že potomka lze vydědit. Do NOZ bylo tedy oproti ObčZ přidáno navíc ustanovení, že nepominutelného dědice lze v jeho právu na povinný díl zkrátit, a to z toho důvodu, aby bylo naprosto zřejmé, že nepominutelného dědice lze vydědit i částečně.²⁷

Prvním důvodem vydědění dle NOZ je skutečnost, že nepominutelný dědic neposkytl zůstaviteli pomoc v nouzi. Tento důvod vydědění obsahoval již ObčZ, ale NOZ toto ustanovení zestručnil. Na obsahu tohoto ustanovení NOZ v podstatě nic nemění, protože neposkytnutí pomoci svým bližním, které je nepominutelný dědic schopen, v podstatě téměř vždy naplňuje podmínku rozporu s dobrými mravy, a proto zákonodárce mohl rozpor s dobrými mravy z tohoto ustanovení vypustit. Dále NOZ nahrazuje pojem pomoci ve stáří, v nemoci nebo jiných obdobných případech, pojmem pomoci v nouzi, kdy nouze zahrnuje všechny případy, které výslovně uváděl ObčZ. Dle usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. září 2012, sp. zn. 21 Cdo 3329/2010, je nutno kumulativně splnit několik podmínek, aby mohlo jít o neposkytnutí pomoci v nouzi ze strany nepominutelného dědice. První podmínkou je, že se zůstavitel dostane do situace nouze v důsledku onemocnění, věku nebo v důsledku potíží způsobenými jinými okolnostmi, jako jsou například povodně nebo požár, a potřebuje pomoc nebo si není schopen bez cizí pomoci sám zajistit základní životní potřeby. Druhou podmínkou je, že o potřeby zůstavitele není postaráno jinak. Mohlo by se jednat o situaci, kdy by např. ubytování zůstaviteli poskytla obec. Třetí podmínkou je reálná možnost potomka poskytnout zůstaviteli potřebnou pomoc a poslední podmínkou je neodmítnutí potomkem nabízené pomoci zůstavitelem.²⁸

²⁷ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 670 s.

²⁸ VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. I. vydání. Olomouc: ANAG, 2014. 393 s.

Druhým důvodem vydědění je skutečnost, že potomek o zůstavitele neprojevuje takový opravdový zájem, jaký by projevoval měl. NOZ vypustil z tohoto ustanovení výraz "trvale" neprojevuje opravdový zájem, protože z výrazu "neprojevuje" je zřejmé, že neprojevování zájmu potomka o zůstavitele musí mít trvalou povahu a nelze tedy za důvod vydědění považovat občasné zapomenutí na zůstavitelovy narozeniny nebo vynechání návštěvy u zůstavitele. V případě, že by zákonodárce chtěl jako důvod vydědění určit takovýto občasný "poklesek" v zájmu o zůstavitele, nahradil by výraz "neprojevuje opravdový zájem" výrazem "neprojevuje opravdový zájem" (§ 469a odst. 1 pís. b ObčZ, § 1646 odst. 1 pís. b NOZ). Dle usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. září 2012, sp. zn. 21 Cdo 3329/2010, je nutno zkoumat v každém konkrétním případě důvod proč neprojevuje potomek o zůstavitele zájem. V případě, že by byl nezáměr potomka o zůstavitele způsoben nezáměrem zůstavitele o potomka, nelze tento nezáměr potomka považovat za důvod vydědění. Pasivita totiž musí vycházet od nepominutelného dědice a v případě, že je jeho pasivita pouze důsledkem pasivity zůstavitele, bylo by vůči nepominutelnému dědici nespravedlivé, kdyby byl z takového důvodu vyděděn.²⁹ Co se týče požadavku opravdovosti zájmu nepominutelného dědice, má tento požadavek zajistit, aby zájem nepominutelného dědice nebyl jen formální a účelový. V případě, že by byl zájem nepominutelného dědice o zůstavitele pouze účelový, může zůstavitel tohoto potomka vydědit. Problém by však mohl nastat, a pravděpodobně i nastane, při dokazování, resp. popírání účelovosti zájmu nepominutelného dědice o zůstavitele.³⁰

Třetím důvodem vydědění je spáchání trestného činu. ObčZ určoval, že se muselo jednat o úmyslný trestný čin, za který byl uložen trest odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. NOZ toto pojetí opouští a výslovně neurčuje, že se musí jednat o úmyslný trestný čin, a tím tedy rozšiřuje okruh trestných činů, pro které může být nepominutelný dědic vyděděn, i na nedbalostní trestné činy. Dále NOZ

²⁹ VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. I. vydání. Olomouc: ANAG, 2014.

³⁰ SCHELLE, K. a I. SCHELLEOVÁ. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 90 s.

opouští pojetí vymezení trestného činu, pro který může být nepominutelný dědic vyděděn, pomocí výše trestní sazby na tento trestný čin, ale určuje, že tento trestný čin musí být spáchán za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze (§ 469a odst.1 pí.s. c ObčZ, § 1646 odst. 1 pí.s. c NOZ). Důvodem pro tuto změnu ve vymezení trestného činu, pro který může být nepominutelný dědic vyděděn je skutečnost, že vymezení trestného činu pomocí trestu odnětí svobody v délce trvání nejméně jednoho roku dopadá i na trestné činy, které nejsou pro rodinné vazby významné a zůstavitel může tyto trestné činy využít k vydědění potomka, kdy toto vydědění je vedeno jiným než v zákoně stanoveným motivem.³¹ Podmínkou pro uplatnění tohoto důvodu vydědění je dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. března 2013, sp. zn. 21 Cdo 1065/2011 skutečnost, že v době pořízení listiny o vydědění je nepominutelný dědic pravomocně odsouzen pro trestný čin, který spáchal za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. V případě, že je nepominutelný dědic vyděděn po pravomocném zahlazení jeho odsouzení pro trestný čin, pro který může být vyděděn, je toto vydědění neplatné, protože právní mocí zahlazení odsouzení vzniká právní fikce, že se na pachatele trestného činu hledí, jako by nebyl odsouzen. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že nepominutelného dědice lze platně vydědit pouze v období od právní moci odsuzujícího rozsudku do právní moci zahlazení odsouzení.³²

Čtvrtým důvodem vydědění je vedení trvale nezřízeného života. Tento důvod vydědění NOZ převzal z ObčZ a dle rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010, se jedná o vedení nezřízeného života v případech, kdy chování vyděděného nepominutelného dědice vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy, zejména závislostí na alkoholu, drogách hazardních hrách apod., zanedbáváním povinné péče, vyhýbáním se práci a s tím spojeným obstaráváním si prostředků na život nekalým

³¹ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 671 s.

³² VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. I. vydání. Olomouc: ANAG, 2014. 395 s.

způsobem. Z tohoto důvodu lze nepominutelného dědice vydědit jen za předpokladu, že takové chování vykazuje znaky kontinuitnosti.³³

Pátým důvodem vydědění je dědická nezpůsobilost nepominutelného dědice, a protože ObčZ tento důvod vydědění neznal, NOZ jej znovu na našem území zavádí, neboť OZO tento důvod vydědění upravoval v § 770. Důvodem pro zavedení tohoto důvodu vydědění je skutečnost, že zůstavitel přímo projeví svou vůli, aby byl nepominutelný dědic vyděděn z důvodu své dědické nezpůsobilosti (viz. kapitola 2.4.) a nedojde tak k případným dohadům v dědickém řízení, jestli zůstavitel takto nezpůsobilému nepominutelnému dědici jeho poklesek vůči němu prominul či nikoli. V § 1481 NOZ je uveden požadavek, aby zůstavitel nepominutelnému dědici jeho poklesek výslovně prominul, znamená to tedy, že toto prominutí nemusí být provedeno písemně ani před žádnými svědky, a s tím je spojen problém jak v dědickém řízení prokázat, že zůstavitel nepominutelnému dědici jeho poklesek neprominul. Řešením tohoto problému je tedy vydědění nepominutelného dědice z důvodu jeho dědické nezpůsobilosti, které výše uvedeným dohadům zabrání.³⁴

Posledním, tedy šestým důvodem vydědění, který NOZ nově zavádí, je takové zadlužení nebo marnotratnost nepominutelného dědice, že hrozí nebezpečí, že nebude naplněn účel dědictví, tedy zachování hodnot do budoucna, protože nepominutelný dědic je tak marnotratný nebo zadlužen takovým způsobem a v takovém rozsahu, že je tu obava, že se pro potomky nepominutelného dědice nezachová povinný díl (§ 1647 NOZ). Na rozdíl od předchozích pěti důvodů vydědění, které je možné vztáhnout i na potomky nepominutelného dědice, tento důvod na potomky nepominutelného dědice vztáhnout nelze. NOZ totiž výslovně stanoví, že pokud zůstavitel vydědí nepominutelného dědice z důvodu zadlužení nebo marnotratnosti, tak musí jeho povinný díl zůstavit jeho dětem, a pokud děti

³³ VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. I. vydání. Olomouc: ANAG, 2014. 397 s.

³⁴ SCHELLE, K. a I. SCHELLEOVÁ. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 94 s.

tohoto nepominutelného dědice již nežijí, tak zůstavitel musí povinný díl zůstavit potomkům dětí nepominutelného dědice.³⁵

Co se týče uvedení důvodu vydědění, přináší NOZ oproti ObčZ zásadní změnu, protože zatím co ObčZ v § 469a odst. 3 výslovně určoval, že v listině o vydědění musí být uveden důvod vydědění a uvedení důvodu vydědění je tedy podmínkou platnosti vydědění, NOZ toto pojetí opouští a k platnosti vydědění nevyžaduje uvedení důvodu vydědění. Důvodem k této změně je skutečnost, že ve většině případů je důvod vydědění znám jak zůstaviteli, tak jeho potomku, který je vyděděn, a proto v těchto případech není nutné, aby zůstavitel musel své rozhodnutí zdůvodňovat. Opodstatnění má tato koncepce zejména v situacích, kdy zůstavitel vydědí svého potomka pro spáchání trestného činu, který byl spáchán již dávno v minulosti a pomalu se na tento čin již zapomnělo. Podle úpravy obsažené v ObčZ by zůstavitel musel spáchání tohoto trestného činu uvést jako důvod vydědění, a to by mělo nežádoucí negativní důsledky pro vyděděného potomka, protože by tento čin znovu vešel v povědomí a takto by byl vyděděný znovu trestán společenským odsouzením, což není účel vydědění.³⁶ Právě proto NOZ v § 1648 stanovuje, že nepominutelný dědic má právo na povinný díl, pokud zůstavitel nevysloví důvod vydědění, toto právo však nepominutelný dědic nemá, pokud se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění. V situaci, která je nastíněna výše, má tedy zůstavitel možnost vydědit svého potomka i bez uvedení důvodu vydědění, pokud ho tím chce ochránit před negativními důsledky uvedení důvodu vydědění. Na druhé straně má vyděděný nepominutelný dědic právo domáhat se svého povinného dílu, pokud zůstavitel neuvede důvod vydědění. V tomto případě však bude zkoumáno, zda nejsou naplněny zákonné důvody vydědění, např. kontrola rejstříku trestů, a pokud bude takový zákonný důvod vydědění prokázán, bude nepominutelný dědic vyděděn a navíc bude vystaven negativním důsledkům důvodů pro vydědění, před kterými se ho zůstavitel snažil ochránit (§ 1648 NOZ).

³⁵ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 672 s.

³⁶ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 673 s.

O vydědění je nutné učinit prohlášení tak, aby v dědickém řízení nevznikaly spory o tom, zda nepominutelný dědic byl vyděděn či nikoli. V předchozí úpravě, tedy v ObčZ, bylo vydědění učiněno prostřednictvím listiny o vydědění, v NOZ se jedná o prohlášení o vydědění. Listina o vydědění musela mít dle ObčZ stejné náležitosti jako závěť a stejně jako závěť se i zrušovala. Stejnou koncepci přebírá i NOZ, když stanoví, že prohlášení o vydědění lze učinit, změnit nebo zrušit stejným způsobem jako závěť (viz. kapitola 3) (§ 1649 odst. 1 NOZ).

NOZ však poskytuje zůstaviteli ještě jednu možnost jak nepominutelného dědice vydědit. Jedná se o vydědění mlčky. Principem tohoto způsobu vydědění je skutečnost, že zůstavitel v závěti uvede osoby, které mají být jeho dědici a vědomě mezi tyto osoby neuvede nepominutelného dědice. První podmínkou tohoto způsobu vydědění je požadavek zákona, aby se nepominutelný dědic dopustil takového jednání, které naplňuje zákonný důvod vydědění a druhou podmínkou je požadavek, aby zůstavitel nepominutelného dědice opomenul úmyslně a nikoli pouze omylem (§1651 odst. 2 NOZ). V případě, že zůstavitel takto mlčky vydědí nepominutelného dědice, mohou nastat dvě situace. V první situaci dědic povoláný v pořízení pro případ smrti nepominutelnému dědici, který byl mlčky vyděděn, ustoupí, a nepominutelný dědic bude i přes vydědění dědit, nebo může nastat druhá situace, ve které se dědic povoláný v pořízení pro případ smrti bude snažit mlčky vyděděnému nepominutelnému dědici prokázat, že je zde skutečně důvod vydědění a tento důvod vydědění se mu buď podaří prokázat či nikoli.³⁷

2. 5. 3. Ochrana nepominutelného dědice

Pokud byl nepominutelný dědic neplatně vyděděn, tak má právo na povinný díl. V případě, že byl zkrácen na čisté hodnotě povinného dílu, tak má právo na doplnění povinného dílu v takovém rozsahu, aby dostal takový povinný díl, jaký mu dle zákona náleží. Právo na povinný díl má taktéž nepominutelný dědic, kterého zůstavitel v závěti pominul, ač věděl, že je naživu. V tomto případě však nesmí nepominutelný dědic svým jednáním naplňovat některý z důvodů pro vydědění, protože jinak by se jednalo o vydědění mlčky. Právo na povinný díl má taktéž

³⁷ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 675 s.

nepominutelný dědic, který prokáže, že ho zůstavitel opominul jen proto, že nevěděl o jeho existenci. O tento případ se bude typicky jednat u nemanželských dětí, kdy matka dítěte zůstaviteli vůbec nesdělila nebo nemohla sdělit, že spolu mají potomka, a proto zůstavitel o svém potomku vůbec nevěděl (§ 1650 až § 1652 NOZ). V důsledku opominutí nebo zkrácení nepominutelného dědice v pořízení pro případ smrti se nepominutelný dědic podle NOZ nestává dědicem ani když prokáže, že byl vyděděn nebo zkrácen neplatně. V ObčZ byla použita konstrukce, kdy se opomenutý nepominutelný dědic stal spoluvlastníkem závětních dědiců. Tato konstrukce nebyla do NOZ přejata, protože od počátku působila problémy v tom ohledu, že se jednalo o nucené spoluvlastnictví, a z toho důvodu velice často mezi spoluvlastníky vznikaly konflikty. Právě proto je v NOZ použita konstrukce, kdy se opomenutý nepominutelný dědic stává věřitelem dědiců a odkazovníků, kteří byly zůstavitelem určeni v pořízení pro případ smrti. Protože se dědici a odkazovníci určeni v pořízení pro případ smrti dostávají do pozice dlužníků opominutého nepominutelného dědice, musí vyrovnat jeho pohledávku. Rozsah v jakém se budou jednotliví dědici a odkazovníci podílet na splnění této pohledávky se určí podle poměrů čistých hodnot dědických podílů nebo odkazů.³⁸ Pohledávku vůči opominutému nepominutelnému dědici splní dědici a odkazovníci v penězích, protože jak již bylo řečeno výše, nepominutelný dědic má právo pouze na peněžitou částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, a nikoli právo na podíl z pozůstalosti (§ 1654 NOZ).

2. 5. 4. Poslední pořízení učiněné v zařízení poskytující zdravotnické nebo sociální služby

Předchozí úprava dědického práva obsažená v ObčZ úpravu pořízení pro případ smrti³⁹ učiněného v zařízení poskytující zdravotnické nebo sociální služby neřešila. NOZ tuto problematiku nově upravuje v § 1493. V případě, že zůstavitel pořídí pro případ smrti v době, kdy je v péči zařízení poskytující zdravotnické nebo sociální služby, nebo v době, kdy využívá služby takového zařízení jiným způsobem, je takové pořízení pro případ smrti neplatné, pokud je učiněno ve prospěch osoby, která

³⁸ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 676 s.

³⁹ ObčZ znal pouze jeden druh pořízení pro případ smrti, a to závět'.

je v takovém zařízení zaměstnána, spravuje ho⁴⁰ nebo v něm jinak působí. Výjimku z tohoto pravidla tvoří pořízení závěti učiněné formou veřejné listiny (§ 1493 odst. 1 NOZ). Důvodem pro vytvoření této výjimky je skutečnost, že při sepisování závěti formou veřejné listiny, tedy nejčastěji formou notářského zápisu, se musí notář přesvědčit, zda-li zůstavitel svou poslední vůli projevuje vážně, s rozvahou a zda-li je zůstavitelova poslední vůle prosta jakéhokoli donucení.⁴¹ Prvním důvodem zavedení § 1493 do NOZ je ochrana starých, nemohoucích a na péči druhých odkázaných lidí před finančním zneužíváním ze strany zařízení poskytujících zdravotnické a sociální služby, popř. ze strany zaměstnanců takových zařízení. Druhým důvodem je zamezení rozdílného přístupu a rozdílné úrovně péče vůči jednotlivým příjemcům služeb takových zařízení, na základě budoucího majetkového prospěchu plynoucího z pořízení pro případ smrti učiněného ve prospěch takových zařízení nebo jejich zaměstnanců. Toto ustanovení by mělo zamezit sporům mezi osobami v těchto zařízeních vyvolaným právě rozdílným přístupem k jednotlivým osobám. Třetím důvodem je zajištění testovací svobody příjemců služeb těchto zařízení, protože testovací svoboda těchto osob je mnohdy ohrožena otevřeným či skrytým nátlakem ze strany zaměstnanců těchto zařízení.⁴² V případě, že zůstavitel mohl po propuštění z takového zařízení, popř. po uplynutí doby, kdy jinak přijímal služby takového zařízení, bez obtíží učinit pořízení pro případ smrti ve formě veřejné listiny, výše uvedené ustanovení se nepoužije (§ 1493 odst. 2 NOZ). Toto platí ovšem jen o závěti a dovětku, neboť projev vůle, kterým je uzavřena dědická smlouva, nelze jednostranně změnit. Nepoužití ustanovení § 1493 odst. 1 NOZ je odůvodněno tím, že zůstavitel měl možnost pořídit ve formě veřejné listiny, ale neučinil tak, a tím dal jasně najevo, že jeho vůle je

⁴⁰ Osobou spravující zařízení poskytující zdravotnické nebo sociální služby se rozumí jak jeho vlastník, tak i jeho provozovatel.

⁴¹ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 614 s.

⁴² BEZOUŠKA, P. a L. PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: Nejdůležitější změny*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2013. 202 s.

skutečně taková, jaká je obsažená v závěti nebo dovětku pořízených v zařízení poskytující zdravotnické nebo sociální služby.⁴³

⁴³ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 614 s.

3. ZÁVĚŤ A DOVĚTEK

Závěť je dědický titul, který, na rozdíl od dědické smlouvy, z našeho právního řádu nevymizel ani v období vlády komunistického režimu, avšak stejně jako celé dědické právo, i právní úprava závětí byla komunistickým režimem značně zdeformována. Stejně jako v případě dědických smluv, ani novela občanského zákoníku zák. č. 509/1991 Sb. do našeho právního řádu nepřinesla změny v právní úpravě závětí, kterými bychom se vyrovnali moderním právním úpravám, jako mají státy západní Evropy, které nebyly půl století v područí nadvlády socialistické ideologie a Sovětského svazu. Oproti úpravě obsažené v ObčZ přináší NOZ do úpravy závětí značné změny, které znamenají srovnání kroku s právní úpravou států západní Evropy zejména tím, že zavádí privilegované závěti, umožňuje k závěti připojit vedlejší doložky, umožňuje stanovit dědici náhradníka nebo tím, že umožňuje ustanovit vykonavatele závěti.

Závěť je nejčastějším způsobem pořízení pro případ smrti a je definována v § 1494 NOZ jako odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, popř. i odkaz. Pro závěť platí obecné podmínky dané pro právní jednání, a proto je zřejmé, že vůle, která je obsažena v závěti musí být pravá, vážná, prostá omylu a současně musí být projevena určitě a srozumitelně. Co se týče určitosti zůstavitelem projevené vůle, nepostačí, aby zůstavitel projevilsvou vůli tím, že přisvědčí návrhu, který mu byl učiněn (§ 1497 NOZ). Je proto nutné, aby zůstavitel aktivně projevilsvou vůli, což znamená, že závěť musí sám sepsat anebo obsah závěti nadiktovat osobě, která jí za zůstavitele napíše. V definici závěti je obsaženo, že závěť je osobním projevem zůstavitelovi vůle, což je ještě navíc zdůrazněno v § 1496 NOZ, který uvádí, že právo povolát dědice je osobním právem zůstavitele, které nemůže být svěřeno jinému. Dále je v tomto ustanovení zakázáno pořídit závěť společně s jinou osobou, čímž je navázáno na úpravu obsaženou v ObčZ, která taktéž zakazovala pořizovat vzájemné závěti pod sankcí jejich neplatnosti. Vzájemnou závěť bylo možno na našem území dříve pořídit, dle § 1248 OZO, jen mezi manžely a princip vzájemné závěti spočíval v tom, že se manželé v jedné závěti buď ustavili vzájemně dědici, anebo ustavili v jedné závěti svými dědici jiné osoby. Konec vzájemných závětí

na našem území však přinesl občanský zákoník z roku 1950, který v § 535 stanovil, že jednou závětí může učinit pořízení pouze jediný pořizovatel.⁴⁴

Zatímco ObčZ spojoval s absencí data podpisu závěti její neplatnost (§ 476 odst. 2 ObčZ), NOZ toto pojetí opouští a s absencí data pořízení závěti spojuje její neplatnost jen v případě, že zůstavitel pořídil více závětí, které si odporují nebo pokud jinak závisí právní účinky závěti na určení doby, kdy byla pořízena (§ 1494 odst. 2 NOZ). Zavedením tohoto nahlížení na neplatnost závěti došlo v NOZ k odstranění zbytečně přísné úpravy, která byla obsažena v ObčZ. Vezmeme-li v úvahu, že dle ObčZ byla neplatná i závěť, u které nebylo nutné určovat okamžik jejího pořízení, protože se jednalo o jedinou závěť pořízenou zůstavitelem, je zřejmé, že se NOZ skutečně snaží upřednostnit vůli zůstavitele a odstranit zbytečně přísné požadavky, které komplikovaly pořizování závětí, resp. způsobovaly její neplatnost.

NOZ nově oproti ObčZ zavádí interpretační pravidlo, podle kterého je třeba závěť vždy vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Při tomto výkladu se použitá slova vykládají podle jejich obvyklého významu. Pokud se však prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy smysl, který je odlišný od smyslu, jenž s takovými výrazy spojuje většina společnosti, je nutné takové v závěti uvedené výrazy interpretovat dle smyslu, který s těmito výrazy spojoval zůstavitel (§ 1494 odst. 2 NOZ). Toto interpretační pravidlo bylo do NOZ zavedeno z toho důvodu, že na závěť nelze aplikovat obecná interpretační pravidla, která jsou obsažena zejména v § 555 a § 556 NOZ, protože závěť nelze interpretovat podle toho jak se jeví dědicům, ale je nutné ji interpretovat tak, jak to zamýšlel zůstavitel, což je důležité pro to, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.⁴⁵ K vysvětlení své vůle může zůstavitel poukázat také na obsah jiné listiny, která není závětí. Pokud by však taková listina, na kterou zůstavitel poukázal, splňovala náležitosti závěti, měla by taková listina stejné právní účinky jaké má závěť (§ 1495 NOZ).

⁴⁴ SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 314, 483 s.

⁴⁵ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 615 s.

3. 1. Pořizovací způsobilost

Na rozdíl od NOZ, který důvody pořizovací nezpůsobilosti upravuje v § 1525 - § 1528, ObčZ důvody pořizovací nezpůsobilosti výslovně neuváděl. Z obecných ustanovení proto bylo nutné dovozovat, že pořizovací způsobilost měla osoba, která měla plnou způsobilost k právním úkonům. Postupem času se z tohoto pravidla vytvořili dvě výjimky, kterými byly věková hranice a omezení způsobilosti k právním úkonům v důsledku duševní poruchy, která nebyla jen přechodná. Novelizace občanského zákoníku v roce 1991 vrátila do našeho právního řádu možnost pořídit závět' zůstaviteli staršímu patnácti let, avšak pro takovou závět' byla požadována forma notářského zápisu. V případě osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům musela být splněna podmínka, že tato duševní porucha neomezovala takového člověka v sepsání závěti.⁴⁶

Podle NOZ je podmínkou pořizovací způsobilosti svéprávnost, která se v plném rozsahu nabývá dosažením zletilosti, tedy dovršením osmnáctého roku věku. Před dosažením zletilosti lze nabýt plnou svéprávnost uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti dle § 37 NOZ. Podmínka plné svéprávnosti pro přiznání pořizovací způsobilosti se nevztahuje na případy, které jsou uvedeny v § 1526 - § 1528 NOZ. První skupinou osob, pro které není plná svéprávnost podmínkou pořizovací způsobilosti, jsou nezletilí, kteří dovršili patnáct let věku a nenabývali plné svéprávnosti uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti. K pořízení závěti takovou osobou není nutný souhlas jejího zákonného zástupce, avšak zákon zde požaduje pořídit závět' ve formě veřejné listiny (§ 1526 NOZ). V tomto ohledu tedy NOZ nepřináší žádnou změnu oproti ObčZ, protože ten také požadoval v případě pořízení závěti nezletilým pořídit závět' ve formě notářského zápisu (§ 476d odst. 2 ObčZ).

Další skupinu osob, pro jejichž pořizovací způsobilost není požadováno splnění podmínky plné svéprávnosti, jsou osoby omezené ve svéprávnosti. První skupinu osob omezených ve svéprávnosti tvoří osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny

⁴⁶ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 71 s.

takovým způsobem, že nejsou způsobilé závěť pořizovat. Pokud se však tyto osoby uzdraví do té míry, že jsou schopny projevit svou vůli, mohou platně pořizovat závěť v jakékoli formě (§ 1527 NOZ). Svěprávnost těchto osob je omezena soudním výrokem a soudním výrokem je taktéž obnovena. Účelem tohoto ustanovení je umožnit pořízení závěti takové osobě, která byla soudem omezena ve svěprávnosti, ale uzdravila se již do té míry, že je schopna sama projevit vlastní vůli, což zakládá podmínky pro zmenšení omezení svěprávnosti. Takové zmenšení omezení svěprávnosti se stává účinným až právní mocí soudního rozhodnutí. Může se však stát, že taková osoba pořídí závěť ještě před právní mocí takového rozhodnutí, a v případě absence výše uvedeného ustanovení § 1527 NOZ by to znamenalo, že taková závěť bude neplatná z důvodu pořizovací nezpůsobilosti zůstavitele. Toto ustanovení tedy umožňuje poříditi závěť zůstaviteli, který je sice formálně, z důvodu nenabytí právní moci soudního rozhodnutí omezen ve svěprávnosti v původním rozsahu, ale z důvodu splnění podmínek pro zmenšení omezení svěprávnosti je mu umožněno závěť poříditi.

Druhou skupinou osob omezených ve svěprávnosti jsou osoby, které jsou sice ve svěprávnosti omezeny soudním rozhodnutím, ale míra omezení jejich svěprávnosti je jen taková, že to nebrání jejich pořizovací způsobilosti. Pro platné pořízení závěti těchto osob je stanovena podmínka pořízení závěti ve formě veřejné listiny (§ 1528 odst. 1 NOZ). V případě těchto osob je kladen požadavek veřejné listiny obdobně, jako v případě osob nesvěprávných z důvodu nedostatku věku, protože obě tyto situace jsou srovnatelné.⁴⁷

Třetí skupina osob omezených ve svěprávnosti je tvořena osobami, které jsou ve svěprávnosti omezeny z důvodu chorobné závislosti na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů, nebo z důvodu chorobné závislosti na hráčské vášni, které představují závažnou duševní poruchu. Tyto osoby mohou poříditi závěť v jakékoli formě v rozsahu, v jakém nejsou omezeny ve svěprávnosti. Jsou však limitovány tím, že mohou poříditi závěť maximálně o 1/2 pozůstalosti, protože zbývající 1/2 připadne zákonným dědicům. Toto omezení

⁴⁷ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 628, 629 s.

ovšem neplatí v případě, že by jako jediný zákonný dědic měl dědit stát (§ 1528 odst. 2 NOZ). Neaplikace tohoto omezení v případě neexistence jiných zákonných dědiců, než státu, je dána tím, že toto ustanovení má chránit zákonné dědice před tím, aby zůstavitel, který je omezen ve svéprávnosti, nepořídil v závěti takovým způsobem, že tito zákonní dědicové nezdědí nic z pozůstalosti v důsledku rozhodnutí zůstavitele učiněného pod vlivem výše zmíněných látek nebo her. Pokud tedy zákonných dědiců není, nemá smysl omezovat zůstavitele v pořízení závěti z důvodu ochrany těchto dědiců.⁴⁸

3. 2. Účinky omylu v závěti

Omyl v právním jednání je v NOZ upraven v § 574 a násl. a jedná se o obecnou úpravu, která se vztahuje na všechna právní jednání. NOZ však obsahuje také zvláštní ustanovení o omylu, která se vztahují pouze k omylu v závěti. Tato úprava je obsažena v § 1529 - § 1531 NOZ a je změnou oproti úpravě obsažené v ObčZ, protože ObčZ neobsahoval zvláštní ustanovení o omylu v závěti, ale bylo nutné vycházet z obecných ustanovení o omylu v právním jednání, která byla obsažena v § 37 a násl. ObčZ.

Dle zvláštních ustanovení o omylu v závěti, je neplatné jen takové ustanovení závěti, ohledně kterého je zůstavitel v omylu. Takový omyl zůstavitele však musí být podstatný. Omyl je považován za podstatný, pokud se týká osoby, které se něco zůstavuje, nebo týká-li se podílu či věci, které se zůstávají, anebo jde-li o omyl v podstatných vlastnostech věci. Podstatné vlastnosti věci jsou takové vlastnosti, u kterých je zřejmé, že by zůstavitel v závěti nepořídil, tak jak pořídil, kdyby se v těchto vlastnostech věci nemýlil. Nezáleží na tom, kým byl takový podstatný omyl vyvolán, a dokonce ani nezáleží na tom, jestli tento podstatný omyl vznikl pouze z příčin na straně zůstavitele.⁴⁹ Je to dáno tím, že NOZ staví na zásadě ochrany vůle zůstavitele. Podstatný omyl však nezpůsobuje nesprávné popsání osoby či věci, a proto ustanovení závěti obsahující takové nesprávné popsání osoby nebo

⁴⁸ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 629 s.

⁴⁹ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 630 s.

věci není neplatné. Neplatnost ustanovení závěti je dána také tehdy, pokud se vůle zůstavitele, ohledně takového ustanovení závěti, zakládá pouze na mylné pohnutce (§ 1529 - § 1531 NOZ). Z výše uvedeného tedy vyplývá, že závěť je neplatná pouze v takovém rozsahu, v jakém rozsahu byl zůstavitel v omylu. Je-li tedy zůstavitel v omylu pouze ohledně některých ustanovení závěti, je taková závěť neplatná pouze v rozsahu těchto ustanovení. Pokud se však zůstavitelův omyl týká celé závěti, je neplatná celá závěť. První podmínkou neplatnosti pouze některých částí závěti je ta skutečnost, že lze takto neplatná ustanovení závěti oddělit od závěti jako celku. Druhou podmínkou je skutečnost, že lze předpokládat, že k pořízení závěti zůstavitelem by došlo i bez neplatných částí. V případě, že nejsou splněny tyto dvě podmínky, je neplatná celá závěť (§ 576 NOZ).

3. 3. Forma závěti

Pořízení závěti v zákonem předepsané formě je pro platnost závěti nezbytné, protože dle § 582 NOZ je neplatné takové právní jednání, které není učiněno ve formě stanovené zákonem. Pro pořízení závěti je požadována písemná forma, avšak NOZ umožňuje pořízení tzv. privilegovaných závětí, neboli závětí s úlevami, pro jejichž pořízení stačí ústní forma, a které dle úpravy obsažené v ObčZ nebylo možno poříditi (§ 1532 NOZ). Pro pořízení závěti platí jednak obecná ustanovení o právních jednáních, a jednak zvláštní ustanovení o závětích. V ustanovení o formě závěti jsou pro jednotlivé druhy závětí stanoveny rozdílné náležitosti, které musí být splněny. Oproti požadavkům kladeným na ostatní právní jednání, jsou na závěti kladeny zpřísněné požadavky, které jsou odůvodněny tím, že právní následky závěti nastanou až po smrti zůstavitele a nebude tedy možné dodatečně zjistit zůstavitelovu vůli. Při interpretaci vůle projevené zůstavitelem v závěti je upřednostňována teorie vůle před teorií ochrany veřejné víry. Teorie ochrany veřejné víry vykládá projev vůle dle úmyslu jednající osoby, pokud byl tento úmysl adresátu projevu znám nebo mu musel být znám. Pokud adresátu tento úmysl znám nebyl, je projev vůle vykládán dle významu, který by takovému projevu vůle zpravidla přikládala osoba, které byl takový projev vůle určen. Naproti tomu teorie vůle vykládá projev vůle nejen dle

vlastního jazykového projevu, ale v případě nutnosti, i podle jiných okolností, jakými může být například uspořádání obsahu závěti.⁵⁰

Druhy závětí, které obsahoval ObčZ byly shodné s druhy závětí, které jsou upraveny v NOZ, avšak obsah a náležitosti těchto jednotlivých druhů závětí v NOZ doznávají změn. Do novely občanského zákoníku zák. č. 509/1991 Sb., umožňoval náš právní řád pořídit pouze holografní závěť a závěť formou notářského zápisu. Novela občanského zákoníku zák. č. 509/1991 Sb. zavedla do našeho právního řádu další dvě formy závěti, a to závěť alografní a alografní závěť osob, které nemohou číst nebo psát. NOZ umožňuje pořídit stejné formy závěti jako ObčZ po novele občanského zákoníku zák. č. 509/1991 Sb., navíc však umožňuje pořídit závěti privilegované.⁵¹

3. 3. 1. Závěť pořízená soukromou listinou

Soukromou listinou lze dle NOZ, stejně jako dle úpravy obsažené v ObčZ, pořídit závěť sepsáním vlastní rukou (závěť holografní) nebo lze závěť pořídit jiným způsobem, než sepsáním vlastní rukou (závěť alografní).

Holografní závěť

Úprava holografní závěti v NOZ a ObčZ je téměř stejná a jediným rozdílem v těchto úpravách jsou následky absence data pořízení závěti. Zatímco ObčZ s absencí data v závěti spojuje její neplatnost, NOZ naproti tomu spojuje neplatnost závěti s absencí jejího datování pouze v případě, kdy zůstavitel pořídí více závětí, které si odporují nebo závisí-li právní účinky závěti na době jejího pořízení (§ 476 odst. 2 ObčZ, § 1494 NOZ).

Na holografní závěť je kladen požadavek, že musí být celá sepsána vlastní rukou. Tento požadavek kladla již úprava obsažená v ObčZ a NOZ tak na tuto úpravu navazuje. Důvodem, proč je pro platnost holografní závěti vyžadováno její sepsání vlastní rukou, je umožnění porovnání písma, kterým byla závěť napsána, s jinými

⁵⁰ SCHELLE, K. a I. SCHELLEOVÁ. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 55 s.

⁵¹ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 75 s.

texty, které zůstavitel dříve napsal, a tím spolehlivě zjistit, zda závěť byla sepsána zůstavitelem, či nikoliv. Vzhledem k tomu, že k platnosti této závěti není vyžadována přítomnost žádných svědků, je toto porovnání písma jediným způsobem, jak v případě pochybností o pravosti závěti určit její pravost nebo zfalšování. Problematické by mohlo být určení pravosti závěti, pokud by zůstavitel sepsal závěť rukou opačnou, než kterou píše normálně, což by mohlo být způsobeno například dočasnou nehybností ruky, kterou za normálních okolností využívá ke psaní. Za těchto okolností by bylo vhodné pořídit jinou než holografní závěť, protože se jeví jako velice pravděpodobné, že v případě přezkoumávání takové závěti, by znalec její pravost nepotvrdil.⁵² Pokud závěť pořizuje osoba, která pro svůj tělesný hendikep není schopná k sepsání závěti použít ruku, je za vlastnoruční sepsání závěti považováno i sepsání závěti jinými částmi těla, jako jsou například ústa nebo noha. Podmínkou zde je, aby tato osoba tyto jiné části těla používala k písemnému projevu i v jiných případech, než je sepsání závěti. Tato podmínka je odůvodněna nutností existence jiných písemných projevů takové osoby, tak aby bylo možno závěť porovnat s jinou listinou a určit tak její pravost. Ve volbě jazyka pro pořízení závěti zůstavitel není omezen, protože závěť může pořídit jak v českém, tak v cizím jazyce. Zůstavitel není omezen ani v materiálu, na který závěť pořídí, může tak závěť pořídit na papír, může závěť sepsat v textovém editoru a nechat jí uloženou v počítači nebo jí klidně může vytesat do kamene. Pokud je závěť takového rozsahu, že se nevejde na jeden list papíru, je vhodné těchto více listů papíru pevně spojit takovým způsobem, aby je nebylo možno bez porušení rozpojit. Pro takové spojení lze užít například provlečení šňůrky skrz dva otvory v těchto papírech a konce šňůrek spojit pečeti. Tímto pevným spojením všech listů závěti se předejde situaci, kdy by mohly být některé listy závěti záměrně ztraceny dědici nebo jinými osobami.⁵³

Druhým požadavkem NOZ na holografní závěť je její vlastnoruční podpis zůstavitelem. Podpis musí být uveden až na samém konci závěti, protože podpisem se toto právní jednání završuje a co se nachází za podpisem, není považováno za platnou část závěti. Podpis zůstavitele nemusí být čitelný, nesmí pouze vzbuzovat pochybnosti o totožnosti zůstavitele, což je rozdíl oproti textu závěti, který musí být

⁵² BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 76 s.

⁵³ MIKEŠ, J. a L. MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 102 s.

čitelný, jinak by závěť byla neplatná pro její nesrozumitelnost. Podpis, který není zůstavitelovým jménem, ale vyjadřuje jeho příbuzenský vztah k dědiců, jako například "Tvá matka", je možné za podpis zůstavitele považovat, zejména v případech, kdy je závěť pořízena formou dopisu. Názor odborné veřejnosti ohledně této problematiky není jednotný, judikatura se však kloní k tomu, že takové označení lze za podpis zůstavitele považovat. I když zákon pro platnost závěti nevyžaduje úřední ověření podpisu zůstavitele, z důvodu předcházení budoucím sporům o pravost závěti je vhodné, když zůstavitel nechá svůj podpis úředně ověřit.⁵⁴

Není vyloučeno, aby zůstavitel za svůj podpis závěti připojil další text, který bude tvořit dodatek závěti, kterým zůstavitel předchozí text závěti doplňuje či mění. Pro platnost takového dodatku platí stejné požadavky jako pro závěť samotnou, což znamená, že dodatek musí tvořit čitelný text, který je napsán vlastní rukou zůstavitele a za dodatkem musí následovat zůstavitelův vlastnoruční podpis.⁵⁵

Z výše uvedeného je zřejmé, že se jedná o nejjednodušší typ závěti, pro jejíž platnost je třeba splnit jen podmínku sepsání závěti vlastní rukou a podmínku vlastnoručního podpisu, respektive v některých případech navíc uvést datum pořízení závěti. Proto neplatnost tohoto typu závětí většinou není způsobena nedodržením formálních požadavků, ale neplatnost je u většiny těchto závětí způsobena obsahovými nedostatky. Obsahové nedostatky mají zejména závěti, ve kterých se zůstavitel snažil používat právní termíny, kterým nerozumí. Jako příklad nesprávného užívání právních termínů, které je možno v závětích často vidět, lze uvést označení domu jako movitosti, označení všech věcí, které se nachází v bytě jako příslušenství bytu, apod.⁵⁶

Alografní závěť

Alografní závěti lze rozdělit na dvě skupiny. První skupinu tvoří obecné alografní závěti, které sepíší zůstavitelé, jenž nejsou žádným způsobem hendikepovaní, jinak

⁵⁴ SCHELLE, K. a I. SCHELLEOVÁ. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 58 s.

⁵⁵ MIKEŠ, J. a L. MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 103 s.

⁵⁶ MIKEŠ, J. a L. MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 104 s.

než vlastní rukou. Druhou skupiny alografních závětí tvoří speciální alografní závěti, které jsou pořízeny hendikepovanými zůstaviteli.

Právní úprava **obecné alografní závěti**, která je obsažena v § 1534 NOZ, je přejata z právní úpravy obsažené v ObčZ, konkrétně v § 476b ObčZ. V oblasti obecných alografních závětí tedy nedochází k žádným změnám. K pořízení obecné alografní závěti je dle NOZ potřeba splnit tři podmínky. První podmínkou je sepsání závěti jiným způsobem, než vlastní rukou, druhou podmínkou je vlastnoruční podepsání závěti a třetí podmínkou je prohlášení zůstavitele před dvěma současně přítomnými svědky, že listina obsahuje jeho poslední vůli (§ 1534 NOZ).

Vzhledem k tomu, že zákon vyžaduje pouze to, aby obecná alografní závěť nebyla sepsána vlastní rukou zůstavitele, nezáleží na tom, jakým způsobem bude tato závěť sepsána. Může být sepsána zůstavitelem na počítači nebo psacím stroji, ale může být napsána i vlastní rukou jiné osoby, které zůstavitel diktuje text závěti. Neplatnost závěti nezpůsobí ani skutečnost, že text závěti sepíše na základě zůstavitelova diktátu osoba zůstaviteli blízká, která má z takové závěti dědit, protože ochrana zůstavitelovi poslední vůle před jejím změněním zapisující osobou je zajištěna tím, že zůstavitel pro platnost závěti musí před dvěma současně přítomnými svědky výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.⁵⁷

Prohlášení zůstavitele před dvěma současně přítomnými svědky, že listina obsahuje jeho poslední vůli slouží k tomu, aby v případě sporů o pravost závěti v dědickém řízení, tito svědci mohli dosvědčit, jakou poslední vůli závěť skutečně obsahovala.⁵⁸ Obecnou alografní závěť může zůstavitel sepsat v jakémkoli jazyce, kterému rozumí. V literatuře se objevuje názor, že jazyk, ve kterém je závěť sepsána, musí ovládat i svědci závěti. Tento názor je však mylný, protože v případě obecné alografní závěti svědci nemusí znát obsah závěti, neboť svým podpisem na závěti pouze stvrzují, že zůstavitel výslovně prohlásil, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Z toho tedy vyplývá, že svědci nemusí znát jazyk, ve kterém je závěť sepsána,

⁵⁷ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 78 s.

⁵⁸ MIKEŠ, J. a L. MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 105 s.

ale musí znát jazyk, ve kterém zůstavitel prohlásí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.⁵⁹

Zákon neuvádí požadavek, aby závěť byla sepsána před svědky, z čehož vyplývá, že závěť může být sepsána a podepsána i několik let před tím, než zůstavitel před svědky prohlásí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Jak již bylo řečeno výše, NOZ s absencí data v závěti spojuje její neplatnost jen v některých případech. Zákon však neuvádí, zda-li má obecná alografní závěť obsahovat datum podpisu zůstavitele nebo datum podpisu svědků. Vzhledem k tomu, že alografní závěť se nestává platnou podpisem zůstavitele, ale až podpisy svědků, lze dovodit, že by v závěti mělo být obsaženo datum podpisu závěti svědky.⁶⁰ (Podmínky kladené na svědky závěti viz. kap. 3. 3 .3.)

Právní úprava **speciální alografní závěti**, která je určena pro zůstavitele, jenž mají takový hendikep, v důsledku kterého nemohou číst nebo psát, je v NOZ obsažena v § 1535 - § 1536 a vychází z právní úpravy speciálních alografních závětí, která byla obsažena v § 476c a § 476 d odst. 3, 4, 5 ObčZ.

Sepsání speciální alografní závěti je první možností, jak může pořídit závěť zůstavitel, který nemůže číst nebo psát, druhou možností jak pořídit závěť, je pro takového zůstavitele sepsání závěti ve formě veřejné listiny (viz. kap. 3. 3. 2.). Stejně jako v případě obecné alografní závěti, i u speciální alografní závěti nezáleží na tom, jakým způsobem je závěť sepsána, nemůže však být napsána rukou zůstavitele. Tato závěť může být sepsána v jakémkoli jazyce, kterému zůstavitel rozumí, rozdíl oproti obecné alografní závěti spočívá v tom, že jazyk, jakým je závěť sepsána musí ovládat i svědci závěti.⁶¹

NOZ rozlišuje dvě skupiny zůstavitelů. První skupina zůstavitelů je tvořena zůstaviteli nevidomými a druhá skupina zůstavitelů je tvořena osobami se smyslovým postižením, které nemohou číst nebo psát. Rozdělení zůstavitelů

⁵⁹ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 79 s.

⁶⁰ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 80 s.

⁶¹ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 82 s.

na tyto dvě skupiny je velice důležité, protože v případě nevidomého zůstavitele zákon požaduje, aby takový zůstavitel projevil svou vůli v listině, která je sepsána za současné přítomnosti tří svědků. Je zde tedy oproti obecné alografické závěti požadavek, aby závěť byla před svědky sepsána a nikoli pouze učiněno prohlášení, že závěť obsahuje zůstavitelovu vůli. Po sepsání závěti je nutné její přečtení svědkem, který nepůsobil jako pisatel závěti. Po přečtení závěti svědkem, musí zůstavitel prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli (§ 1535 odst. 1 NOZ).

V případě zůstavitele se smyslovým postižením, který nemůže číst nebo psát, je taktéž nutné, aby závěť byla pořízena za současné přítomnosti tří svědků. Po sepsání však závěť není přečtena jako v případě nevidomého zůstavitele, ale musí být tlumočena zvláštním způsobem dorozumívání takto hendikepovaných osob, který si zůstavitel vybere. Tlumočení závěti nesmí vykonat svědek, který závěť sepsal z toho důvodu, aby byla zajištěna ochrana před pozměněním skutečné vůle zůstavitele. Na svědky je v tomto případě kladen požadavek, aby ovládali zvláštní způsob dorozumívání, kterým je závěť tlumočena. Po tom co je závěť přetlumočena tímto zvláštním způsobem dorozumívání, zůstavitel před svědky potvrdí za pomoci zvoleného způsobu dorozumívání, že listina obsahuje jeho poslední vůli (§ 1535 odst. 2 NOZ).

Zákon však pro platnost speciální alografní závěti požaduje splnění dalších požadavků, které pro obecnou alografní závěť nejsou zapotřebí. Ve speciální alografní závěti je navíc nutné uvést, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, jméno pisatele závěti, jméno toho, kdo závěť přečetl nebo tlumočil a způsob jakým zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Pokud byl obsah závěti tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, je navíc nutné uvést, jaký způsob dorozumívání zůstavitel zvolil (§ 1536 odst. 1 NOZ).

Speciální alografní závěť pořízenou dle právní úpravy obsažené v ObčZ zůstavitel nepodepisoval, protože taková závěť musela být podepsána pouze svědky.⁶² NOZ v tomto ohledu přináší změnu, protože speciální alografní závěť musí podepsat vedle svědků i zůstavitel. Pokud zůstavitel není schopen psát, a proto se není schopen

⁶² BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 82 s.

na listinu podepsat, postupuje se podle § 563 NOZ (§ 1536 odst. 2 NOZ). V takovém případě, kdy se zůstavitel není schopen na listinu podepsat, je možno, aby zůstavitel místo svého podpisu opatřil listinu svým znamením, ke kterému jeden ze svědků připiše jméno zůstavitele. Pokud však zůstavitel není schopen svůj podpis nahradit ani výše uvedeným znamením, byla by taková speciální alografní závěť neplatná, a je jí tedy nutno nahradit pořizováním závěti ve formě veřejné listiny (§ 563 NOZ).

Může nastat i situace, kdy se zůstavitel, který netrpí hendikepou, v důsledku kterého nemůže číst nebo psát, rozhodne, že pořídí závěť ve formě speciální alografní závěti. Tuto situaci řeší usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2012, sp. zn. 21 Cdo 341/2010, podle kterého speciální alografní závěť pořizovaná zůstavitelem, který je schopen číst nebo psát, je neplatná. Tato neplatnost je dána tím, že NOZ spojuje s jednáním, které není učiněno v zákonem stanovené formě, jeho neplatnost (§ 582 NOZ). A protože pro pořizování závěti nehendikepovaného zůstavitele není možné zvolit formu speciální alografní závěti, byla by taková závěť neplatná.⁶³

3. 3. 2. Závěť pořizovaná veřejnou listinou

Úprava závěti pořizované veřejnou listinou obsažená v NOZ je převzata z ObčZ. Tato závěť může být pořizována fakultativně nebo obligatorně. V případě fakultativního pořizování této závěti se jedná o alternativu k holografní a alografní závěti. Tento druh závěti má oproti holografní a alografní závěti nesporné výhody, kterými jsou zamezení možnosti ovlivňovat pořizovatele závěti, taková formulace obsahu závěti, která předchází případným sporům dědiců či interpretačním potížím, a evidence takové závěti v evidenci právních jednání pro případ smrti. Takto pořizovaná závěť zároveň podává naprosto přesné informace o osobě pořizovatele, době sepsání závěti a vůli pořizovatele, která byla do závěti zanesena.⁶⁴ Nevýhodou se oproti holografní a alografní závěti mohou zdát časová a finanční náročnost. Vezmeme-li však v úvahu, že zůstavitel zpravidla závěti pořizuje o celém svém majetku, jeví se tato forma závěti jako nejlepší, protože je zajištěno, že v závěti bude obsažena

⁶³ VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. I. vydání. Olomouc: ANAG, 2014. 390 s.

⁶⁴ MIKEŠ, J. a L. MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 110 s.

z právního hlediska správná formulace vůle zůstavitele. Dále ohledně pravosti takto sepsané závěti nebudou v budoucnu žádné pochybnosti a nebude ji možno zpochybnit. V neposlední řadě je velice důležité, že nenastane situace, kdy by závěť byla záměrně zničena osobou, v jejíž je neprospěch, ještě před začátkem dědického řízení, protože je uložena u notáře a zároveň evidována v centrální evidenci právních jednání pro případ smrti, kde ji každý notář v rámci dědického řízení může dohledat.

Na rozdíl od výše uvedené závěti, která je ve formě veřejné listiny pořizena fakultativně, NOZ upravuje dva případy, kdy závěť musí být sepsána ve formě veřejné listiny obligatorně. Prvním případem je situace, kdy závěť pořizuje osoba, která již dovršila věk patnácti let, ale ještě nenabyla plné svéprávnosti (§ 1526 NOZ), a druhým případem je situace, kdy pořizovatel závěti zřizuje nadaci (§ 309 odst. 4 NOZ).

Pro platnost závěti ve formě veřejné listiny je nutná, jak již z jejího názvu vyplývá, forma veřejné listiny. Veřejnou listinou se rozumí notářský zápis. Notářský zápis však může být nahrazen rozhodnutím, kterým orgán veřejné moci v mezích své pravomoci schvaluje smír. Notářský zápis může být také nahrazen jiným projevem vůle za předpokladu, že to jeho povaha nevyklučuje (§ 3026 odst. 2 NOZ).

Mohou nastat situace, kdy je třeba k platnému pořizení závěti ve formě notářského zápisu přítomnosti svědků. Svědky můžeme rozdělit do dvou skupin, a to na svědky totožnosti a na svědky úkonů. Pokud notář nezná osobně účastníky, svědky úkonů, nebo tlumočníky, je nutné, aby tyto osoby prokázaly svou totožnost platným úředním průkazem. Pokud totožnost těchto osob není možno prokázat úředním průkazem, lze totožnost potvrdit dvěma svědky totožnosti. V tomto případě však musí notářský zápis obsahovat prohlášení svědků totožnosti, že účastníky, svědky úkonů nebo tlumočníky, osobně znají (§ 64 NŘ). Svědci úkonu musí být naproti tomu přítomni při pořizování závěti ve formě notářského zápisu v případě, že závěť je pořizována osobou, která neumí nebo nemůže číst nebo psát. V tomto případě se postupuje dle § 1535 NOZ, který upravuje pořizení alografní závěti, pro jejíž pořizení je třeba současně přítomnost tří svědků (§ 65 NŘ). Pro platnost této závěti je dále nutné závěť opatřit doložkou, která obsahuje prohlášení svědků úkonů, že byli přítomni při projevení vůle pořizovatelem, přečtení závěti i potvrzení obsahu závěti

pořizovatelem (§ 68 NŘ). Svědky totožnosti nebo svědky úkonů mohou být pouze osoby, které jsou svéprávné, nejsou nevidomé, neslyšící nebo němé a zároveň mohou číst a psát. Dalšími osobami nezpůsobilými být svědky totožnosti nebo svědky úkonu jsou osoby blízké účastníkům, osoby, které mají zájem na závěti nebo jejím obsahu, nebo osoby, kterých se závěť týká jinak, a dále svědky nemohou být pracovníci notáře, který závěť sepisuje (§ 66 NŘ).

Závěť ve formě notářského zápisu je možné sepsat v českém nebo slovenském jazyku. Pokud pořizovatel závěti nebo svědci český nebo slovenský jazyk neznají, je k platnosti závěti třeba přítomnosti tlumočníka. Tlumočnickem ovšem nemůže být osoba blízká pořizovateli závěti nebo osoba, která je ve věci jinak zúčastněna, zejména tím, že se jí závěť týká. Tlumočnickem nemusí být přítomen, pokud notář nebo jeho pracovník zná jazyk, ve kterém jedná pořizovatel nebo svědek. Závěť v tomto případě musí obsahovat doložku o tom, že pořizovateli či svědku byl obsah závěti přetlumočen a ten s ním souhlasí (§ 69 NŘ).

3. 3. 3. Svědkové závěti

Ustanovení o svědcích závěti obsažená v § 1539 - § 1541 NOZ se vztahují na všechny druhy závětí, což znamená jak na závěti holografní, tak na závěti alografní. Ve vztahu k závětem pořizovaných veřejnou listinou se jedná o obecnou úpravu, protože například v případě závěti pořizené ve formě notářského zápisu, obsahuje zvláštní úpravu NŘ v § 64 - § 69.

ObčZ obsahoval ustanovení upravující požadavky kladené na svědky závěti v § 476e a § 476f. V § 476e ObčZ byly vymezeny osoby, které mohly být svědky při pořizování závěti. Na tyto osoby byl kladen požadavek způsobilosti k právním úkonům a zároveň se nesmělo jednat o osoby, které byli nevidomé, neslyšící, němé, neznalé jazyka, ve kterém pořizovatel závěti projevoval svou vůli, a ty osoby, které se měli dle závěti stát dědici. Úprava vymezení osob způsobilých svědčit, obsažená v NOZ, je přejata z ObčZ a částečně doplněna. Úprava je přejatá v tom rozsahu, že svědkem může být jen osoba, která je svéprávná a není nevidomá, neslyšící, němá

nebo neznalá jazyka, v němž je prohlášení učiněno (§ 1539 odst. 2 NOZ).⁶⁵ Úprava obsažená v ObčZ považovala za nezpůsobilého svědka osobu, která měla podle závěti dědit, zákonného dědice, a také osoby závětnímu nebo zákonnému dědici blízké (§ 476f ObčZ). NOZ toto ustanovení doplňuje, protože rozšiřuje okruh osob, které nejsou způsobilé být svědky závěti z důvodu zavedení institutu odkazu. Těmito osobami jsou kromě dědiců určených závětí a jim osobám blízkých, kteří nebyli způsobilí být svědkem již dle ObčZ, také odkazovníci, kterým se v závěti zřizuje odkaz. Dále se jedná o osoby odkazovníku blízké a o zaměstnance dědice nebo odkazovníka (§ 1540 odst. 1 NOZ). Toto rozšíření okruhu osob, které nemohou být svědky pořízení závěti, má své opodstatnění v tom, že tyto osoby mohou mít značný zájem na určitém obsahu závěti, který bude ve prospěch dědice nebo odkazovníka. V případě osob dědici nebo odkazovníku blízkých, je tento zájem dán blízkým rodinným vztahem k zůstaviteli nebo odkazovníku, na základě kterého může i tato osoba blízká získat ze závěti určitý majetkový prospěch. V případě zaměstnance dědice nebo odkazovníka, by mohlo dojít k situaci, že takový zaměstnanec bude nucen svědčit v rozporu s vůlí pořizovatele závěti ve prospěch dědice nebo odkazovníka, protože si bude vědom toho, že pokud tak neučiní, bude svým zaměstnavatelem například propuštěn.

Pokud by tedy jako svědek při sepisování závěti působila osoba, která není způsobilá být svědkem, byla by taková závěť neplatná. Může však nastat i situace, kdy osoba není způsobilá být svědkem jen vůči některému z dědiců. Pro tento případ judikatura⁶⁶ dle právní úpravy obsažené v ObčZ dovodila, že v situaci, kdy jeden ze svědků alografní závěti nesplňoval podmínky způsobilosti být svědkem takové závěti jen vůči některému z více dědiců povolaných touto závětí k dědění, byla tato závěť neplatná jen v části týkající se dědice, vůči kterému byl svědek nezpůsobilý. V tomto případě tedy nabyli ze závěti dědictví jen ti dědicové, vůči kterým nebyla závěť neplatná z důvodu nezpůsobilosti svědka. Tu část dědictví, která měla dle závěti připadnout dědici, vůči kterému byl svědek nezpůsobilý, nabývali dědicové dle zákonné posloupnosti. Tato otázka, která v ObčZ nebyla výslovně řešena

⁶⁵ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 633 s.

⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. března 2013, sp. zn. 21 Cdo 3098/2011.

a musela být řešena judikaturou, je v NOZ výslovně upravena v § 1540 odst. 1 NOZ, podle kterého dědic, odkazovník, dědici nebo odkazovníku osoba blízká a nebo zaměstnanec dědice nebo odkazovníka nejsou způsobilí svědčit o tom, co se dědici nebo odkazovníku zůstavuje. Je tedy ale zřejmé, že tyto osoby mohou svědčit ohledně částí závěti, které se konkrétního dědice nebo odkazovníka netýkají. Částečná neplatnost závěti způsobená přítomností nezpůsobilého svědka může být překonána tím, že část závěti, která by byla jinak neplatná pro přítomnost nezpůsobilého svědka, dosvědčí tři svědci, nebo zůstavitel sepíše tuto část závěti vlastní rukou a půjde tak o kombinaci holografní a alografní závěti, kdy pro sepsání holografní závěti není vyžadována přítomnost svědků (§ 1540 odst. 2 NOZ).⁶⁷

Svědka se musí zúčastnit pořizování závěti takovým způsobem, aby byl schopen potvrdit, že zůstavitel a pořizovatel jsou stejnou osobou. Tento požadavek je dán tím, že závěť je právní jednání, pro které je vyžadováno osobní jednání zůstavitele. Úkolem svědka je tedy dosvědčit, že zůstavitel pořídil závěť sám a nenechal se nikým zastoupit. Pro platnost závěti je nutné její podepsání svědkem. Svědek ke svému podpisu připojí doložku, která poukazuje na jeho postavení svědka, a dále připojí identifikační údaje, podle kterých lze zjistit jeho totožnost (§ 1539 NOZ).

3. 3. 4. Privilegované závěti

Důvodem pro zavedení privilegovaných závětí do našeho právního řádu je ta skutečnost, že ačkoli se předpokládá, že zůstavitel pořídí svou závěť s rozvahou a včas před svou smrtí, mohou nastat situace, kdy je zůstavitel, například mladý člověk, vystaven bezprostřednímu ohrožení života mnohem dříve, než předpokládal, a proto zatím nepořídil svou závěť. Privilegované závěti umožňují těmto lidem, kteří chtějí poříditi závěť, popřípadě závěť změnit, takto učinit v posledních okamžicích před jejich smrtí, aniž by pro platnost závěti musely být splněny všechny formální požadavky, které jsou stanoveny pro standartní závěti. Protože tyto privilegované závěti nemusejí splňovat všechny formální požadavky, jsou též označovány jako závěti s úlevami.

⁶⁷ VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. I. vydání. Olomouc: ANAG, 2014. 391 s.

Privilegované závěti bylo na našem území možno pořídit již podle obecného zákoníku občanského z roku 1811. S účinností občanského zákoníku z roku 1950 však byly privilegované závěti z našeho právního řádu odstraněny. Po téměř 140 letech, kdy privilegované závěti byly součástí našeho právního řádu, jejich právní úpravu střední občanský zákoník vyloučil s odůvodněním, že bylo preferováno dědění dle zákonné posloupnosti a že občanský zákoník byl tvořen pro období mírového budování socialismu a privilegovaných závětí tedy nebylo třeba.⁶⁸ NOZ tedy obnovuje možnost pořizování privilegovaných závětí na našem území po více než šedesáti letech.

Úprava privilegovaných závětí byla v obecném zákoníku občanském z roku 1811 obsažena v § 597 - § 600 a rozlišovala dva druhy privilegovaných závětí. Jednalo se o testament námořní a testament pořizovaný za epidemických nemocí, který bylo možné pořídit na místech, kde panoval mor nebo jiné podobné nemoci. V případě těchto privilegovaných testamentů mohli být svědky i osoby, které dosáhli věku čtrnácti let (§ 597 OZO).⁶⁹ Při pořizování privilegovaného testamentu byla nutná přítomnost dvou svědků, z nichž jeden mohl být současně pisatelem závěti. Při pořizování námořního testamentu bylo nutné, aby oba dva svědci byli přítomni současně, naproti tomu při pořizování testamentu za epidemických nemocí, v případě, že hrozilo nebezpečí nákazy, nebylo nutné, aby oba dva svědci byli současně přítomní (§ 598 OZO). V případě, že pořizovatel závěti přežil, platnost takto pořizovaných privilegovaných testamentů skončila po 6-ti měsících od doby, kdy plavba lodi nebo nákaza skončila (§ 599 OZO). Náš právní řád však znal až do roku 1922 ještě jeden druh privilegované závěti, kterým byl vojenský testament, jehož právní úprava byla obsažena ve vojenských zákonech (§ 600 OZO). Vojenský testament mohli pořídit vojíni, kteří byli v činné službě nebo v péči invalidovny, a vojenské osoby, které nebyli vojíny, ale byli ve službě na vojenské výpravě nebo na vojenské lodi. Vojenský testament mohli tyto osoby pořídit jak za válečného stavu, tak za stavu míru. Úlevy pro vojenský testament byly

⁶⁸ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 635 s.

⁶⁹ V původním znění tohoto ustanovení z roku 1811, mohli být svědky privilegovaných závětí členové duchovního řádu, ženy a mladíci, kteří dosáhli věku čtrnácti let.

stejně jako úlevy pro testament námořní a testament pořízený za epidemických nemocí, což znamená, že ke způsobilosti svědka stačilo dosažení čtrnácti let věku a k pořízení tohoto testamentu byla zapotřebí přítomnost dvou svědků, kteří nemuseli být přítomni současně jen pokud hrozilo nebezpečí nákazy.⁷⁰

Právní úprava privilegovaných závětí obsažená v NOZ rozlišuje pět typů privilegovaných závětí, kterými jsou závěť pořízená v patrném a bezprostředním ohrožení života, závěť pořízená v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události, závěť pořízená před starostou obce, závěť pořízená na palubě námořního plavidla nebo na palubě letadla a tzv. vojenská závěť.

Prvním typem privilegované závěti je závěť pořízená v patrném a bezprostředním ohrožení života, které je způsobeno nenadálou událostí. Jako příklad nenadálé události lze uvést vážnou automobilovou nehodu, leteckou nehodu, vážný srdeční infarkt apod. U tohoto typu závěti je nutné, aby šlo skutečně o bezprostřední ohrožení života. Druhým typem privilegované závěti je závěť pořízená osobou, která se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události. Některé zahraniční kodexy uvádějí demonstrativní výčty situací, ve kterých je takovou závěť možno pořídit. Těmito situacemi mohou být dopravní uzávěry, epidemie, válečné události, katastrofy apod.⁷¹ Pro pořízení tohoto typu privilegované závěti je podmínkou, že nelze rozumně požadovat, aby osoba nacházející se na takovém místě pořítila závěť v jiné formě. Je tedy zřejmé, že i v tomto případě, by se pořizovatel závěti měl nacházet v takovém ohrožení života, které mu znemožňuje pořídit závěť v jiné formě (nejčastěji ve formě holografní závěti), protože jen v takovém případě po pořizovateli nelze rozumně požadovat pořízení závěti v jiné formě než je privilegovaná závěť. Navíc je pro pořizovatele jednodušší sepsat holografní závěť, než shánět dva svědky, kteří budou přítomni při pořizování závěti. Z výše uvedeného vyplývá, že druhý typ privilegovaných závětí by mohl být z NOZ vypuštěn, protože NOZ předpokládá sepsání privilegované závěti druhého typu za situací ohrožení lidského života a tyto

⁷⁰ KŘIVSKÁ, M. Privilegované závěti. *Ad Notam*. 2013, č. 5.

⁷¹ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 636 s.

situace by mohly být podřazeny pod první typ privilegovaných závětí.⁷² Pokud bude zůstavitel pořizovat ve formě privilegované závěti prvního nebo druhého typu, měli by svědci poříditi záznam o zůstavitelově poslední vůli, který bude dědickým titulem. Pokud tento záznam o zůstavitelově poslední vůli svědci nepořídí, bude nutné svědky vyslechnout před soudem, a soudní protokol o výslechu svědků bude dědickým titulem (§ 1542 NOZ). Vzhledem k tomu, že svědky při pořizení těchto typů privilegovaných závětí mohou být i dědicové, je poměrně vysoké nebezpečí, že dědicové změní poslední vůli zůstavitele. Toto nebezpečí hrozí zejména v případech, kdy zůstavitel nepovolá svědky za dědice takové části pozůstalosti, jakou si představují. Aby byl zůstavitel alespoň částečně uchráněn před jednáním takových nepoctivých svědků - dědiců, je stanoveno, že platnost těchto dvou typů privilegovaných závětí, je v případě přežití zůstavitele, pouze dva týdny ode dne jejich pořizení. Počátek běhu této doby nastává až okamžikem, kdy zůstavitel může poříditi závěť ve formě veřejné listiny (§ 1549 NOZ).

Třetím typem privilegované závěti je závěť pořizená před starostou obce. Tento typ privilegované závěti je možno poříditi v případě, kdy je důvodná obava, že by zůstavitel mohl zemřít dříve, než by mohl poříditi závěť ve formě veřejné listiny. Závěť takového zůstavitele může zaznamenat starosta obce, na jejímž území se zůstavitel nalézá, za přítomnosti dvou svědků. Pokud nastane situace, že starosta nemůže závěť zaznamenat, může tak místo starosty učinit i osoba, která je oprávněna vykonávat pravomoc starosty (§ 1543 NOZ). Touto osobou je místostarosta, který zastupuje starostu v době jeho nepřítomnosti nebo v době, kdy nevykonává funkci, pokud k tomuto zastupování byl místostarosta zmocněn zastupitelstvem obce. Pokud by nastala situace, že by místostarosta nebyl zastupitelstvem obce k zastupování starosty zmocněn, byl odvolán z funkce nebo se funkce vzdal současně se starostou, pověří zastupitelstvo obce výkonem pravomocí starosty některého z členů zastupitelstva obce (§ 103 (6), § 104 (1) OZř). V případě přežití zůstavitele pozbývá tato závěť platnosti uplynutím tří měsíců ode dne jejího pořizení. Počátek běhu této doby nastává až okamžikem, kdy zůstavitel může poříditi závěť ve formě veřejné listiny (§ 1549). Tento typ závěti je využitelný zejména v malých vesnicích, které

⁷² ŠEŠINA, M. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*. 2009, č. 2.

jsou špatně dostupné. Nejčastěji se pravděpodobně bude jednat o horské vesničky, které jsou v případě mimořádných událostí, jako je například sněhová kalamita, téměř odříznuty od zbytku světa. Případná obava z nedostatečného právního vědomí nebo vzdělání starostů, které je nutné pro zaznamenání takové závěti, je zbytečná, protože v dnešní době musí starostové mít pro výkon své funkce dostatečné právní vědomí.⁷³

Čtvrtým typem privilegované závěti je závěť pořízená na palubě námořního plavidla nebo na palubě letadla. Pro to, aby bylo možno tuto závěť pořídit v těchto dopravních prostředcích, je nutné, aby námořní plavidlo plulo pod státní vlajkou České republiky, resp. letadlo bylo zapsané v leteckém rejstříku v České republice. Zůstavitel může tuto privilegovanou závěť pořídit jen za předpokladu, že pro to má vážný důvod. Zde vyvstává otázka, co je přesně myšleno vážným důvodem, který je podmínkou sepsání tohoto typu privilegované závěti, protože termín "vážný důvod" bude každý velitel námořního plavidla nebo letadla, minimálně do vytvoření judikatury, vykládat naprosto odlišně. Tato závěť může být pořízena jen tím způsobem, že velitel námořního plavidla nebo letadla, popř. jeho zástupce, za přítomnosti dvou svědků zaznamená zůstavitelovu poslední vůli do lodního nebo palubního deníku. Zde je však nutné poznamenat, že tento velitel, popř. jeho zástupce, nemusí projev zůstavitelovi poslední vůle zaznamenat, pokud by mu v tom bránila péče o bezpečnost plavby nebo letu. I když zůstavitel pro pořízení závěti nemá vážný důvod, platnost závěti tím nelze popřít (§ 1544 odst. 1 NOZ). V případě závěti sepsané na palubě námořního plavidla je nutné, aby závěť byla bez zbytečného odkladu předána zastupitelskému úřadu České republiky, který je nejbližší přístavu, do kterého námořní plavidlo připluje. NOZ také poskytuje možnost, aby závěť byla namísto zastupitelskému úřadu předána orgánu veřejné moci, u kterého je námořní plavidlo zapsáno v námořním rejstříku. Závěť pořízená na palubě letadla musí být taktéž bez zbytečného odkladu předána zastupitelskému úřadu, který je nejbližší místu, kde letadlo v zahraničí přistane. I v případě závěti pořízené na palubě letadla je možné, aby tato závěť byla namísto zastupitelskému úřadu předána orgánu veřejné moci, u kterého je letadlo zapsáno v leteckém rejstříku (§ 1544 odst. 2 NOZ). Pokud

⁷³ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 636 s.

zůstavitel přežije, pozbývá tato závěť platnosti uplynutím tří měsíců ode dne jejího pořízení. Počátek běhu této doby nastává až okamžikem, kdy zůstavitel může pořídit závěť ve formě veřejné listiny (§ 1549 NOZ).

Posledním, tedy pátým, typem privilegované závěti je tzv. vojenská závěť, kterou může pořídit voják, nebo jiná osoba náležející k ozbrojeným silám, v případě účasti v ozbrojeném konfliktu nebo vojenských operacích. K pořízení tohoto typu závěti je třeba zaznamenání poslední vůle velitelem vojenské jednotky. Zákon též umožňuje zaznamenání poslední vůle jiným vojákem, který má hodnost důstojníka nebo vyšší. Dalším požadavkem zákona pro pořízení tohoto druhu závěti je přítomnost dvou svědků. Pokud je závěť pořízena výše uvedeným způsobem, tak nelze popřít její platnost. Po tom, co je závěť pořízena, musí být předána bez zbytečného odkladu veliteli nadřízeného velitelství. Toto velitelství předá závěť bez zbytečného odkladu Ministerstvu obrany České republiky (§ 1545 NOZ). V případě tohoto typu závěti však není jasné, jestli je možné, aby tato závěť byla pořízena jen za přímé účasti v boji, kdy je pořizovatel bezprostředně ohrožen na životě, nebo je možno tuto závěť pořídit i v případě, že žádný boj neprobíhá.⁷⁴ Pokud boj neprobíhá, závěť může být pořízena standartním způsobem a není tedy nutné, aby byla pořizována ve formě privilegované vojenské závěti, z čehož vyplývá, že vojenská závěť by měla být pořizována jen za přímé účasti v boji, kdy je pořizovatel v ohrožení života. Tento typ privilegované závěti, stejně jako předchozí dva typy, pozbývají platnosti v případě přežití zůstavitele, uplynutím tří měsíců ode dne jejího pořízení, kdy tato doba začíná běžet až v okamžiku, kdy zůstavitel může pořídit závěť ve formě veřejné listiny (§ 1549 NOZ).

Závěť, která byla pořízena před starostou obce, musí být bez zbytečného odkladu předána notáři k úschově. V případě pořízení závěti na palubě námořního plavidla nebo letadla, nebo v případě pořízení vojenské závěti, musí úschovu závěti u notáře zajistit úřad, kterému byla závěť předána (§ 1546 NOZ). Nutnost úschovy závěti u notáře je dána tím, že závěť pořízená před starostou obce, závěť pořízená na palubě námořního plavidla nebo letadla a vojenská závěť, mají povahu veřejné listiny. Pokud je závěť pořízená ve formě veřejné listiny, musí být uschována

⁷⁴ KŘIVSKÁ, M. Privilegované závěti. *Ad Notam*. 2013, č. 5.

u notáře a zaevidovaná v evidenci právních jednání pro případ smrti. Pro to, aby takto pořízená závěť měla povahu veřejné listiny, je nutné, aby závěť byla zůstaviteli přečtena, zůstavitel musí potvrdit, že závěť obsahuje projev jeho poslední vůle, a osoba, která závěť zaznamenala, se musí společně se dvěma svědky na závěť podepsat. Pokud nejsou dodrženy výše uvedené formalities, zejména chybí-li na listině podpisy svědků, které jsou vyžadovány, nepůsobí to vždy neplatnost závěti. Pokud je přes tyto formální nedostatky jisté, že listina obsahuje skutečnou zůstaviteli poslední vůli, je taková závěť platná. Nedodržení formálních požadavků kladených na tuto závěť způsobuje, že závěť není považována za veřejnou listinu, ale je považována jen za soukromou listinou (§ 1547 NOZ). Největší rozdíl mezi závěti ve formě veřejné a soukromé listiny spočívá pro dědice v tom, že v případě závěti pořízené ve formě veřejné listiny musí unést důkazní břemeno ta strana, která tvrdí, že tato listina je neplatná. Naproti tomu v případě závěti ve formě soukromé listiny nese důkazní břemeno ta strana, která o listinu opírá své právo, a musí tak prokázat pravdivost jejího obsahu.⁷⁵

Na svědka standartní závěti jsou kladeny požadavky, že musí být svéprávný. Plnou svéprávnost svědek nabývá zletilostí, nezískal-li plnou svéprávnost uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti. Ve většině případů tedy svědek bude muset dosáhnout zletilosti a nebude moci být omezen ve svéprávnosti (§ 1539 NOZ). V případě privilegovaných závětí jsou na svědky kladeny menší požadavky, protože stačí, aby svědek dosáhl patnáctého roku věku. Co se týče svéprávnosti, není v tomto případě požadována plná svéprávnost, ale je možné, aby svědkem byla i osoba, která byla ve svéprávnosti omezena. Tato osoba omezená ve svéprávnosti však musí splnit podmínku, že je způsobilá věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti (§ 1548 odst. 1 NOZ). Podmínkou pro platnost privilegovaných závětí, stejně jako v případě standartních závětí, je podpis svědků a zůstavitele. V případě privilegovaných závětí však v některých případech absence podpisů nezpůsobuje její neplatnost. Pokud totiž zůstavitel nebo svědek závěť nepodepsal, protože nemohl psát nebo podpisu bránila jiná závažná překážka, privilegovaná závěť není neplatná. Podmínkou pro platnost takové závěti je, že v závěti musí být výslovně uvedeno

⁷⁵ KŘIVSKÁ, M. Privilegované závěti. *Ad Notam*. 2013, č. 5.

z jakého důvodu nemohl svědek nebo zůstavitel závěť podepsat (§ 1548 odst. 2 NOZ).

Mezi odbornou veřejností nevládne jednotný názor na právní úpravu privilegovaných závětí obsaženou v NOZ. Objevuje se kritika, že právní úprava privilegovaných závětí je zbytečně složitá a kazuistická. Objevuje se názor, že by bylo dostatečné, kdyby právní úprava privilegovaných závětí obsahovala jediný důvod pro pořízení privilegované závěti, kterým by bylo patrné a bezprostřední ohrožení života. Pod tuto situaci by šlo poté vztáhnout všechny další důvody privilegovaných závětí za předpokladu, že by zůstavitel byl v ohrožení života a nezáleželo by na tom, jestli je zůstavitel v letadle, na moři nebo v válečném konfliktu. Pokud by zůstavitel nebyl v ohrožení života, nemohl by využít pořízení privilegované závěti, protože by mu nic nebránilo v pořízení standardní závěti.⁷⁶ Na druhou stranu je nutné si uvědomit, že závěti pořízené dle § 1543, § 1544 a § 1545 NOZ umožňují pořízení závěti ve formě veřejné listiny osobám, které se nemohou v daný okamžik dostavit např. k notáři, u kterého by jinak závěť pořídili ve formě veřejné listiny. Důvodem pro sepsání závěti ve formě veřejné listiny je většinou presumpce správnosti takové listiny, která způsobuje, že ta strana, která bude tvrdit, že závěť je neplatná nebo neobsahuje skutečnou vůli zůstavitele, musí svá tvrzení prokázat. Vezmeme-li však v potaz, že pokud nebudou dodrženy všechny formální požadavky kladené na závěť, bude mít taková závěť povahu pouze soukromé listiny, nabízí se otázka v jakém procentu případů bude taková závěť skutečně považována za veřejnou listinu, protože je více než pravděpodobné, že tak stresov situace, jako jsou bezprostřední ohrožení života a případná smrt, způsobí, že tyto závěti budou obsahovat formální nedostatky, pro které tyto závěti nebude možné považovat za veřejnou listinu.

3. 3. 5. Negativní závěť

Nepominutelný dědic může být vyděděn jen ze zákonných důvodů, které jsou uvedeny v § 1646 a § 1646 NOZ (viz. kap. 2. 5. 1.). Nepominutelnými dědici jsou však pouze děti zůstavitele, a pokud nedědí, jsou nepominutelnými dědici

⁷⁶ ŠEŠINA, M. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*. 2009, č. 2.

potomci dětí zůstavitele. Může však nastat i situace, kdy zůstavitel chce vydědit zákonného dědice, který není nepominutelným dědicem. Pokud zůstavitel chtěl za účinnosti ObčZ vydědit zákonného dědice, který nebyl zároveň nepominutelným dědicem, nemohl tak učinit, protože ObčZ neobsahoval úpravu negativní závěti. Jediným řešením bylo sepsat závět', ve které zůstavitel určil osoby, které byly jeho dědici a do tohoto výčtu osob nezahrnul tu osobu, kterou nechtěl povolat svým dědicem. NOZ negativní závět' do našeho právního řádu zavádí v § 1649 odst. 2. Princip negativní závěti spočívá v tom, že zůstavitel v takové závěti pouze uvede, který ze zákonných dědiců nebude dědit. Zůstavitel tedy již nemusí komplikovaně povolávat svými dědici všechny osoby, které po zůstaviteli mají dědit, tak jako tomu bylo dle právní úpravy obsažené v ObčZ. V případě vyloučení zákonného dědice negativní závětí, nastupují na jeho místo zákonní dědicové, kteří stojí v zákonné posloupnosti za ním.

3. 4. Vedlejší doložky v závěti

Právní úprava obsažená v NOZ dělí doložky, které je možno připojit k závěti, na dvě skupiny. První skupina je tvořena doložkami, kterými zůstavitel může ustanovit v závěti vykonavatele závěti nebo správce pozůstalosti. Druhá skupina je tvořena doložkami, kterými může zůstavitel uložit podmínku, doložku času nebo příkaz.

3. 4. 1. Vykonavatel závěti

Vzhledem k tomu, že dědici, kteří bojují o svou část dědictví se mnohdy chovají takovým způsobem, který dává vyniknout jejich nejhorším vlastnostem, protože zůstavitel jejich chování po své smrti nemůže již ovlivnit, je zůstaviteli umožněno, aby v závěti jmenoval vykonavatele závěti, kterým je zpravidla osoba, které zůstavitel důvěřuje a o které je si vědom, že dokáže předejít dědickým sporům, popř. je urovnat.⁷⁷

Dědic tedy může v závěti povolat vykonavatele závěti. Vykonavatel závěti může být zůstavitelem povolán bez určení jeho povinností a způsobu odměňování, nebo zůstavitel v závěti určí rozsah povinností a způsob odměňování vykonavatele závěti. Soud, který projednává dědictví, musí osobu, která byla v závěti povolána

⁷⁷ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 640 s.

za vykonavatele závěti, vyzrozumět o tom, že byla zůstavitelem povolána jako vykonavatel závěti. Nikdo nemůže být nucen plnit povinnosti vykonavatele závěti proti své vůli, a proto může vykonavatel závěti kdykoli ze své funkce odstoupit (§ 1553 NOZ). Úkolem vykonavatele závěti je dbát o řádné splnění poslední vůle zůstavitele. Při plnění poslední vůle zůstavitele si musí vykonavatel závěti počínat s péčí řádného hospodáře, což dle § 159 NOZ předpokládá nezbytnou loajalitu, potřebné znalosti a pečlivost vykonavatele závěti. Ke splnění poslední vůle zůstavitele náleží vykonavateli závěti všechna práva potřebná k jejímu splnění. Znamená to, že vykonavatel závěti má i právo hájit před soudem platnost závěti a právo namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka. Pokud zůstavitel v závěti vedle vykonavatele závěti nepovolal i správce pozůstalosti, tak vykonavatel závěti taktéž spravuje pozůstalost do té doby, než soud rozhodne o jiném opatření. Co se týče správy pozůstalosti vykonavatelem závěti, použijí se na tuto správu pozůstalosti obdobně ustanovení o správci pozůstalosti, jen pokud byl vykonavatel závěti povolán závětí ve formě veřejné listiny. Pokud vykonavatel nebyl povolán závětí ve formě veřejné listiny, použijí se na správu pozůstalosti vykonávanou vykonavatelem závěti ustanovení o správci pozůstalosti jen přiměřeně (§ 1544 NOZ). Pokud by byla vznesena námitka neplatnosti povolání vykonavatele závěti do funkce, může vykonavatel závěti vykonávat svá práva a povinnosti až do okamžiku právní moci rozhodnutí soudu o tom, že zůstavitelův projev vůle není platný. Toto však platí jen za předpokladu, že soud neučiní jiné opatření, kterým může být například předběžné opatření (§ 1555 NOZ).

3. 4. 2. Správce pozůstalosti

Do roku 2005 neměl zůstavitel možnost ustanovit správce dědictví a tím odejmout dědicům zprávu majetku, který měl být předmětem dědění. S novelou ObčZ v roce 2005 zůstavitel tuto možnost získal a v případě ustanovení správce dědictví mohl alespoň do skončení dědického řízení odejmout správu dědictví dědicům.⁷⁸ Zatímco ObčZ používal název správce dědictví, NOZ zavádí pro stejný institut název správce pozůstalosti. Tato změna je dána tím, že dědictví je pozůstalost jen vzhledem

⁷⁸ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 119 s.

k dědicům, kdežto zůstavitel může zanechat majetek i ve prospěch jiných osob, např. odkazovníků, a označení správce pozůstalosti je proto přesnější.⁷⁹

Úkolem správce pozůstalosti je péče a správa jmění zůstavitele, tedy majetkových práv, která po sobě zůstavitel zanechal. Zůstavitel určí jestli je předmětem správy celá pozůstalost nebo jen její část. Zůstavitel může též určit, jaká jsou práva a povinnosti správce pozůstalosti a jakým způsobem bude odměňován. K tomu, aby zůstavitel mohl povolát správce pozůstalosti, je nutné pořídit závěť ve formě veřejné listiny. Zrušit povolání správce pozůstalosti lze učinit stejným způsobem, jakým se ruší závěť (viz. kapitola 3. 5.) (§ 1556 NOZ). Pokud správce pozůstalosti ví o tom, že byl zůstavitelem v závěti povolán správcem pozůstalosti, ujme se správy pozůstalosti ihned po tom, co se dozví o zůstavitelově smrti. Pokud správce pozůstalosti neví, že byl zůstavitelem povolán správcem pozůstalosti, musí ho o tomto povolání informovat soud jakmile zjistí, že byl povolán správcem pozůstalosti. Jakmile je správce pozůstalosti o svém povolání informován, ujme se správy pozůstalosti (§ 1557 NOZ). Stejně jako v případě vykonavatele závěti, ani v případě správce pozůstalosti nemůže být nikdo nucen vykonávat tuto funkci proti své vůli. Proto i správce pozůstalosti může z funkce kdykoli odstoupit. Odstoupení z funkce správce pozůstalosti nabývá účinnosti doručením soudu (§ 1559 NOZ).

Pokud nastane situace, že byl zůstavitelem povolán jak vykonavatel závěti, tak správce pozůstalosti, je vztah mezi těmito osobami posuzován dle ustanovení o příkazu, kdy vykonavatel závěti je v pozici příkazce a správce pozůstalosti v pozici příkazníka, z čehož vyplývá, že se správce pozůstalosti musí řídit pokyny vykonavatele závěti (§ 1558 NOZ). NOZ dává soudu možnost, aby i bez návrhu odvolal vykonavatele závěti nebo správce pozůstalosti. K tomuto odvolání může dojít pokud vykonavatel závěti nebo správce dědictví závažně poruší své povinnosti, nejsou schopni řádně plnit své povinnosti nebo pokud pro odvolání existuje jiný vážný důvod (§ 1560 NOZ).

⁷⁹ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 642 s.

3. 4. 3. Podmínka, doložení času, příkaz

Druhá skupina vedlejších doložek, které je možno připojit k závěti, je tvořena doložkami, kterými je možné uložit podmínku, doložku času nebo příkaz. Pokud některá z těchto doložek směřuje ke zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka, tak se k ní nepřihlíží. Pro výše uvedené je však zásadní, aby taková podmínka byla projevem zůstavitelovi svévole, protože pokud tomu tak nebude, k takové podmínce se přihlížet bude. Navíc se nepřihlíží ani k doložkám, které odporují veřejnému pořádku nebo jsou nesrozumitelné (§ 1551 NOZ). Z prvního důvodu, tedy z důvodu zřejmého obtěžování dědice nebo odkazovníka, pro který se k vedlejší doložce nepřihlíží, je zřejmé, že se NOZ snaží dědice nebo odkazovníka alespoň částečně chránit před zůstavitelovými rozmary. NOZ navíc dědici poskytuje ochranu jeho osobní života a předchází vystavení dědice nebo odkazovníka volbě mezi manželstvím a děděním. Pokud by totiž zůstavitel vedlejší doložkou v závěti dědici nebo odkazovníku uložil, aby uzavřel manželství, neuzavřel manželství, zrušil manželství nebo v manželství setrval, nebude se k takové doložce přihlížet. Pokud však zůstavitel někomu zřídí právo jen na dobu, než uzavře manželství, tak se k takové vedlejší doložce přihlížet bude (§ 1552 NOZ).

Za účinnosti ObčZ nebylo možno v závěti zřídit vedlejší doložky, protože ObčZ obsahoval ustanovení, dle kterého byly jakékoli podmínky připojené k závěti neplatné (§ 478 ObčZ). Tato absence právních následků podmínek obsažených v závěti byla odůvodněna snahou, aby dědic nebyl omezován ani v nabytí dědictví, ani v dispozici s dědictvím v důsledku podmínek, které by dědici bránily v efektivním využití dědictví.⁸⁰ Praxí však byly vytvořeny určité výjimky z neúčinnosti podmínek v závěti, kdy jako příklad lze uvést situaci, kdy zůstavitel určil dědicem své nemovitosti jediného dědice, ale zároveň k této nemovitosti zřídil věcné břemeno ve prospěch jiné osoby. Jako druhý příklad lze uvést situaci, kdy zůstavitel v závěti přikázal jednomu dědici vyplatit určitou finanční částku jinému dědici. Zde je však nutné poznamenat, že ani v jednom z těchto dvou případů se nejednalo o podmínku, přestože o těchto ustanovení praxe jako o výjimce z neúčinnosti podmínek hovořila. Jako mnohem vhodnější interpretace § 478 ObčZ

⁸⁰ ŠVESTKA, J., J. SPÁČIL, M. ŠKÁRKOVÁ, M. HULMÁK a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 1457 s.

se jevil výklad, podle kterého neměly právní následky jen podmínky připojené k závěti, protože o příkazech nebo doložkách času se § 478 ObčZ nezmiňoval. Ze základní soukromoprávní zásady, kterou je zásada legální licence, která stanoví, že co není zakázáno, je dovoleno, jasně vyplývá, že § 478 ObčZ se nevztahoval na příkazy a doložky času obsažené v závěti.⁸¹

Podmínka je takové vedlejší ustanovení v závěti, které činí následky právního jednání závislými na skutečnosti, o které jednající v době právního jednání neví kdy nastane a jestli vůbec nastane.⁸² Pro podmínky v závěti platí jak obecná ustanovení o podmínkách v právním jednání obsažená v § 548 a § 549 NOZ (viz. kapitola 4. 3. 7.), tak zvláštní ustanovení o podmínkách obsažených v závěti, která jsou obsažena v § 1561 až § 1563 NOZ. Pokud závěť obsahuje podmínku, která spočívá v tom, že dědic nebo odkazovník musí po smrti zůstavitele opakovat jednání, které již vykonali za života zůstavitele, je nutné, aby takové jednání bylo opakováno. Výše uvedené neplatí v případě, že jednání nemůže být opakováno po smrti zůstavitele nebo pokud je zřejmé, že zůstavitelovou vůlí bylo, aby takové jednání nebylo po jeho smrti opakováno (§ 1561 NOZ). Podmínky můžeme rozdělit na odkládací a rozvazovací (viz. kapitola 4. 3. 7.). Pokud zůstavitel předmět dědění nebo odkazu zůstavil s odkládací podmínkou, je předpokladem pro nabytí tohoto předmětu dědění nebo odkazu přežití zůstavitele dědicem nebo odkazovníkem a dále dědická způsobilost takové osoby (§ 1562 NOZ). Pokud se však někomu uděluje právo ustanovením závěti, které obsahuje nemožnou odkládací podmínku, je takové ustanovení závěti neplatné. Stejně tak pokud se někomu uděluje právo s rozvazovací podmínkou, která není možná, nebude se k takové rozvazovací podmínce přihlížet (§ 1563 NOZ).

Doložení času je takové vedlejší ustanovení v závěti, které určuje časové období, po jehož uplynutí mají právní následky závěti nastat, anebo pominout, pokud již tyto

⁸¹ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 86 s.

⁸² DVOŘÁK, J., J. ŠVESTKA a M. ZUKLÍNOVÁ. et al. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwers ČR, 2013. 183 s.

právní následky dříve nastaly.⁸³ Účelem doložení času je tedy poskytnout zůstaviteli možnost ustanovit svým dědicem nebo odkazovníkem určitou osobu jen na určité časové období (*dies ad quem*) nebo od okamžiku, který nastane později než zůstavitelova smrt (*dies a quo*). Jak doložka času, tak podmínka se váží na budoucí událost. Rozdíl mezi těmito dvěma vedlejšími doložkami je zejména v tom, že doložka času se váže na budoucí událost, která musí v budoucnu nastat, kdežto podmínka se váže na budoucí událost, která nastat nemusí.⁸⁴ Pokud je v závěti doložena počáteční doba, kdy se osoba má stát dědicem nebo odkazovníkem, na okamžik, který nastane později, než smrt zůstavitele, může zůstavitel v závěti určit komu případně dědictví nebo odkaz do doby, než nastane okamžik určený v doložení času. Pokud zůstavitel nikoho na tuto dobu nepovolá, případně dědictví zákonným dědicům, resp. odkaz odkazovníkovi. V případě, že zůstavitel doložil určitou dobu, po kterou dědic nebo odkazovník nabyl právo k předmětu dědictví nebo odkazu, a tato doba uplyne, napadne dědictví nebo odkaz těm osobám, které zůstavitel určil. Pokud zůstavitel neurčil žádné osoby, kterým má dědictví nebo odkaz po uplynutí této doby napadnout, napadne dědictví nebo předmět odkazu zákonným dědicům.⁸⁵

Při určení času, kterým zůstavitel omezuje právo dědice nebo zůstavitele, mohou nastat tři situace. První je situace, kdy není jisté jestli čas, kterým je právo omezeno, nastane. V tomto případě je zůstavené právo považováno za podmíněné (§ 1564 NOZ). Druhou situací je případ, kdy je jisté, že situace rozhodná pro omezení práva nastat musí. Pokud tedy rozhodná situace nastat musí, přechází zůstavené právo i na dědice osoby, které bylo toto právo zůstaveno (§ 1565 NOZ). Třetím případem je situace, kdy je jisté, že v závěti vyměřená doba nastat nemůže. V tomto případě se vyměřená doba posoudí jako nemožná podmínka. Pokud je však nepochybné,

⁸³ DVOŘÁK, J., J. ŠVESTKA a M. ZUKLÍNOVÁ. et al. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwers ČR, 2013. 183 s.

⁸⁴ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 643 s.

⁸⁵ HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 287 s.

že se zůstavitel při určení času pouze zmýlil, rozhodná chvíle bude určena podle jeho pravděpodobné vůle (§ 1566 NOZ).

Ustanovení obsažená v § 1567 a § 1568 NOZ řeší postavení jednotlivých dědiců nebo odkazovníků v případě, že zůstavitel vložil do závěti takovou podmínku nebo doložení času, na základě kterých napadne pozůstalost nebo odkaz několika po sobě povoláním osobám. Zákon dělí dědice na dědice předního, který dědí první, a na dědice následného, který dědí jako další. Stejný princip platí pro předního a následného odkazovníka. Protože nejprve dědí přední dědic, resp. odkazovník, je třeba chránit následného dědice, resp. odkazovníka, před tím, aby přední dědic, resp. odkazovník, nezcizil celý předmět dědictví, resp. celý předmět odkazu, a následnému dědici, resp. odkazovníku, by nemělo co napadnout. Proto je právo předního dědice, resp. odkazovníka, omezeno jen na právo poživatele. Je však nutné chránit i předního dědice, resp. odkazovníka, protože právě tento dědic, resp. odkazovník, má povinnost uhradit zůstavitelovi dluhy, popř. vyrovnat povinný díl nepominutelného dědice. A právě proto zákon stanoví následnému dědici, resp. odkazovníku, povinnost, aby přednímu dědici, resp. odkazovníku, poměrně přispěl na uhrazení dluhů zůstavitele, popř. vyrovnání povinného dílu nepominutelného dědice.⁸⁶

Příkaz je vedlejší doložka závěti, kterou zůstavitel dědici přikazuje, aby se zůstaveným majetkem nebo jeho určitou částí nakládal určitým způsobem. Zůstavitel však příkazem dědici nemůže uložit, aby někomu vydal část majetku, popř. určitou věc, protože by se jednalo o odkaz a nikoli o příkaz.⁸⁷ Protože se příkaz posuzuje jako rozvazovací podmínka, jeho nesplnění má za následek, že zůstavení práva bude zmařeno. Pokud však zůstavitel projeví jinou vůli, bude právo zůstaveno i přesto, že příkaz nebyl splněn (§ 1569 odst. 1 NOZ). Příkaz v podobě zákazu zcizení nebo zatížení předmětu dědictví je pro obtíženého závazný jen za předpokladu, že zákaz je nařízen na určitou dobu, která je přiměřená a zároveň je zákaz odůvodněn vážným

⁸⁶ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 644 s.

⁸⁷ HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 288 s.

zájmem hodným právní ochrany. Pokud zákaz nesplňuje tyto dvě podmínky, může soud na návrh obtíženého rozhodnout, že se k zákazu nepřihlíží. Pokud byl takový zákaz zapsán do veřejného seznamu a obtížený prokáže, že zájem na zrušení zákazu zřejmě převyšuje zájem na zachování zákazu, soud takový zákaz zruší (§ 1569 odst. 2 NOZ). Pokud příkaz nelze splnit přesně takovým způsobem, jakým přikázal zůstavitel, musí být příkaz splněn alespoň tak, aby příkazu bylo přibližně co nejvíce vyhověno. Pokud však nejde příkaz splnit ani tímto způsobem, obtíženému náleží to, co mu bylo zůstaveno i přes to, že příkaz nebyl splněn. Projevil-li by však zůstavitel jinou vůli, obtížený by bez splnění příkazu předmět dědictví nezískal. Dále předmět dědictví nezíská ten, kdo se učinil neschopný splnit příkaz, ačkoliv věděl, že tím příkaz zmaří (§ 1570 NOZ). Splnění příkazu může vymáhat jednak osoba, které je splnění příkazu ku prospěchu a jednak vykonavatel závěti nebo jiná osoba k tomu v závěti povoláná. (§ 1571 NOZ). Pokud směřuje prospěch ze splnění příkazu vůči většímu počtu osob bez bližšího určení, je splnění příkazu oprávněna vymáhat též právnická osoba oprávněná chránit zájmy těchto osob, protože obtížená osoba musí splnit příkaz vůči této právnické osobě. Pokud je takových právnických osob více, vybere si obtížený právnickou osobu, vůči které příkaz splní jen v případě, že ze závěti není zřejmá vůle zůstavitele, vůči které právnické osobě má být příkaz splněn. Pokud si obtížený nevybere bez zbytečného odkladu právnickou osobu, vůči které příkaz splní, je tato právnická osoba určena soudem. Pokud by příkaz směřoval k veřejnému prospěchu, může splnění takového příkazu vymáhat též příslušný orgán veřejné moci (§ 1572 NOZ). Může však nastat i situace, kdy zůstavitel v závěti vysloví k jakému účelu by zůstavěné věci měly být použity, ale neuloží povinnost k takovému účelu věci použít, nejde o příkaz, nýbrž jen o projev vůle zůstavitele, na který se hledí jako na přání bez právní závaznosti (§ 1573 NOZ). Naproti tomu pokud zůstavitel v závěti přikáže dědici nebo odkazovníku, pod pohrůžkou ztráty nějaké výhody, aby závěť neodporoval, nemá takový příkaz právní účinky, týká-li se jen zákazu odporu proti pravosti závěti nebo zákazu odporu proti výkladu smyslu závěti (§ 1574 NOZ).

3. 5. Zrušení závěti

Právní úprava zrušení závěti obsažená v NOZ vychází z právní úpravy, která byla obsažena v ObčZ. Nicméně právní úprava zrušení závěti obsažená v NOZ je přesnější a podrobnější, protože autoři NOZ reagovali na vědeckou kritiku, že právní

úpravě zrušení závěti obsažené v ObčZ nebyla věnována dostatečná pozornost.⁸⁸ Stejně jako dle právní úpravy obsažené v ObčZ, tak i dle právní úpravy obsažené v NOZ, je závěť možno zrušit buď jejím odvoláním nebo pořízením nové závěti. NOZ navíc výslovně stanoví, že zůstavitel má právo závěť nebo její jednotlivá ustanovení kdykoli zrušit (§ 1575 NOZ).

3. 5. 1. Zřízení nové závěti

Původní závěť se v případě pořízení závěti pozdější ruší jen v takovém rozsahu, v jakém vedle pozdější závěti nemůže obstát (§ 1576 NOZ). Je tedy možné, aby vedle sebe existovalo několik platných závětí za předpokladu, že si tyto závěti vzájemně neodporují. Pokud by si však tyto závěti odporovali pouze v určitých částech, tak pozdější závěť bude rušit závěť původní jen v těchto částech, ve kterých si odporují.⁸⁹ K určení toho, která závěť je dřívější, a která je pozdější, slouží datování závětí. Dle úpravy obsažené v ObčZ byla neplatná každá závěť, která nebyla datována (§ 476 odst. 2 ObčZ). NOZ v tomto ohledu přináší změnu, protože nedatovaná závěť je neplatná jen případě, že zůstavitel pořídil více závětí a tyto závěti si odporují (§ 1494 odst. 1 NOZ). Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že nemůže nastat situace, kdy by u závětí, které si odporují, nebylo možno určit datum jejich pořízení.

3. 5. 2. Odvolání závěti

Odvoláním závěti se ruší celá závěť nebo jen její část, aniž by byla pořízena závěť nová. ObčZ znal dva způsoby odvolání závěti, kterými byly výslovné odvolání závěti a odvolání závěti mlčky. NOZ nově zavádí třetí způsob odvolání závěti, kterým je vzetí závěti z notářské úschovy.

Pro výslovné odvolání závěti NOZ požaduje, stejně tak jako požadoval ObčZ, projev vůle zůstavitele učiněný ve formě předepsané pro pořízení závěti (§ 1577 NOZ). Neznamená to však, že by závěť musela být zrušena ve formě, v jaké byla pořízena, protože i například závěť pořízená ve formě veřejné listiny může být zrušena

⁸⁸ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 647 s.

⁸⁹ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 88 s.

vlastnoručně sepsanou listinou, která obsahuje odvolání závěti. Jde tedy o to, aby byla dodržena forma, která je nutná pro pořízení závěti, kterou je písemná forma, resp. ústní forma u privilegovaných závětí.⁹⁰

Odvolání závěti mlčky spočívá v tom, že zůstavitel zničí listinu, na níž byla závěť napsána. Touto formou nelze odvolat závěť pořízenou ve formě veřejné listiny, protože například v případě závěti pořízené ve formě notářského zápisu je prvopis závěti uložen u notáře. V případě, že by zůstavitel zničil pouze stejnopis závěti, který měl ve svém držení, nedošlo by ke zrušení závěti, protože pokud zůstavitel zničí jen jeden z několika stejnopisů závěti, nelze z toho usuzovat zůstavitelovu vůli závěť odvolat (§ 1578 odst. 1 NOZ). Chce-li tedy zůstavitel zrušit závěť pořízenou ve formě veřejné listiny, je nutné, aby tak učil jiným způsobem, než je zničení listiny, která obsahuje závěť. Stejně tak není vhodné, aby zůstavitel tímto způsobem rušil závěť pořízenou ve formě soukromé listiny, pokud byla vyhotovena ve více stejnopisech a zůstavitel nemá možnost zničit všechny stejnopisy závěti, protože pokud by nezničil byť jeden stejnopis, nedošlo by k odvolání závěti.⁹¹ Pokud zůstavitel ví o tom, že závěť byla ztracena nebo zničena a závěť neobnoví, závěť tím bude zrušena, pokud z okolností plyne zůstavitelův nepochybný zrušovací úmysl (§ 1578 odst. 2 NOZ). V případě, že by zůstavitel neměl úmysl závěť zrušit, ale byl pouze líný závěť obnovit, zůstane taková závěť v platnosti. Problémem však bude důkazní břemeno ohledně prokázání existence a obsahu závěti, které budou muset unést dědicové. Je však více než pravděpodobné, že dědicové toto důkazní břemeno neunesou.

NOZ přináší do našeho právního řádu třetí způsob odvolání závěti, kterým je vzetí závěti z notářské úschovy. Jak je tedy zřejmé již z názvu, tento způsob odvolání závěti lze užít jen u závěti pořízené ve formě veřejné listiny. Pokud byla závěť pořízena ve formě veřejné listiny, má zůstavitel právo, aby mu závěť byla na požádání kdykoli vydána. Závěť může být však vydána jen zůstaviteli osobně a nikoli jeho zástupci. V okamžiku, kdy je závěť zůstaviteli vydána, je považována za odvolanou. Protože vydání závěti zůstaviteli má závažné právní důsledky, je třeba,

⁹⁰ BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 89 s.

⁹¹ MIKEŠ, J. a L. MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 113 s.

aby byl zůstavitel o odvolání závěti v okamžiku jejího vydání poučen. Pokud zůstavitel i po poučení o právních následcích vydání závěti trvá na vydání závěti, odvolání závěti i poučení se zaznamenají na vydávané listině a ve spisu (§ 1579 odst. 1 NOZ). Pokud byla závěť pořízena ve formě soukromé listiny, ale byla uložena do úřední úschovy, má i v tomto případě zůstavitel právo na vydání takové závěti. Vydání takové závěti však nemá účinky odvolání závěti, tak jako je tomu u závěti pořízené ve formě veřejné listiny (§ 1579 odst. 2 NOZ).

3. 5. 3. Zachování platnosti starší závěti a zrušovací doložka závěti

Může nastat situace, kdy zůstavitel původní závěť zruší pořízením závěti pozdější a následně zůstavitel zruší tuto pozdější závěť nebo zruší odvolání závěti. ObčZ tuto situaci výslovně neřešil, ale většina odborné veřejnosti sdílela názor, že závěť pozdější nebo odvolání závěti rušilo závěť dřívější bez ohledu na budoucí zrušení pozdější závěti, resp. zrušení odvolání závěti.⁹² Tento názor byl však částí odborné veřejnosti kritizován, a zdá se, že oprávněně, protože NOZ tuto situaci výslovně upravuje a to zcela opačným způsobem, než byl většinový názor odborné veřejnosti. Zruší-li totiž zůstavitel novější závěť, ale dřívější závěť uchová, platí vyvratitelná právní domněnka, že dřívější závěť nepozbyla platnost a hledí se na ni, jako by nebyla zrušena (§ 1580 NOZ).

Pokud by zůstavitel do své závěti začlenil doložku, podle které by byla neplatná všechna jeho příští pořízení pro případ jeho smrti, anebo že by taková příští pořízení pro případ smrti byla platná jen v případě, že by byla učiněna v určité formě, k takové doložce by se nepřihlíželo (§ 1581 NOZ). Toto pravidlo bylo za účinnosti ObčZ dovozováno pouze literaturou, avšak autoři NOZ shledali, že bude vhodné toto pravidlo přímo začlenit do textu zákona, tak aby zůstavitel neměl pochybnosti o tom, zda je či není možno takovou doložku do závěti začlenit.⁹³

3. 6. Dědická substituce

Dědická substituce, neboli náhradnictví, je institut sloužící k tomu, aby zůstavitel mohl stanovit náhradníky závětnímu dědici, který nebude dědit. Důvodem proč

⁹² BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 91 s.

⁹³ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 648 s.

závětní dědic nebude dědit může být zejména to, že se nedožije smrti zůstavitele, v době smrti zůstavitele nebude mít dědickou způsobilost, nebo dědictví odmítne. Pokud by v těchto případech zůstavitel nestanovil závětnímu dědici náhradníka, dědili by zákonní dědicové dle zákonné posloupnosti.⁹⁴ Zůstavitel má možnost náhradníkům povolat další náhradníky, což je odůvodněno tím, že pokud by nedědil závětní dědic ani náhradník, dědictví by připadlo zákonným dědicům. Možnost zůstavitele povolat náhradníky náhradníkovi tedy zajišťuje, aby po zůstaviteli dědila skutečně osoba, kterou zůstavitel určí (§ 1507 NOZ). Pokud zůstavitel zřídil náhradnictví jenom pro případ, že by povoláná osoba dědit nechtěla, nebo zřídil-li zůstavitel náhradnictví jenom pro případ, že by povoláná osoba dědit nemohla, platí vyvratitelná právní domněnka, že náhradnictví bylo zřízeno pro oba tyto případy (§ 1508 NOZ). Protože náhradník vstupuje do postavení dědice bez toho, aby závětní dědic jako dědic vůbec nastoupil, postihují omezení uložená závětnímu dědici i jeho náhradníka. Omezení může spočívat v obtížení odkazem, splnění podmínky, příkazu apod. Toto omezení se na náhradníka nevztahuje pouze v případě, že zůstavitel projevil vůli, aby se takové omezení vztahovalo pouze na závětního dědice nebo pokud z povahy věci plyne, že se omezení vztahují pouze na závětního dědice. Typickým příkladem, kdy by se omezení vztahovalo jen na závětního dědice, je situace, kdy by toto omezení spočívalo v takovém osobním splnění povinnosti závětním dědicem, které na náhradníka nelze převést.⁹⁵ Za náhradníka závětního dědice může zůstavitel určit i více osob. Pokud nastane situace, že zůstavitel povolá za náhradníky stojící vedle sebe ostatní spoludědice, platí vyvratitelná právní domněnka, že zůstavitel chtěl náhradníky podělit v takovém poměru, v jakém podělil dědice. Tato vyvratitelná právní domněnka však nelze použít v případě, že náhradníky závětního dědice jsou spoludědicové a současně s nimi jiná osoba, která není spoludědicem. V tomto případě, pokud zůstavitel neprojeví jinou vůli, případně uvolněný podíl všem rovným dílem (§ 1510 NOZ). Náhradnictví zaniká jednak v okamžiku, kdy povoláný závětní dědic nabude dědictví, a jednak v okamžiku, kdy dítě zůstavitele zanechá potomky způsobilé dědit, za předpokladu,

⁹⁴ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 620 s.

⁹⁵ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 621 s.

že zůstavitel zřídil tomuto svému dítěti náhradnictví v době, kdy zůstavitelovo dítě nemělo potomky. To samé platí i v případě, že zůstavitel zřídil náhradnictví jinému potomku, než je jeho dítě, v době, kdy tento potomek své potomky ještě nemá (§ 1511 NOZ).

3. 7. Svěřenské nástupnictví

Svěřenské nástupnictví, neboli fideikomisární substituce, je nařízení zůstavitele, kterým zůstavitel nařizuje, aby po smrti zůstavitelova dědice (předního dědice) nepřešlo dědictví na dědice zůstavitelova dědice, ale aby přešlo na osobu, kterou zůstavitel určí (následného dědice). Svěřenské nástupnictví se může vztahovat jen k tomu, co zůstavitel přednímu dědici zanechal, proto dědic předního dědice bude dědit po předním dědici vše kromě pozůstalosti, kterou přední dědic získal od zůstavitele.⁹⁶ Povolání za svěřenského zástupce se zároveň považuje i za povolání náhradníka, ale povolání náhradníka se nepovažuje za povolání svěřenského nástupce. Pokud je nařízení zůstavitele tak neurčité, že nelze zjistit jestli povolal náhradníka nebo svěřenského nástupce, platí fikce, že takové nařízení je povoláním náhradníka (§ 1512 NOZ). Dále platí fikce, že se jedná o svěřenské nástupnictví v případech, kdy zůstavitel svému dědici povolá dědice, zůstavitel svému dědici zakáže, aby o zanechaném jmění pořizoval, zůstavitel povolá za dědice někoho, kdo v době jeho smrti ještě není, zůstavitel povolá dědice s podmínkou, anebo zůstavitel povolá dědice jen na určitou dobu (§ 1513 NOZ). Zůstavitel může svěřenskými nástupci povolat jak osoby, které jsou jeho současníky, tak osoby, které v době jeho smrti ještě neexistují. Svěřenští nástupci mohou působit jak vedle sebe, tak po sobě. V případě, že jsou svěřenskými nástupci povolány osoby, které jsou zůstavitelovými současníky, není tato řada svěřenských nástupců omezena. Opačná je však situace v případě, že mezi svěřenskými nástupci jsou osoby, které v době smrti zůstavitele ještě neexistují. V tomto případě zanikne svěřenské nástupnictví v okamžiku, kdy nabude jmění první svěřenský nástupce, který neexistoval v době smrti zůstavitele. Maximální doba, na kterou lze v tomto případě zříditi svěřenské nástupnictví, je sto let od smrti zůstavitele. Pokud má však svěřenský nástupce nabýt dědictví nejpozději při smrti dědice, který byl zůstavitelovým současníkem, zanikne

⁹⁶ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 622 s.

svěrenské nástupnictví teprve tehdy, až první ze svěrenských nástupců nabude dědictví po tomto dědici (§ 1515 NOZ). Další důvody zániku svěrenského nástupnictví jsou uvedeny v § 1516 až § 1519 NOZ. Svěrenské nástupnictví zaniká pokud již neexistují žádní svěrenští nástupci nebo pokud nenastane případ, pro který bylo svěrenské nástupnictví zřízeno. Pokud zůstavitel povolal svěrenského nástupce svému nezletilému dítěti, které není způsobilé pořizovat, zanikne svěrenské nástupnictví v rozsahu povinného dílu okamžikem, kdy toto dítě nabude pořizovací způsobilosti. Dále svěrenské nástupnictví zaniká, pokud zůstavitel povolal svěrenského nástupce svému dítěti v době, kdy nemělo své potomky, a toto dítě zanechá potomka, který je způsobilý dědit. Obdobně NOZ řeší situaci, kdy zůstavitel povolal svěrenského nástupce jinému potomku, než svému dítěti v době, kdy tento potomek neměl svého potomka způsobilého dědit. Posledním případem zániku svěrenského nástupnictví je situace, kdy zůstavitel povolá svěrenského nástupce osobě, která není způsobilá pořizovat z důvodu omezení svéprávnosti. V tomto případě svěrenské nástupnictví zanikne v okamžiku, kdy tato osoba nabude pořizovací způsobilosti.

K tomu, aby bylo zcela jasné, co má po smrti dědice přejít na svěrenského nástupce, může svěrenský nástupce po dědici požadovat, aby dědic sestavil inventář všeho, co po zůstaviteli nabylo a co po jeho smrti připadne svěrenskému dědici. Inventář je nutné sestavit v písemné formě a dále je nutné uvést na listinu den, kdy byl inventář sestaven. Tuto listinu s inventářem poté musí dědic vydat svěrenskému nástupci. Inventář může být sestaven v prosté písemné formě, ale svěrenský nástupce může požadovat, aby byl sestaven ve formě veřejné listiny, což je vhodnější řešení, protože nebude v budoucnu sporu o tom, jestli listina o sestavení inventáře nebyla zfalšována, pozměněna, apod. Aby bylo umožněno požadovat sestavení inventáře ve formě veřejné listiny i osobám, které by mohly od této formy odradit finanční náklady, jdou náklady na sestavení inventáře k tíži dědictví (§ 1520 NOZ).

Účelem povolání svěrenského nástupce přednímu dědici je zůstavitelova vůle, aby po předním dědici dědila zůstavitelem určená osoba. Kdyby zůstavitel neměl možnost omezit předního dědice ve volném nakládání s dědictvím, reálně by hrozilo, že přední dědic celé dědictví spotřebuje a nezbyde žádné dědictví, které by přešlo na svěrenského nástupce. Z tohoto důvodu je ze zákona přední dědic sice vlastníkem

zděděného majetku, ale jeho práva a povinnosti k nakládání s dědictvím jsou omezeny na práva a povinnosti poživatele, což znamená, že přední dědic může majetek, který je předmětem dědění, držet, užívat, brát z něj plody a užitky a vykonávat jiná dílčí oprávnění, které má vlastník, ale nemůže ze zděděného majetku nic zcizit.⁹⁷ Tato omezení neplatí pokud přední dědic zatíží nebo zcizí věc, která je součástí dědictví, za účelem úhrady dluhů zůstavitele. Omezení předního dědice ve volném nakládání s dědictvím může také vyloučit zůstavitel tím, že přednímu dědici svěří právo s dědictvím volně nakládat (§ 1521 NOZ). Pokud je přední dědic omezen ve volném nakládání s dědictvím, protože mu zůstavitel neudělil právo volně nakládat s dědictvím, a nejedná se o zatížení nebo zcizení věci, která je předmětem dědictví, za účelem úhrady zůstavitelových dluhů, může přední dědic věc zcizit nebo zatížit za předpokladu, že k takovému jednání získá souhlas svěřenského nástupce ve formě veřejné listiny (§ 1522 odst. 1 NOZ). Pokud nastane situace, že je věc třeba, vzhledem k péči řádného hospodáře, zatížit nebo zcizit, a svěřenský nástupce odmítne k takovému zcizení nebo zatížení věci udělit souhlas, může být jeho souhlas nahrazen rozhodnutím soudu, které bude vydáno na návrh předního dědice. V případě, že je soudem rozhodnuto, že věc bude zcizena nebo zatížena úplatně, musí soud zároveň rozhodnout, jak se naloží s výtěžkem, který bude takto získán. Při svém rozhodování musí brát soud zřetel na oprávněné zájmy svěřenského nástupce (§ 1522 odst. 2 NOZ). Pokud do dědictví náleží věc, která přináší plody nebo užitky, svěřenský nástupce může požadovat, aby bylo přednímu dědici soudem stanoveno, jakým způsobem a v jakém rozsahu má přední dědic s věcí hospodařit, případně ji požívat (§ 1523 NOZ). Toto oprávnění svěřenského nástupce je odůvodněno zájmem svěřenského nástupce na tom, aby přední dědic nepožíval věc, popř. nebral z věci užitky, v takovém rozsahu a takovým způsobem, kterým by zkrátil svěřenského nástupce v jeho právech na přechod dědictví.

V případě, že se do veřejného seznamu zapisuje věc a její vlastník, zapisuje se do tohoto veřejného seznamu i svěřenské nástupnictví. Pokud přední dědic naloží s věcí, kterou nabyl z dědictví takovým způsobem, že to maří nebo omezuje práva

⁹⁷ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 626 s.

svěřenského nástupce a svěřenský nástupce s takovým jednáním nesouhlasí, mohou nastat dvě situace. První situací je, když přední dědic takto naloží s věcí, která se zapisuje do veřejného seznamu. V tomto případě takové jednání předního dědice nemá ze zákona vůči svěřenskému nástupci žádné právní účinky. Druhou situací je, když přední dědic výše uvedeným způsobem naloží s věcí, která se nezapisuje do veřejného seznamu. V tomto případě má jednání předního dědice právní účinky vůči svěřenskému nástupci, ale svěřenský nástupce má právo domáhat se u soudu, aby byla soudně určena právní neúčinnost jednání předního dědice vůči svěřenskému nástupci (§ 1524 NOZ).

3. 8. Rozdělení pozůstalosti mezi dědice

Pravidla pro rozdělení pozůstalosti mezi závětní dědice, popř. mezi závětní a zákonné dědice, jsou v NOZ obsaženy v § 1499 - § 1506. Pokud zůstavitel závěti povolá pouze jednoho dědice, případně celá pozůstalost tomuto dědici. Pokud však zůstavitel povolá v závěti jediného dědice, jemuž určí podíl na pozůstalosti, který nepokrývá 100% pozůstalosti, ta část pozůstalosti, která převyšuje podíl závětního dědice, případně zákonným dědicům (§ 1499 NOZ). Povolá-li zůstavitel závěti několik dědiců a neurčí-li velikosti podílů jednotlivých dědiců, všichni takto povolaní dědicové mají právo na stejně velký podíl z pozůstalosti. Nastane-li situace, že zůstavitel určí podíly na pozůstalosti všem závětním dědicům, a přesto nebudou podíly závětních dědiců pokrývat 100% pozůstalosti, ta část pozůstalosti, která převyšuje součet podílů závětních dědiců případně dědicům zákonným. Toto pravidlo se neuplatní v případě, že zůstavitel zůstavil povolaným dědicům zřejmě celou pozůstalost, ale při výčtu věcí nebo podílů něco přehlédl (§ 1500 NOZ). Neaplikování výše uvedeného pravidla je odůvodněno tím, že pouze formální naplnění skutkové podstaty § 1500 odst. 2 NOZ nepostačí k aplikaci tohoto pravidla, protože k jeho aplikaci je třeba současného naplnění materiálního znaku skutkové podstaty, kterým je vůle zůstavitele nezůstatit určitou část pozůstalosti závětním dědicům.⁹⁸ Zůstavitel může pořádit i takovou závěť, ve které povolá jak dědice, kterým určí podíly na pozůstalosti, tak dědice, kterým neurčí podíly na pozůstalosti. V tomto případě případně dědicům, kterým byly vyměřeny podíly na pozůstalosti

⁹⁸ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 616 s.

ta část pozůstalosti, která odpovídá velikosti jejich podílů, a dědicům, kterým nebyly vyměřeny podíly na pozůstalosti případně rovným dílem zbylá část pozůstalosti. Pokud nastane situace, že zůstavitel povolal v závěti jak dědice, kterým vyměřil podíl na pozůstalosti, tak dědice bez vyměřeného podílu na pozůstalosti, a podíly dědiců s vyměřenými podíly na pozůstalosti vyčerpávají celou pozůstalost, a proto na dědice bez určených podílů nezbyvá žádná část pozůstalosti, srazí se poměrně ze všech podílů dědiců, kterým byly podíly vyměřeny, tolik, aby dědicové bez vyměřených podílů dostali takový podíl, jaký dostane dědic s nejmenším vyměřeným podílem (§ 1501 NOZ). Pokud se zůstavitel při určování podílů závětních dědiců zřejmě přepočtl, provede se dělení tak, aby byla co nejlépe naplněna vůle zůstavitele (§ 1502 NOZ). Je to dáno tím, že v případě závěti je východiskem pro posuzování právního jednání spíše myšlenka, než-li doslovné znění projevu, které je jinak východiskem pro posuzování právního jednání ve všedních stycích mezi lidmi.⁹⁹

Zůstavitel může za závětního dědice povolat i osoby pokládané při zákonné dědické posloupnosti, vzhledem k ostatním dědicům, za jednu osobu. Pokud zůstavitel v závěti neprojeví jinou vůli, pokládají se tyto osoby za jednu osobu i při dědění dle závěti (§ 1503 odst. 1 NOZ). Jako na jednu osobu se při zákonné dědické posloupnosti hledí například na dítě zůstavitele a potomka dítěte zůstavitele, protože § 1635 odst. 2 NOZ říká, že nedědí-li dítě zůstavitele, tak nabývají jeho dědický podíl jeho děti.¹⁰⁰ Pokud zůstavitel povolá závětním dědicem bez bližšího určení skupinu osob, platí vyvratitelná právní domněnka, že dědici jsou ty osoby, které do takové skupiny patřily v době smrti zůstavitele. Pokud však zůstavitel dědicem povolá bez bližšího určení chudé nebo podobně určenou skupinu osob, platí vyvratitelná právní domněnka, že zůstavitel za svého dědice povolal obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště. Taková obec musí dědictví použít ve prospěch té skupiny osob, kterou zůstavitel v závěti povolal svým dědicem (§ 1503 odst. 2, 3 NOZ).

⁹⁹ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 617 s.

¹⁰⁰ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 618 s.

Nastane-li situace, že nebude dědit některý ze závětních dědiců ani jeho náhradník, podíl takového dědice se uvolní a přiroste poměrně k podílům ostatních závětních dědiců. Tento uvolněný podíl přiroste k podílům ostatních dědiců jen za předpokladu, že jsou všichni dědicové k dědění povoláni rovným dílem, nebo všeobecným výrazem znamenajícím rovné podělení. Tento požadavek je dán tím, že právo na přírůstek nemá ten, komu byl zůstaven určitý dědický podíl. Proto i v situaci, kdy je v závěti části dědiců dědický podíl vyměřen a části nikoli, přiroste uvolněný podíl jen těm dědicům, kterým nebyl dědický podíl vyměřen. S přírůstkem podílu přechází na toho dědice, kterému podíl přiroste, i omezení s tímto podílem spojená. Tato omezení na tohoto dědice nepřechází jen v případě, že zůstavitel projevil vůli, aby se omezení vztahovala jen k osobě dědice, jehož podíl se uvolnil, anebo plyne-li to z povahy věci (§ 1504 - § 1506 NOZ).

3. 9. Dovětek

Dovětek neboli kodicil, je institut dědického práva, který NOZ do našeho právního řádu znovu zavádí po více než šedesáti letech. Rozdíl mezi dovětkem a závětí nejlépe vystihoval § 553 OZO, který říkal: "Je-li v posledním pořízení ustanoven dědic, nazývá se toto závětí; obsahuje-li však pouze jiná opatření, nazývá se dovětkem." Rozdíl tedy spočívá v tom, že závětí zůstavitel povolává dědice, kdežto dovětkem zůstavitel dědice nepovolává, nýbrž stanovuje vedlejší doložky nebo nařizuje odkaz. Toto jasně vyplývá z definice dovětku, která je obsažena v § 1498 NOZ, který říká že: "Dovětkem může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz." Zůstavitel může pořídit dva druhy dovětků, prvním druhem dovětku je tzv. dovětek testamentární, který je pořízen vedle závěti, a druhým druhem dovětku je tzv. dovětek intestátní, který je pořízen samostatně bez pořízení závěti.¹⁰¹ V případě intestátního dovětku může například zůstavitel svým zákonným dědicům uložit, aby odkazovníku vydali věc jako předmět odkazu. V případě, že zůstavitel dovětkem zřídí více odkazů, bude naprosto zásadní vyřešit otázku, zda takové pořízení pro případ smrti je závětí nebo dovětkem. Protože pokud bude pořízení pro případ

¹⁰¹ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 615 s.

smrti posuzováno jako dovětek, budou mít odkazovníci pohledávku na vydání předmětu odkazu vůči zákonným dědicům a nebudou odpovídat za dluhy zůstavitele. Pokud by však toto pořízení pro případ smrti bylo posuzováno jako závěť, osoby v ní uvedené by byly považovány za dědice a odpovídaly by za dluhy zůstavitele. Pro určení toho, zda listina bude posuzována jako závěť nebo dovětek, důvodová zpráva obsahuje interpretační pravidlo, podle kterého se jedná o závěť v tom případě, kdy zůstavitel v pořízení pro případ smrti pořídil o naprosté většině svého majetku. Pokud zůstavitel v pořízení pro případ smrti nepořídil o naprosté většině svého majetku, bude takové pořízení pro případ smrti považováno za dovětek.¹⁰² Na rozhodování o tom, zda se jedná o závěť nebo dovětek nebude mít vliv označení takového právního jednání, nýbrž jeho skutečný obsah. Pro dovětek platí obdobně ustanovení o závěti (§ 1498 NOZ).

¹⁰² SEŠINA, M. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*. 2012, č. 3.

4. DĚDICKÁ SMLOUVA

4. 1. Dědická smlouva v římském právu

Vzhledem k tomu, že římské právo je základem celé kontinentální právní kultury, je vhodné nejprve zmínit právě římské právo v souvislosti s institutem dědické smlouvy. Římské právo znalo pouze dva delační důvody, kterými byla závěť a zákon. Dědickou smlouvu římské právo tedy neznalo. Důvodem proč v římském právu nebylo možno uzavřít dědickou smlouvu byla její dvoustranná povaha, která znamenala, že zůstavitel nemohl tuto dědickou smlouvu jednostranně zrušit, což představovalo velmi silný zásah do zásady autonomie vůle, která byla v římském dědickém právu velice silná. U darování pro případ smrti toto omezení autonomie vůle nepředstavovalo problém, protože se jednalo o singulární sukcesi, kdežto u dědické smlouvy by se jednalo o univerzální sukcesi, což by znamenalo, že uzavření dědické smlouvy by mělo pro zůstavitele podstatně závažnější důsledky.¹⁰³ I když římské právo institut dědické smlouvy neznalo, ujednání, které mělo znaky dnešní dědické smlouvy, uzavřít ve skutečnosti šlo. Byl to vojenský testament, který uzavření takového ujednání skrytě a platně umožňoval. Principem vojenského testamentu bylo, že voják před bitvou prohlásil, kdo se má stát jeho dědicem a spoléhal, že jeho vůle bude naplněna jeho spolubojovníky, kteří přežili.¹⁰⁴ Pro vojenský testament bylo velice důležité to, že zůstavitel nebyl jakýmkoli způsobem omezen v obsahu testamentu a neexistovala zde ani žádná formální omezení, takže zůstavitel mohl v rámci vojenského testamentu uzavřít s jiným vojákem i obdobu dnešní dědické smlouvy. Pro platnost vojenského testamentu postačil pouhý projev vůle zůstavitele, ale určité omezení zde platilo, protože vojenský testament bylo možno uzavřít jen mezi vojáky. Umožnění uzavření dědické smlouvy v rámci vojenského testamentu bylo potvrzeno v období recepce římského práva, kdy opora pro dědické smlouvy uzavírané mezi šlechtickými rody byla

¹⁰³ ČERNOCH, R. Umožňuje římské právo uzavření dědické smlouvy?. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. 2013, č. 1

¹⁰⁴ KINCL, J., V. URFUS a M. SKŘEJPEK. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 276 s.

nalezena právě ve vojenském testamentu, kdy příslušníci šlechtických rodů byli považováni, dle učení o trojím lidu, za vojáky.¹⁰⁵

4. 2. Vývoj dědických smluv na našem území

Vývoj dědických smluv na našem území je možno rozdělit na 4 období, která korespondují s účinností jednotlivých občanských zákoníků.¹⁰⁶ Institut dědické smlouvy se na českém území poprvé objevuje s přijetím obecného zákoníku občanské v roce 1811. Další období vývoje dědických smluv představuje vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Tento vládní návrh nikdy nebyl přijat, ale uvádím ho zde, protože tvůrci NOZ se inspirovali obecným zákoníkem občanským z roku 1811 a právě vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937. Další dvě období reprezentují tzv. střední občanský zákoník z roku 1950 a občanský zákoník z roku 1964. Poslední období vývoje dědických smluv na našem území představuje nový občanský zákoník, který znamená renesanci dědických smluv v našem právním řádu.

4. 2. 1. Obecný zákoník občanský (ABGB)

Obecný zákoník občanský byl vydán jako císařský patent č. 946/1811 JSG, dne 1. června 1811. Co se týče systematiky, dědické smlouvy byly upraveny v § 1247 - § 1252, což znamená, že byly upraveny v Hlavě dvacáté osmé, do které byly zařazeny smlouvy svatební. Z toho tedy vyplývá, že dědická smlouva byla považována za smlouvu svatební. Naproti tomu dědické právo bylo upraveno v Hlavě osmé až Hlavě patnácté, kdy Hlava osmá obsahovala obecná ustanovení o dědickém právu a Hlava devátá upravovala pořízení pro případ smrti.

Předmětem dědických smluv byl dle OZO slib, kterým jedna strana slibovala druhé straně budoucí pozůstalost nebo její díl, a druhá strana tento slib přijímala v případě, že šlo o dědickou smlouvu jednostrannou, nebo si smluvní strany vzájemně slibovali budoucí pozůstalost a vzájemně slib přijímali, čímž se vzájemně ustanovovali za dědice, v případě dědických smluv vzájemných. Tyto dědické smlouvy měly

¹⁰⁵ ČERNOCH, R. Umožňuje římské právo uzavření dědické smlouvy?. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. 2013, č. 1

¹⁰⁶ Výjimku tvoří návrh občanského zákoníku z roku 1937, který kvůli událostem po Mnichovské dohodě v roce 1938, nikdy nebyl přijat.

charakter dědických smluv uzavíraných mezi omezeným okruhem osob. Tato skutečnost je dána tím, že dle § 1249 OZO, bylo možno uzavřít dědickou smlouvu jen mezi manžely.¹⁰⁷ Takto úzký okruh subjektů způsobilých uzavřít dědickou smlouvu nebyl v OZO vymezen dlouho, protože v roce 1817 byl vydán Dvorní dekret č. 1340 Sb. z. s., který umožňoval uzavřít dědickou smlouvu i snoubencům. Dědická smlouva uzavřená mezi snoubenci byla však perfektní až v okamžiku vzniku manželství.¹⁰⁸ Formální náležitosti byly stanoveny v § 1249 a jejich nesplnění způsobovalo neplatnost smlouvy. Byl stanoven požadavek písemné formy a bylo nutné, aby dědická smlouva obsahovala všechny náležitosti písemné závěti, kterými byly sepsání dědické smlouvy vlastní rukou zůstavitele a jeho vlastnoruční podpis. V případě sepsání dědické smlouvy osobou odlišnou od smluvních stran bylo nutné smlouvu podepsat před třemi svědky (§ 578 a § 579 OZO).¹⁰⁹ V případě, že smluvní stranou byl nesvéprávný manžel a pozůstalost přijímal, mohl takovou pozůstalost přijmout za podmínky, že mu není na škodu. V případě, že nesvéprávný manžel sliboval pozůstalost druhému manželovi, bylo k platnosti takové dědické smlouvy nutné schválení dědické smlouvy soudem. Schválení soudem nebylo nutné v případě, že pořízení bylo platnou závětí. Vzhledem k tomu, že podmínkou vzniku práva z dědické smlouvy byla smrt zůstavitele, zůstavitel nemohl být za svého života omezen v nakládání se svým majetkem. V případě, že manžel nepřežil druhého manžela - zůstavitele, nemohl své právo vyplývající z dědické smlouvy převést na jiného a ani se nemohl domáhat zajištění svého budoucího dědictví, protože vznik práva na pozůstalost se vázal až ke dni smrti zůstavitele. Smluvní strany dědické smlouvy byly dále omezeny v rozsahu pozůstalosti, která tvořila předmět dědické smlouvy. Dědickou smlouvu bylo možno uzavřít maximálně o 3/4 pozůstalosti a 1/4 pozůstalosti muselo zůstat volná, kdy tato 1/4 pozůstalosti nesměla být zatížena ani povinným dílem, ani jakýmkoli dluhem. Požadavek takto uvolněné 1/4 pozůstalosti byl odůvodněn tím, aby mohl zůstavitel pořídit v závěti alespoň o části svého

¹⁰⁷ SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 314 s.

¹⁰⁸ JEŘÁBKOVÁ, L. Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda a základní východiska jejich právní úpravy. *Právní fórum*. 2005, č. 9.

¹⁰⁹ SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 255 s.

majetku. V případě, že o této 1/4 pozůstalosti nebylo pořízeno v závěti, připadla vždy zákonným dědicům.¹¹⁰ OZO upravoval taktéž, v § 1248, společný testament. Mnohdy mohlo dojít k situaci, kdy nebylo zcela jasné, zda manželská smlouva obsahovala testament nebo bylo-li takové pořízení pouze její obsahovou součástí. Již za účinnosti OZO bylo uplatňováno interpretační pravidlo, že samo označení právního úkonu nezakládá jeho skutečnou povahu a na základě tohoto pravidla se vyvinula praxe, že v případě pochybností zda pořízení bylo společným testamentem nebo dědickou smlouvou, bylo na daný úkon pohlíženo jako na testament. Toto řešení daného problému bylo odůvodněno tím, že v případě společného testamentu byla méně omezena pořizovací svoboda zůstavitele, než v případě dědické smlouvy. Bylo-li by totiž přijato řešení, které by v případě pochybností o povaze pořízení pohlíželo na takové pořízení jako na dědickou smlouvu, mohlo by to být na újmu zůstavitele v případě, že zamýšlel sepsat společný testament, protože společný testament lze na rozdíl od závěti jednostranně zrušit.¹¹¹

4. 2. 2. Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937

Jak již bylo řečeno výše, vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 (dále jen "návrh") sice nikdy nebyl přijat, ale jeho obsah byl inspirací pro tvůrce NOZ. Z hlediska systematického zařazení dědické smlouvy v návrhu dochází oproti obecnému zákoníku občanskému ke změně. V návrhu je totiž dědická smlouva upravena v Hlavě šestnácté, která upravuje pořízení pro případ smrti, a která následuje hned za Hlavou patnáctou, ve které začíná úprava dědického práva. O zařazení dědické smlouvy, jako delačního důvodu, v rámci systematiky návrhu byly vedeny dlouhé debaty. Nakonec byla dědická smlouva zařazena do Hlavy šestnácté, ale pro smíšenou povahu dědické smlouvy nebyla zcela jasná odpověď na to, zda by měla být zařazena do ustanovení o právu dědickém nebo do ustanovení o závazcích. Hlava šestnáctá, tedy pořízení pro případ smrti, byla rozdělena na dvě části, kdy v části první, která měla název poslední pořízení, byly upraveny testament a kodicil, kdy jejich společným jmenovatelem byla jednostrannost, a část druhá měla název dědická smlouva. Dědická smlouva byla zařazena na konec Hlavy upravující

¹¹⁰ SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 253, 314 s.

¹¹¹ JEŘÁBKOVÁ, L. Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda a základní východiska jejich právní úpravy. *Právní fórum*. 2005, č. 9.

pořízení pro případ smrti právě z důvodu její dvoustrannosti, a tedy její smíšené povahy se závazky.¹¹²

Úprava dědické smlouvy v návrhu vycházela z úpravy dědické smlouvy obsažené v obecném zákoníku občanském. Co se týče obsahu dědické smlouvy, tak v návrhu oproti OZO, ke změně nedošlo, protože předmětem dědické smlouvy bylo taktéž ustanovení druhé strany za dědice stranou první a přijetí takového ustanovení za dědice stranou druhou. Okruh osob, mezi kterými mohla být dle návrhu uzavřena dědická smlouva, byl shodný s okruhem osob, které mohly uzavřít dědickou smlouvu dle OZO. Tento okruh osob však nebyl shodný s původním zněním OZO z roku 1811, ale byl shodný až s úpravou, kterou přinesla v roce 1817 novela OZO. Dle návrhu mohla být, jak z výše zmíněného vyplývá, dědická smlouva uzavřena jen mezi manžely nebo snoubenci. V případě uzavření dědické smlouvy mezi snoubenci se však taková smlouva stala perfektní až okamžikem uzavření manželství, což odpovídalo úpravě obsažené od roku 1817 v OZO. Změna oproti OZO však nastala v podobě formy dědické smlouvy, protože návrh k platnosti dědické smlouvy požadoval formu notářského zápisu, zatímco OZO požadoval pouze písemnou formu se všemi náležitostmi písemné závěti. Návrh nově zavedl možnost, aby v případě nesplnění všech náležitostí dědické smlouvy, mohla být taková dědická smlouva považována za platnou závět' za předpokladu, že má všechny náležitosti závěti. V oblasti nakládání s majetkem za života zůstavitele a v oblasti rozsahu pozůstalosti, o které mohlo být pořízeno dědickou smlouvou, v návrhu nedochází k žádným změnám oproti pojetí obsaženému v OZO.¹¹³

4. 2. 3. Občanský zákoník z roku 1950

Dědické právo bylo obsaženo v části šesté. Celá konstrukce dědického práva měla směřovat k upevnění nejužší rodiny, a tak tento občanský zákoník preferoval dědění ze zákona. To se projevilo v tom, že byla opuštěna koncepce ležící pozůstalosti a dědictví se nabývalo smrtí zůstavitele. Dědické smlouvy nebyly do tohoto

¹¹² SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. CD - Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 67 s.

¹¹³ SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 374 s

občanského zákoníků vůbec převzaty, protože dle důvodové zprávy, dědické smlouvy omezují zůstavitelovu budoucí pořizovací svobodu. Nicméně skutečným důvodem, dle mého názoru, byla snaha komunistického režimu omezit zůstavitelovu možnost disponovat s jeho majetkem a společně se snížením počtu dědických tříd zajistit větší pravděpodobnost získání zůstavitelova majetku státem jako odúmrt' v případě, že zůstavitel nemá nejbližší rodinu. Této myšlence nahrává i jedna ze základních zásad, na které byl tento zákoník vystavěn, a to zásada preference a zvláštní ochrany socialistického vlastnictví, kterým bylo myšleno vlastnictví společenské.¹¹⁴ Navíc tento občanský zákoník obsahoval v § 565 ustanovení, kterým stanovil, že při dědění se použije práva platného v den smrti zůstavitele, čímž pozbyly platnosti i dědické smlouvy sepsané před účinností tohoto zákona. Toto ustanovení způsobilo situaci, kdy v padesátých a šedesátých letech minulého století dědicové předkládali v dědických řízeních vzorně vypracované dědické smlouvy, avšak bezvýsledně.¹¹⁵

4. 2. 4. Občanský zákoník z roku 1964

Občanský zákoník z roku 1964 převzal koncepci dědického práva z občanského zákoníku z roku 1950, což znamená, že dědické smlouvy tento občanský zákoník, stejně jako občanský zákoník předchozí, neupravoval. Odůvodnění bylo stejné jako v případě předchozího zákoníku. Na rozdíl od dědických smluv, u kterých nedošlo ke změně, obsahoval tento občanský zákoník oblasti dědického práva, ve kterých došlo k podstatným změnám. Jako příklad lze uvést zrušení možnosti zřeknout se dědictví smlouvou, a hlavně zrušení možnosti vydědění nepominutelného dědice, která nebyla do tohoto občanského zákoníku převzata a v českém právním řádu se znovu objevila až v roce 1983.¹¹⁶

¹¹⁴ SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 21, 23 s.

¹¹⁵ PĚCHA, F. K otázce smluvního zřeknutí se dědického práva, pořizování vzájemných závětí a uzavírání dědických smluv. *Ad Notam*. 2001, č. 1.

¹¹⁶ SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. CD - Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1964. Ostrava: KEY Publishing, 2012. 44 s. a násl.

Do oblasti dědických smluv nepřinesla žádnou změnu ani novela občanského zákoníku zák. č. 509/1991 Sb., označovaná též jako velká novela. Je to dáno tím, že tato novela v podstatě převzala dědické právo z předchozí právní úpravy.

4. 2. 5. Občanský zákoník zák. č. 89/2012 Sb.

Účinnost nového občanského zákoníku znamená znovuoobnovení dědických smluv na našem území. Vzhledem k tomu, že NOZ je vystavěn na základní zásadě, kterou je autonomie vůle, musela se tato zásada projevit i v právu dědickém v podobě znovuoobnovení dědických smluv. Předchozí právní úprava obsažená v občanských zákonících z roku 1950 a 1964 se snažila zůstavitelovu pořizovací svobodu co nejvíce omezit, což se jí do značné míry povedlo. Ani novela občanského zákoníku zák. č. 509/1991 Sb. do dědického práva nevnese více důrazu na zůstavitelovu svobodu pořídít pro případ smrti, a tak k návratu k důrazu na zůstavitelovu vůli dochází až 25 let po revoluci a přechodu k demokratickému státnímu zřízení.¹¹⁷

4. 3. Právní úprava dědických smluv v zákoně č. 89/2012 Sb.

Dědická smlouva je v NOZ upravena v rámci ustanovení o dědickém právu, a tím navazuje na koncepci systematického zařazení dědických smluv v rámci občanského zákoníku, kterou použil již návrh občanského zákoníku z roku 1937. Jedná se o nejsilnější dědický titul, protože dědické tituly jsou v § 1476 NOZ řazeny dle jejich právní síly a dědická smlouva je uvedena na prvním místě, což dokládá její největší právní sílu. Dědická smlouva je upravena v § 1582 - § 1593, kdy § 1582 - § 1591 jsou obsažena obecná ustanovení o dědických smlouvách, a zvláštní ustanovení o dědických smlouvách uzavřených mezi manžely jsou obsažena v § 1592 a § 1593. V § 1582 je obsažena definice dědické smlouvy, která říká, že dědickou smlouvou je taková smlouva, kterou zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana toto povolání za dědice nebo odkazovníka přijímá. Dědická smlouva má oproti závěti jednu podstatnou výhodu, a tou je její smluvní charakter. Zatímco závěť může být jednostranně změněna, doplněna nebo zrušena, protože se jedná o jednostranný právní jednání, dědická smlouva je dvoustranným právním jednáním, a proto nemůže být změněna, doplněna

¹¹⁷ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 49 s.

nebo zrušena jednostranně, nýbrž jen se souhlasem smluvního dědice. Uzavření dědické smlouvy tedy přináší dědici jistotu, že zůstavitel bez jeho svolení nebude měnit rozsah dědictví, které má dědici případnou, nebo dokonce nezmění osobu dědice.¹¹⁸

Pokud by zůstavitel změnil dědickou smlouvu bez souhlasu smluvního dědice, jednalo by se o zdánlivé právní jednání, protože ke změně dědické smlouvy je třeba souhlasu obou smluvních stran a v tomto případě by chyběl souhlasný projev vůle ze strany smluvního dědice (§ 551 NOZ). Smluvní dědic by v tomto případě mohl podat určovací žalobu, na základě které by soud vydal deklaratorní rozhodnutí, ve kterém by konstatoval, že právní vztah vyplývající ze změněné dědické smlouvy neexistuje, a že existuje pouze právní vztah vyplývající z nezměněné dědické smlouvy. Tuto žalobu může smluvní dědic uplatňovat u soudu ještě za života zůstavitele. Ačkoli dědická smlouva vyvolává věcněprávní účinky až smrtí zůstavitele, obligační účinky vyvolává již okamžikem podpisu smlouvy, popř. splněním podmínky. Ze základní soukromoprávní zásady pacta sunt servanda vyplývá, že smlouvy se mají dodržovat od jejich uzavření, a proto může výše zmíněnou žalobu smluvní dědic u soudu uplatňovat již za života zůstavitele a nemusí čekat až na okamžik smrti zůstavitele.

4. 3. 1. Okruh osob způsobilých uzavřít dědickou smlouvu

Z definice dědické smlouvy uvedené v § 1582 je zřejmé, že dle NOZ je možno uzavřít dědickou smlouvu mezi neomezeným okruhem osob, což přináší podstatnou změnu do vývoje dědických smluv na našem území, protože obecný zákoník občanský a návrh občanského zákoníku z roku 1937 umožňovaly uzavřít dědické smlouvy pouze manželům a snoubencům (§ 1582 NOZ). V této souvislosti však vyvstává otázka, zda tvůrci občanského zákoníku neměli raději převzít koncepci dědických smluv, které je možno uzavírat pouze mezi omezeným okruhem osob, tedy pojetí dědických smluv používané na našem území před rokem 1950, protože pojetí dědických smluv uzavíraných mezi neomezeným okruhem osob bude poměrně lehce zneužitelné. Jako velice pravděpodobné se jeví, že nastanou situace, kdy se

¹¹⁸ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 649 s.

různé nekorektní společnosti (a že jich u nás není málo) budou snažit dědických smluv zneužít. Typicky by se mohlo jednat o situace, kdy se tyto nekorektní společnosti budou snažit využít tíživé finanční situace starších lidí tím, že s těmito staršími lidmi uzavřou dědické smlouvy, ve kterých bude na jedné straně poskytnuto finanční plnění ve prospěch těchto starších lidí (v podstatě se bude jednat o peněžitou půjčku) a na straně druhé tyto starší lidé v pozici zůstavitele povolají jako své dědice nebo odkazovníky tyto společnosti. Prvním problémem takto uzavíraných dědických smluv je neadekvátně vyšší protiplnění, které získají tyto společnosti za poskytnutí půjčky a druhým problémem je, že nejbližší příbuzní zůstavitele, tedy zákonní dědicové, budou zkráceni ve svých dědických právech. To neplatí v případě nepominutelných dědiců, avšak vymáhání vydání peněžité částky rovnající se hodnotě povinného dílu nepominutelného dědice, bude vůči takovým společnostem velice problematické. Autoři NOZ se při zavedení této koncepce dědických smluv inspirovali švýcarským občanským zákoníkem, kde tato koncepce skutečně funguje. Není však zcela jisté to, zda autoři zohlednili tu skutečnost, že právní vědomí, etika a disciplína je ve Švýcarsku na podstatně vyšší úrovni, než je tomu v České republice.¹¹⁹

4. 3. 2. Druhy dědických smluv

Z § 1582 NOZ vyplývá, že dědické smlouvy můžeme rozdělit na dva základní druhy, kterými jsou dědické smlouvy, jimiž zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu dědicem, a dědické smlouvy jimiž zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu odkazovníkem. Zatímco předmětem dědické smlouvy, kterou zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu dědicem, je pozůstalost, tak předmětem dědické smlouvy, kterou zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu odkazovníkem, je vydání předmětu odkazu smluvnímu odkazovníkovi ze strany dědice. Zásadní rozdíl mezi těmito dědickými smlouvami je v přechodu dluhů zůstavitele, protože v případě smluvního dědice se jedná o universální sukcesi, a tak smluvní dědic dědí kromě zůstavitelova majetku i zůstavitelovi dluhy. Naproti tomu v případě smluvního odkazovníka se jedná o singulární sukcesi, což znamená, že na odkazovníka žádné zůstavitelovi dluhy

¹¹⁹ ELŠÍK, P. Několik úvah k dědické smlouvě obsažené ve vládním návrhu nového občanského zákoníku. *Ad Notam*. 2011, č. 5.

nepřecházejí. Je to dáno tím, že princip odkazu, dle § 1594 NOZ spočívá v tom, že zůstavitel v pořízení pro případ smrti, kterým může být závěť, dědická smlouva nebo dovětek, dědici nařídí, aby odkazovníku vydal předmět odkazu, a tím se odkazovník stává věřitelem dědice ohledně vydání předmětu odkazu. Další dělení dědických smluv je možné na dědické smlouvy asynallagmatické a dědické smlouvy synallagmatické. Asynallagmatickou dědickou smlouvou ustanovuje zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu dědicem nebo odkazovníkem, ale druhá smluvní strana nebo třetí osoba zůstavitele svým dědicem nebo odkazovníkem neustanovuje, ale pouze přijímá své ustanovení dědicem nebo odkazovníkem ze strany zůstavitele. Opakem je synallagmatická dědická smlouva, ve které se obě smluvní strany vzájemně povolávají za dědice nebo odkazovníky a obě strany toto povolání přijímají. Uzavřít synallagmatickou, tedy vzájemnou, dědickou smlouvu je však, dle § 1592 NOZ, umožněno pouze manželům a snoubencům.

4. 3. 3. Forma dědické smlouvy

Pro dědickou smlouvu je vyžadována forma veřejné listiny, kterou je dle účinné právní úpravy notářský zápis nebo rozhodnutí orgánu veřejné moci, kterým v mezích své pravomoci schvaluje smír nebo jiný projev vůle, jehož povaha to nevylučuje (§ 3026 odst. 2 NOZ). Tento požadavek si neklade za cíl ztížit smluvním stranám uzavření dědické smlouvy nebo snad dokonce zvýšit příjmy notářů, ale je odůvodněn ochranou zůstavitele, dědice a právní jistoty. Protože dědická smlouva je dvoustranný úkon, který zůstavitel nemůže bez souhlasu druhé smluvní strany zrušit, a může se stát, že vzhledem ke svému pokročilému věku bude zůstavitel uzavírat dědickou smlouvu v neoptimální duševní kondici, a jeho zdravotní stav by mohl být druhou smluvní stranou zneužit, pokládá zákonodárce za nutné, aby zůstavitel byl před takovým jednáním ochráněn. K této ochraně by měl přispět požadavek veřejné listiny pro dědickou smlouvu, protože nutnost sepsat notářský zápis by měla zůstavitele donutit důkladně promyslet uzavření dědické smlouvy a alespoň částečně ho tak ochránit před neuváženým jednáním. Forma veřejné listiny přispívá i k ochraně právní jistoty, protože vezmeme-li v úvahu, že účinnost dědické smlouvy nastává až po smrti zůstavitele, kdy zůstavitel nemá možnost namítat, že dědickou smlouvu neuzavřel nebo, že jí uzavřel v jiném znění, tak zkrátka není možné, aby na formu takových smluv nebyly kladeny zvýšené požadavky. Navíc mezi platností a účinností dědické smlouvy může uplynout dlouhé časové období a podpis

zůstavitele se za dobu mezi uzavřením dědické smlouvy a obdobím těsně před jeho smrtí může podstatně změnit, což by způsobilo značné problémy při znaleckém zkoumání podpisu, protože text dědických smluv bude v drtivém počtu případů psán na počítači a znalci by tudíž neměli vzorek podle kterého by mohli zjistit, zda se jedná o písmo zůstavitele. Z tohoto důvodu, aby nedocházelo k problémům při dokazování pravosti dědických smluv, je požadavek veřejné listiny nejlepším použitelným řešením.¹²⁰ Dědické smlouvy budou navíc evidovány v Evidenci právních jednání pro případ smrti, kterou vede Notářská komora České republiky. Evidence právních jednání pro případ smrti je vedena za účelem poskytnutí podkladů pro dědické řízení tak, aby nemohlo dojít k tomu, že v dědickém řízení notáři, jako soudnímu komisaři, nebude známa existence pořízení pro případ smrti. (§ 35b NŘ).

4. 3. 4. Podmínky uzavření a změny dědické smlouvy

Vzhledem k tomu, že dědická smlouva je smíšený právní útvar, který obsahuje jak prvky závěti, tak prvky dědické smlouvy, dopadají na dědickou smlouvu jak ustanovení o závěti, tak ustanovení o smlouvách. Z tohoto důvodu musí zůstavitel, který chce uzavřít dědickou smlouvu, splňovat podmínky pořizovací způsobilosti i podmínky způsobilosti smluvně se zavázat. V obou případech jsou podmínkami způsobilosti zletilost a svéprávnost. Ačkoli NOZ umožňuje i nezletilému, který nenabyl plnou svéprávnost, aby se smluvně zavázal, takový nezletilý je způsobilý jen k takovému právnímu jednání, které je přiměřené věku a rozumové a volní vyspělosti nezletilého (§ 31 NOZ). Protože uzavření dědické smlouvy je právním jednáním s vážnými důsledky, NOZ požaduje plnou zletilost a svéprávnost zůstavitele. Plnou svéprávnost člověk získává dosažením zletilosti, což NOZ v § 30 podmiňuje dovršením osmnáctého roku věku. Plnou svéprávnost lze však získat i před dovršením osmnácti let. První možností je uzavření manželství a druhou možností je přiznání svéprávnosti. Podmínkami pro přiznání svéprávnosti jsou minimální věk šestnáct let, schopnost sám se živit a obstarávat si své záležitosti a souhlas zákonného zástupce (§ 30 a § 37 NOZ). Druhou podmínkou pro sepsání dědické smlouvy je svéprávnost zůstavitele. V případě, že by byl zůstavitel ve svéprávnosti omezen, je k uzavření nebo změně dědické smlouvy nutný souhlas opatrovníka. Třetí podmínkou uzavření nebo změny dědické smlouvy je osobní

¹²⁰ KLEIN, Š. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*. 2013, č. 4.

jednání smluvních stran (§ 1584 NOZ). Je tedy vyloučeno uzavření dědické smlouvy prostřednictvím zástupců, což odůvodňuje závažnost právních účinků dědické smlouvy.¹²¹ Poslední, tedy čtvrtou podmínkou uzavření dědické smlouvy, jak již bylo řečeno výše, je sepsání dědické smlouvy ve formě veřejné listiny.

4. 3. 5. Rozsah pozůstalosti, o které je možno pořídit dědickou smlouvou

I když je zůstavitel plně svéprávný, nemůže pořídit dědickou smlouvou o celé pozůstalosti, ale minimálně 1/4 pozůstalosti musí zůstat volná. Zůstavitel tedy může pořídit maximálně o 3/4 pozůstalosti, což je odůvodněno záměrem, aby se v dědické smlouvě zůstavitel zcela nezbavil možnosti alespoň o části pozůstalosti pořídit individuálně v závěti. Poněvadž je záměr zákonodárce nechat zůstaviteli možnost pořídit individuálně alespoň o 1/4 jeho pozůstalosti, nesmí být tato 1/4 jakkoli zatížena, a proto i povinný díl nepominutelného dědice, který je nezletilý, není roven jeho zákonnému podílu, ale pouze 3/4 jeho zákonného podílu. Tato 1/4 pozůstalosti je tedy zcela nezatížená. V případě, že zůstavitel chce zanechat smluvnímu dědici celou pozůstalost, musí v souladu s § 1585 NOZ v dědické smlouvě pořídit maximálně o 3/4 pozůstalosti a o zbylé 1/4 pozůstalosti musí pořídit v závěti, která bude sepsána ve prospěch smluvního dědice.

Mohlo by se zdát, že pokud má zůstavitel nezletilé potomky a nemá manžela, nemůže uzavřít dědickou smlouvu, protože ta by byla neplatná. Tato domněnka by mohla vzniknout interpretací § 1585 odst. 1, podle něhož může zůstavitel dědickou smlouvou pořídit maximálně o 3/4 pozůstalosti. Podíváme-li se však na § 1644 NOZ, zjistíme, že má-li zůstavitel děti, pak ty jsou nepominutelnými dědici. V případě nezletilých nepominutelných dědiců jejich nárok na povinný díl činí 3/4 jejich zákonného podílu, což se rovná 3/4 pozůstalosti. Z interpretace výše zmíněného § 1581 odst. 1 NOZ by se tedy mohlo zdát, že 3/4 pozůstalosti, o kterých by mohl zůstavitel pořídit dědickou smlouvou, musí připadnout nepominutelným dědicům, jinak by byla dědická smlouva neplatná. Tato interpretace však není správná, protože přihlédneme-li k § 1654 (1) NOZ zjistíme, že nepominutelný dědic nemá právo na podíl z pozůstalosti, ale má právo pouze na peněžitou částku rovnající

¹²¹ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 649 s.

se hodnotě jeho povinného dílu. Z výše uvedeného vyplývá, že zůstavitel není zbaven možnosti uzavřít dědickou smlouvu z důvodu existence nezletilých nepominutelných dědiců. V daném případě se totiž nepominutelní dědicové pouze stanou věřiteli smluvního dědice, který bude povinen vyplatit jim peněžitou částku rovnající se hodnotě jejich povinného dílu z pozůstalosti.

Jiná je situace u osob, které byly ve svéprávnosti omezeny pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu. Tyto osoby nemohou v dědické smlouvě pořídit maximálně o 3/4 pozůstalosti jako je tomu u plně svéprávných osob, ale mohou v dědické smlouvě pořídit jen o 3/8 pozůstalosti, na kterou se nevztahují omezení daná omezením svéprávnosti takové osoby. Je to dáno tím, že na osoby takto omezené ve svéprávnosti se vztahuje ustanovení § 1528 odst. 2 NOZ, podle kterého takové osoby mohou pořídit maximálně o jedné polovině pozůstalosti, a druhá polovina pozůstalosti připadne zákonným dědicům. O této celé jedné polovině však zůstavitel nemůže pořídit dědickou smlouvou, protože 1/4 z této 1/2, o které může sám pořídit, musí být vyhrazena pro pořízení podle jeho zvlášť projevené vůle. Z výše uvedeného vyplývá, že osoby takto omezené ve svéprávnosti mohou uzavřít dědickou smlouvu maximálně o 3/8 pozůstalosti a 1/8 musí zůstat volná pro pořízení podle zvlášť projevené vůle. Stejně jako v případě svéprávných osob, může i osoba omezená ve svéprávnosti odkázat volnou 1/8 pozůstalosti smluvnímu dědici závětí tak, aby získal celou 1/2 pozůstalosti, o které může zůstavitel pořizovat (§ 1528, § 1585, § 1644, § 1654 NOZ).

4. 3. 6. Uzavření dědické smlouvy za současného zřeknutí se dědického práva ostatními dědici

Zůstavitel může budoucím sporům svých dědiců předejít tím, že nepominutelné dědice, ještě za svého života vyplatí určitou finanční částkou nebo jim daruje buď movitou nebo nemovitou věc. Na oplátku se tyto nepominutelní dědicové zřeknou svého dědického práva a zůstavitel tak může bez jakýchkoli omezení uzavřít dědickou smlouvu se smluvním dědicem ohledně zbylé pozůstalosti. V případě, že by tak nebylo učiněno, měly by nepominutelní dědicové nárok vůči smluvnímu dědici na vyplacení peněžité částky rovnající se hodnotě povinného dílu.

Aby nenastala situace, kdy z nějakého důvodu, například smrti, nebude dědit smluvní dědic, a dědictví by připadlo státu, obsahuje NOZ § 1586, který této situaci předchází. V případě, že je uzavřena dědická smlouva s tím, že se ostatní dědici zřekli svého dědického práva, a nedědí-li dědic povoláný v dědické smlouvě, pozbývá zřeknutí se dědictví účinků. Tím je tedy zajištěno, aby dědictví nepřípadlo státu, ale aby dědictví připadlo nepominutelným a zákonným dědicům (§ 1586 NOZ).

4. 3. 7. Podmínky v dědické smlouvě

O podmínkách v dědické smlouvě platí ustanovení upravující podmínky v Hlavě V., která upravuje právní skutečnosti. Jedná se konkrétně o ustanovení obsažená v § 548 a § 549 NOZ. Důvodem proč se na dědické smlouvy vztahují pouze obecná ustanovení o podmínkách v právním jednání a nikoli ustanovení o podmínkách připojených k závěti je to, že dědická smlouva je doustranným právním jednáním, kde se dědic může rozhodnout, jestli dědickou smlouvu obsahující podmínky uzavře. Naproti tomu závěť je jednostranným právním jednáním a dědic musí podmínky uvedené v závěti splnit bez ohledu na svou vůli. V případě závěti je tedy nezbytné, aby byla poskytnuta dědici alespoň částečná ochrana před uložením jakýchkoliv podmínek ze strany zůstavitele.

Základem je ustanovení, které umožňuje vázat vznik, změnu nebo zánik práv na splnění podmínky. Jediný požadavek, který musí podmínka splňovat, je možnost jejího splnění. V případě, že by byla podmínka, na níž je vázán vznik nebo změna práv, nemožná, k takové podmínce by se nepřihlíželo. Jako příklad nemožné podmínky lze uvést smluvní ujednání, dle kterého bude smluvní dědic dědit až v okamžiku, kdy se naučí cestovat časem. Jsou dva druhy podmínek, které mohou být obsaženy v dědické smlouvě. První z nich je odkládací podmínka, která spočívá v tom, že právní následky jednání nastanou až v okamžiku jejího splnění. Jako příklad této podmínky lze uvést ujednání, dle kterého smluvní dědic bude dědit až v okamžiku, kdy úspěšně dokončí vysokou školu. Druhou podmínkou je podmínka rozvazovací, která spočívá v tom, že okamžikem splnění této podmínky pomínou právní následky jednání, které již nastaly. Jako příklad rozvazovací podmínky lze uvést ujednání, dle kterého smluvní dědic ztrácí postavení dědice, pokud vstoupí do armády. V případě, že není z právního jednání zjevné jestli se

jedná o podmínku odkládací nebo rozvazovací, platí vyvratitelná právní domněnka, že se jedná o podmínku odkládací. Pokud nastane situace, kdy záměrně splní podmínku v dědické smlouvě osoba, která není oprávněna podmínku splnit a které je takové splnění podmínky ku prospěchu, tak se k tomuto splnění podmínky nepřihlíží. Může nastat i situace, kdy je splnění podmínky záměrně zmařeno stranou, které je toto zmaření splnění podmínky na prospěch. V tomto případě však platí fikce, že je podmínka splněna (§ 548, § 549, § 1587 NOZ).

4. 3. 8. Nakládání s majetkem za života zůstavitele

Po uzavření dědické smlouvy může zůstavitel nakládat se svým majetkem v podstatě ve stejném rozsahu, jako se svým majetkem mohl nakládat před uzavřením dědické smlouvy. Tato skutečnost je dána ustanovením, které obsahuje § 1588 odst. 1 NOZ, podle kterého dědická smlouva nebrání zůstaviteli, aby se svým majetkem nakládal za svého života dle své libosti. Výjimku z tohoto neomezeného nakládání s majetkem za života zůstavitele tvoří pořízení pro případ smrti a darování. Pokud by zůstavitel po uzavření dědické smlouvy pořídil pro případ smrti nebo uzavřel darovací smlouvu a obsah těchto právních jednání by byl v rozporu s dědickou smlouvou, může se smluvní dědic dovolat neúčinnosti takového jednání (§ 1588 NOZ). Výše uvedené je důsledkem toho, že dědická smlouva zakládá majetkové následky, které se stávají účinnými až smrtí zůstavitele nebo splněním odkládací podmínky po smrti zůstavitele. Právě proto by se dědická smlouva neměla týkat majetkových poměrů smluvních stran za jejich života.¹²² Výjimka, kterou tvoří pořízení pro případ smrti a darovací smlouva, je odůvodněna tím, že dědická smlouva může být i úplatná, a smluvní dědic, který zůstavující straně poskytuje protiplnění za to, že je ustanoven smluvním dědicem, musí být alespoň v omezeném rozsahu chráněn před jednáním zůstavitele, které by ho mohlo poškodit. Jak již bylo řečeno výše, žijeme v zemi, kde morálka a právní vědomí nedosahují žádné závratné úrovně, a proto, že jsme navíc národem osob, které hned při první příležitosti vymýšlejí jak obejít zákon ve svůj prospěch a přechytračit druhou smluvní stranu, je velice pravděpodobné, že při absenci alespoň minimální ochrany smluvního dědice by docházelo k situacím, kdy by zůstavující strana přijímala plnění od smluvního

¹²² ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 650 s.

dědice, ale majetek tvořící pozůstalost, který by měl získat smluvní dědic, by za svého života darovala osobě odlišné od smluvního dědice nebo by tento majetek zůstavila jiné osobě. V případě, že by bylo možno uzavírat dědické smlouvy jen mezi manžely, popřípadě snoubenci, jak tomu bylo na našem území do roku 1950, výše uvedená situace by pravděpodobně nastávala velmi zřídka, protože manželé nebo snoubenci k sobě měli velice blízko a nepředpokládá se, že by se v normálně fungujících vztazích chtěli takto podvádět. Jelikož ale NOZ umožňuje uzavřít dědickou smlouvu mezi neomezeným okruhem osob, což znamená, že dědická smlouva může být uzavřena i mezi naprosto cizími lidmi, je tato obava poměrně oprávněná a zákonodárce se s ní musel vypořádat. Vzhledem k tomu, že plnění, které poskytuje smluvní dědic, může být například doživotní důchod, což se může v součtu několika let vyšplhat na nemalou peněžní částku, bude vhodné toto plnění zajistit zástavním právem k nemovitosti apod.¹²³

V § 1588 je dále obsaženo dispozitivní ustanovení, podle kterého nemůže smluvní dědic převést své právo vyplývající z dědické smlouvy na jinou osobu. Vzhledem k tomu, že se jedná o dispozitivní ustanovení, mohou se smluvní strany smluvním ujednáním od tohoto ustanovení odchýlit (§ 1588 NOZ). Proto mohou smluvní strany do dědické smlouvy vložit ujednání, podle kterého může smluvní dědic dědickou smlouvu postoupit jiné osobě. Pokud takové ujednání v dědické smlouvě není, smluvní dědic nemůže dědickou smlouvu postoupit. Z pohledu zůstavitele je toto ustanovení ochranou před tím, aby se majetek zůstavitele nedostal do vlastnictví osoby, kterou zůstavitel nezná nebo osoby, která se dle vůle zůstavitele nemá stát jeho dědicem. V případě, že zůstavitel netrvá na tom, aby jeho majetek připadl konkrétní osobě, kterou zná a určil jí za dědice, ale jde mu hlavně o plnění ze strany dědice, je vhodné aby dědická smlouva obsahovala ustanovení, které dědici umožní převést své právo vyplývající z dědické smlouvy na jinou osobu. Toto převedení práva na jinou osobu je odůvodnitelné zejména v situacích, kdy se smluvní dědic dostane do ohrožení života, například v důsledku závažné nemoci, a v případě jeho smrti by plnění poskytnuté zůstaviteli přišlo vniveč.

¹²³ KLEIN, Š. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*. 2013, č. 4.

Výše uvedeným situacím lze předejít tím, že se majetek převede na smluvního dědice ještě za života zůstavitele. Tento majetek se sepíše v zápise, který má formu veřejné listiny a smluvní dědic tak má jistotu, že v případě jeho smrti, přejdou práva a povinnosti vyplývající z dědické smlouvy na jeho dědice. Vzhledem k tomu, že se jedná o dispozitivní ustanovení, lze takový přechod práv a povinností, vyplývajících z dědické smlouvy, na smluvního dědice vyloučit smluvním ujednáním. Nespornou výhodou převedení majetku na smluvního dědice ještě za života zůstavitele je tedy jistota smluvního dědice, že v případě jeho smrti bude dědit jeho dědic. Na druhou stranu, jako každá mince má dvě strany, i v tomto případě existuje poměrně značná nevýhoda. Tato nevýhoda spočívá v tom, že pokud zůstavitel nepřevede všechny svůj majetek, nebo po převedení svého dosavadního majetku získá majetek další, dědická smlouva se bude vztahovat pouze na majetek, který byl v daném okamžiku převeden a sepsán. Jedná se však také o ustanovení dispozitivní, takže může být smluvním ujednáním vyloučeno. Je proto na smluvním dědici, jestli bude chtít podstoupit to riziko, že zůstavitel může sice hodnotu svého majetku zvýšit, ale může také hodnotu svého majetku značně snížit. Záležet bude ovšem také na tom, jestli zůstavitel bude ochotný svůj majetek převést na smluvního dědice ještě za svého života, či nikoli (§ 1589 NOZ).

4. 3. 9. Neplatná dědická smlouva platná jako závěť

NOZ klade důraz na vůli zůstavitele, a proto poskytuje zůstaviteli v § 1591 NOZ možnost, aby byla neplatná dědická smlouva platná alespoň jako závěť. V tomto případě se musí jednat o neplatnost způsobenou nedostatkem formy dědické smlouvy, nesplněním podmínek stanovených v § 1584 a § 1585 NOZ nebo rozporem s ustanoveními o smlouvách, která jsou obsažena v části čtvrté NOZ.

Pro dědickou smlouvu je vyžadována forma veřejné listiny. Pokud tato forma není dodržena, je možné, aby dědická smlouva byla platnou závětí, pokud budou splněny formální požadavky stanovené pro závěť. Základním formálním požadavkem stanoveným pro závěť je písemná forma. Výjimkou z tohoto požadavku je pořízení závěti s úlevami (viz. kapitola 3. 3. 4.). Závěť pořízenou soukromou listinou lze rozdělit na dva druhy. První z těchto závětí je závěť holografní, která je celá sepsána zůstavitelovou rukou, a druhým typem je závěť alografní, která není napsána zůstavitelovou rukou, ale jiným způsobem, například na počítači. Pro platnost

holografní závěti stačí, aby byla celá sepsána zůstavitelovou rukou a podepsána zůstavitelem. V případě alografní závěti je situace trochu komplikovanější, protože NOZ vyžaduje, aby taková závěť byla zůstavitelem nejen podepsána, ale zůstavitel navíc musí před dvěma současně přítomnými svědky prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Je tedy zřejmé, že dědická smlouva neplatná pro nedostatek formy nebude moci být ve většině případů platná jako závěť, protože dnes, ve dvacátém prvním století, kdy jsou téměř všechny listiny psány na počítači, nebude většina dědických smluv splňovat podmínky pro platnost alografních závětí, protože u nich je požadováno prohlášení zůstavitele před dvěma současně přítomnými svědky, že listina obsahuje poslední vůli zůstavitele. Vezmeme-li v úvahu dnešní postup při podepisování smluv, kdy ve většině případů jsou podpisu smlouvy přítomny pouze smluvní strany, jeví se výše uvedený problém jako velice reálný (§ 1591, § 1532 - § 1534 NOZ).

Neplatnost dědické smlouvy v důsledku nesplnění podmínek stanovených v § 1584 a § 1585 NOZ může být způsobena v důsledku nezletilosti zůstavitele, omezením svéprávnosti zůstavitele, zastoupením při uzavírání nebo změně dědické smlouvy nebo překročením rozsahu pozůstalosti, která může být předmětem dědické smlouvy.

Pro platnost dědické smlouvy je požadována zletilost zůstavitele. Pokud zůstavitel není zletilý, znamená to neplatnost dědické smlouvy, avšak taková dědická smlouva může být platná jako závěť, pokud jsou splněny podmínky dané pro pořízení závěti. Je třeba rozlišit dvě skupiny nezletilých. První skupinu tvoří nezletilí, kteří nejsou plně svéprávní, a druhou skupinu tvoří nezletilí, kteří jsou plně svéprávní, protože dovršili věk 16 let a plnou svéprávnost získali přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství. Pro tuto druhou skupinu nezletilých požadavek zletilosti podmiňující platnost dědické smlouvy neplatí, protože účelem požadavku zletilosti zůstavitele je získání plné svéprávnosti, která se k dovršení zletilosti váže, a tito nezletilý plnou svéprávnost již získali. Pro zůstavitele, kteří jsou nezletilý a nezískali plnou svéprávnost platí, že závěť je platná jen v případě, že již dovršili věk 15 let a je dodržena forma veřejné listiny (§ 1591, § 1526 NOZ).

Pro platnost dědické smlouvy se dále vyžaduje svéprávnost zůstavitele. Pokud zůstavitel není svéprávný, resp. jeho svéprávnost je omezena, může být taková

dědická smlouva platná jako závěť, pokud jsou naplněny podmínky pro pořízení závěti osobou omezenou ve svéprávnosti. NOZ v § 1527 umožňuje osobě omezené ve svéprávnosti pořídit závěť jakoukoli formou, pokud tato osoba splní podmínku, že se uzdravila do té míry, že je schopna projevit svou vlastní vůli. Skutečnost, že osoby omezené ve svéprávnosti nemohou uzavírat dědické smlouvy, ale mohou pořídit závěti, je dána povahou těchto právních jednání. Vzhledem k tomu, že dědická smlouva je dvoustranné právní jednání, její zrušení je možné pouze se souhlasem druhé smluvní strany. Naproti tomu závěť je jednostranné právní jednání, které může být zrušeno zůstavitelem bez souhlasu dědice nebo odkazovníka. A protože jednou ze základních zásad NOZ je zásada ochrany znevýhodněných osob, je naprosto logické, že se zákonodárce snaží osoby omezené ve svéprávnosti chránit tímto znemožněním uzavírat dědické smlouvy.

Dalším požadavkem, který je kladen na smluvní strany při uzavírání nebo změně dědické smlouvy, je jejich osobní jednání, z čehož je zřejmé, že smluvní strany nemohou být zastoupeny. Jsou-li smluvní strany zastoupeny a nejednají-li tedy při uzavírání nebo změně dědické smlouvy osobně, je dědická smlouva neplatná. V tomto případě však neplatná dědická smlouva nemůže být platná ani jako závěť, protože v § 1494 je závěť definována jako odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám podíl na pozůstalosti, popřípadě i odkaz. Z výše uvedeného je tedy naprosto zřejmé, že i v případě závěti je dán požadavek osobního jednání a pokud tento požadavek naplněn není, nemůže se jednat ani o platnou závěť.

Další podmínkou pro platnost dědické smlouvy je pořízení maximálně o 3/4 pozůstalosti v případě svéprávného zůstavitele, resp. o 3/8 pozůstalosti v případě osob, které byly ve svéprávnosti omezeny pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu (viz. kapitola 4.3.5.). Zde však vyvstává otázka, zda v případě uzavření dědické smlouvy o celé pozůstalosti, bude dědická smlouva neplatná jen v té části, která přesahuje rozsah pozůstalosti, který může být předmětem dědické smlouvy, tzn. bude neplatná ohledně 1/4, resp. 5/8 pozůstalosti, a v tomto rozsahu bude moci být platná jako závěť, pokud budou splněny podmínky pro pořízení závěti, nebo bude neplatná

celá dědická smlouva a v případě splnění podmínek pro pořízení závěti, bude platná jako závěť. Zdá se pravděpodobnější, že tato otázka bude řešena druhým způsobem, tedy že bude neplatná celá dědická smlouva, protože by mohlo být značně problematické, ne-li nemožné, určit část pozůstalosti, ohledně které by měla být dědická smlouva neplatná.

Může nastat i situace, kdy bude dědická smlouva neplatná z důvodu rozporu s ustanoveními o smlouvách (viz. kapitola 4. 3. 11.), která jsou obsažena v části čtvrté NOZ. V tomto případě, stejně jako v případech uvedených výše, může být neplatná dědická smlouva platná jako závěť, budou-li splněny podmínky, které jsou stanoveny pro pořízení závěti.

4. 3. 10. Dědická smlouva uzavřená mezi manžely

Dědická smlouva uzavíraná mezi manžely, popř. snoubenci, byla obsažena již v Obecném zákoníku občanském a vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937 a není tedy našemu právnímu řádu neznámá. Mezi odbornou veřejností panuje shoda, že je třeba, aby byla dědická smlouva uzavíraná mezi takto uzavřeným okruhem osob součástí našeho právního řádu. Na rozdíl od zavedení dědické smlouvy uzavírané mezi neomezeným okruhem osob (viz. kapitola 4. 3. 1.), kde je odborná veřejnost názorově nejednotná, v tomto případě nevystávají žádné sporné otázky. Dle ObčZ sice nebylo možné uzavřít dědickou smlouvu ani mezi manžely, ale praxe se s touto situací vypořádala. Řešením bylo sepsání závětí, ve kterých se manželé vzájemně povolali za dědice. Toto řešení však mělo jeden velký nedostatek, kterým byla jednostranná povaha závěti, což znamenalo, že manžel mohl takovou závěť zrušit bez souhlasu druhého manžela. Tato skutečnost představovala značnou nejistotu pro druhého manžela, jestli je taková závěť stále platná o on je stále dědicem. Mohla například nastat situace, kdy manželé sepsali závěti, ve kterých se vzájemně povolávali za dědice, manžel si poté našel milenku, sepsal novou závěť ve které povolal za svého dědice svou milenku a manželka po manželovi nedělila, i když on by po ní dědil. Dědická smlouva tuto nejistotu ruší, protože jak již bylo řečeno výše, dědickou smlouvu lze zrušit jen se souhlasem druhé smluvní strany.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že dle § 1592 NOZ manželé mohou uzavřít dědickou smlouvu, ve které jedna strana povolává druhou stranu odkazovníkem nebo

dědicem, a druhá strana takové povolání za dědice nebo odkazovníka přijímá. V tomto rozsahu je možnost uzavření dědické smlouvy stejná jako v případě uzavření dědické smlouvy mezi neomezeným okruhem osob. Posun oproti obecné úpravě dědických smluv je v tom, že manželé se v dědické smlouvě mohou za dědice nebo odkazovníky povolat také vzájemně, což z hlediska obecné úpravy dědických smluv není možné. Stejně jako v minulosti mohou dědickou smlouvu uzavíranou mezi manžely uzavírat i snoubenci. V případě snoubenců se dědická smlouva stává účinnou až vznikem manželství.

Dle § 1593 NOZ může být v dědické smlouvě sjednáno, že rozvodem manželství se ruší práva a povinnosti z dědické smlouvy. Pokud toto v dědické smlouvě sjednáno není, práva a povinnosti z dědické smlouvy se rozvodem manželství neruší. Právě proto je každá ze smluvních stran po rozvodu manželství oprávněna domáhat se zrušení dědické smlouvy soudem. Soud návrhu na zrušení dědické smlouvy nevyhoví, směřuje-li proti tomu, kdo nezapříčinil rozvrat manželství a s rozvodem nesouhlasil. Je tedy naprosto nezbytné, aby strana, která rozvrat manželství nezpůsobila a s rozvodem manželství nesouhlasí, do vyjádření k žalobě uvedla, že rozvrat manželství nezpůsobila a s rozvodem nesouhlasí. V případě, že by tato strana takto neučinila, soud by návrhu na zrušení dědické smlouvy vyhověl a tato strana by po svém bývalém manželu nedědila. V případě prohlášení manželství za neplatné se práva a povinnosti z dědické smlouvy ruší ze zákona. Toto neplatí v případě, že manželství zaniklo smrtí jednoho z manželů, která nastala před prohlášením neplatnosti manželství, a proto se v tomto případě dědická smlouva se neruší.

4. 3. 11. Kontraktační proces u dědických smluv

Vzhledem k tomu, že dědická smlouva má hybridní povahu, kdy vykazuje jak znaky závěti, tak znaky smlouvy, je zřejmé, že se na postup uzavírání dědických smluv použijí ustanovení o závazcích, která jsou obsažena v části čtvrté NOZ, konkrétně v § 1731 - § 1745.

Návrh na uzavření dědické smlouvy

Z nabídky neboli návrhu na uzavření dědické smlouvy musí být zřejmé, že strana která nabídku činí, má úmysl uzavřít dědickou smlouvu s adresátem nabídky.

Takovou nabídku na uzavření dědické smlouvy může učinit jak strana zůstavující, tak strana, která by měla být dědicem nebo odkazovníkem. Nabídkou k uzavření dědické smlouvy je jen takové právní jednání, které obsahuje takové podstatné náležitosti, které umožňují uzavření dědické smlouvy jednoduchým a nepodmíněným přijetím nabídky k uzavření dědické smlouvy, avšak toto právní jednání musí současně obsahovat vůli navrhovatele být smlouvou vázán. Pokud by takové právní jednání tyto podmínky nesplňovalo, jednalo by se o pouhou výzvu k podání nabídky, protože takový projev vůle není nabídkou, a proto nemůže být adresátem přijat.

I přesto, že dědická smlouva musí mít formu veřejné listiny, lze nabídku na uzavření dědické smlouvy učinit buď ústně nebo písemně. Pokud byla nabídka učiněna ústně, musí být přijata bezodkladně, avšak plyne-li z jejího obsahu nebo okolností něco jiného, nemusí být přijata bezodkladně. Výše uvedené platí i o písemné nabídce učiněné vůči přítomné osobě. V případě písemné nabídky vůči nepřítomné osobě, musí být taková nabídka přijata ve lhůtě stanovené v nabídce. Pokud nabídka neobsahuje lhůtu pro přijetí nabídky, musí být nabídka přijata v době přiměřené povaze dědické smlouvy a rychlosti prostředků, které navrhovatel použil k zaslání nabídky. Stanovení lhůty, ve které musí být nabídka přijata je odůvodněno tím, že navrhovatel je po celou akceptační lhůtu svou nabídkou vázán, a je tedy nutné stanovit dobu, po kterou je navrhovatel nabídkou vázán.¹²⁴

Nabídka na uzavření dědické smlouvy je zpravidla odvolatelná. O neodvolatelnou nabídku se bude jednat v případě, pokud je v nabídce výslovně vyjádřeno, že nabídka je neodvolatelná, anebo dohodnou-li se tak strany. Navrhovatel má však možnost zrušit nabídku i v případě, že taková nabídka je neodvolatelná, pokud zrušovací projev dojde druhé smluvní straně nejpozději současně s doručením nabídky. Odvolání nabídky, i když je taková nabídka odvolatelná, není možné ve lhůtě určené pro přijetí nabídky. Ovšem pokud je v nabídce vyhrazena možnost jejího odvolání během lhůty pro přijetí nabídky, výše uvedené neplatí. Pokud je nabídka odmítnuta

¹²⁴ ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 710 s.

nebo není přijata ve stanovené lhůtě, tak nabídka zaniká. K zániku nabídky dochází taktéž v důsledku smrti nebo pozbytí svéprávnosti některé ze stran.

Návrh na uzavření dědické smlouvy může být rovněž učiněn veřejně, a to v podobě veřejné nabídky nebo veřejné soutěže o nejvhodnější nabídku. Veřejná soutěž o nejvhodnější nabídku je upravena v § 1772 - § 1779 NOZ a jejím principem je, že navrhovatel vyhlásí neurčitým osobám soutěž o podání nejvhodnější nabídky a z těchto nabídek si vybere tu nabídku, která mu nejvíce vyhovuje. Vyhlášovatel musí při vyhlášení veřejné soutěže vymezit alespoň obecným způsobem předmět plnění, zásady ostatního obsahu zamýšlené smlouvy, lhůtu pro podávání nabídek a podmínky pro podávání nabídek. Pro zadavatele je vhodné, aby si v zadávacích podmínkách vyhradil možnost změnit uveřejněné podmínky soutěže nebo soutěž zrušit, protože pokud by tak neučil, ztrácí tuto možnost. Dále je vhodné vyhradit si možnost odmítnout všechny nabídky, protože není-li tak učiněno, zadavatel si musí z nabídek vybrat, i když mu žádná z nich plně nevyhovuje. Jako příklad uzavření dědické smlouvy po veřejné soutěži o nejvhodnější nabídku lze uvést situaci, kdy zůstavitel nemá žádné dědice a nemá ani nikoho komu by svůj majetek odkázal, a tak uspořádá veřejnou soutěž o nejlepší nabídku, která bude poskytnuta jako protiplnění za povolání zůstavitelovým smluvním dědicem. Tak může například nastat situace, že zůstavitel povolá druhou stranu dědicem své nemovitosti, a tato druhá strana jako protiplnění bude dvakrát ročně platit zůstaviteli dovolenou u moře, až do jeho smrti. Druhou možností je uzavření dědické smlouvy na základě veřejné nabídky, jejímž principem je učinění návrhu na uzavření dědické smlouvy vůči neurčitým osobám. Rozdílem oproti veřejné soutěži o nejvhodnější nabídku je to, že navrhovatel učiní nabídku a kdokoli ji může pouze přijmout, zatímco u veřejné soutěže o nejvhodnější nabídku zadavatel činí výzvu k podávání nabídek a z těchto nabídek si vybere tu nejvhodnější. Příkladem uzavření dědické smlouvy po veřejné nabídce může být situace, kdy zůstavitel, který nemá žádného dědice ani osobu, které by svůj majetek odkázal žije ve velkém domě, o který se již sám není schopen starat a nemá peníze na jeho opravy. Proto učiní veřejnou nabídku na uzavření dědické smlouvy, jejímž předmětem bude povolání druhé strany za dědice, kdy tento smluvní dědic bude muset poskytnout protiplnění ve formě údržby a oprav předmětného domu po zbytek života zůstavitele.

Přijetí návrhu na uzavření dědické smlouvy

Pro přijetí nabídky na uzavření dědické smlouvy je třeba výslovný souhlas osoby, které je nabídka určena, a za přijetí nabídky na uzavření smlouvy tedy nelze považovat nečinnost nebo mlčení. Pro platné přijetí návrhu na uzavření smlouvy je dále nutné, aby byl souhlas prostý dodatků, výhrad, omezení nebo jiných změn, protože takový projev vůle je odmítnutím nabídky a je považován za novou nabídku. Pokud by se jednalo o odpověď na nabídku s dodatkem nebo odchylkou, kterou nejsou podmínky nabídky podstatně měněny, je taková odpověď přijetím nabídky za předpokladu, že navrhovatel bez zbytečného odkladu takové přijetí neodmítne. Takové přijetí nabídky není možné, pokud navrhovatel přijetí nabídky s odchylkou nebo dodatkem vyloučil již v nabídce. O přijetí nabídky se však jedná v případě, že odpověď na nabídku vymezuje smlouvu jinými slovy, ale obsah smlouvy zůstává stejný jako v nabídce. Zrušení přijaté nabídky je možné za předpokladu, že zrušení dojde navrhovateli nejpozději současně s přijetím nabídky.

Nabídku je nutné přijmout ve lhůtě stanovené pro přijetí nabídky, tedy v akceptační lhůtě, protože jen po dobu běhu akceptační lhůty je navrhovatel svou nabídkou vázán. Pokud je nabídka přijata po uplynutí této akceptační lhůty, má takové pozdní přijetí nabídky účinky včasného přijetí nabídky jen pokud navrhovatel bez zbytečného odkladu vyrozumí osobu, které nabídku učinil, že přijetí nabídky považuje za včasné nebo pokud se navrhovatel začne chovat v souladu s nabídkou. Příkladem situace, kdy se navrhovatel začne i přes pozdní přijetí nabídky chovat v souladu s nabídkou, může být domluvení schůzky s notářem pro sepsání dědické smlouvy formou notářského zápisu.

Pokud by zákon nevyžadoval pro dědickou smlouvu formu veřejné listiny, mohla by být dědická smlouva uzavřena okamžikem účinnosti přijetí nabídky, tedy okamžikem doručení přijetí nabídky navrhovateli. Vzhledem k tomu, že zákon pro dědickou smlouvu vyžaduje formu veřejné listiny, bude dědická smlouva účinná až podpisem obou smluvních stran na této veřejné listině.

4.3.12. Vztah dědické smlouvy a darování pro případ smrti

Darování pro případ smrti je dle § 2063 NOZ takové darování, které je závislé na splnění podmínky, že obdarovaný dárci přežije, a takové darování pro případ

smrti se zpravidla posuzuje jako odkaz. Ustanovení o dědické smlouvě, konkrétně § 1588 odst. 2 NOZ, umožňuje smluvnímu dědici dovolat se neplatnosti darování pro případ smrti, které je neslučitelné s dědickou smlouvou. Vystává zde však otázka, jestli se toto ustanovení vztahuje jen na ty darovací smlouvy, které nabyly platnosti po uzavření dědické smlouvy nebo jestli se vztahuje na všechny dědické smlouvy, které se stali účinnými po uzavření dědické smlouvy. Vzhledem k tomu, že se dárce darovací smlouvou pro případ smrti zřiká možnosti dar odvolat, nebylo by správné přiklonit se k interpretaci, která by umožňovala negaci takového ujednání pozdějším uzavřením dědické smlouvy. Z toho tedy vyplývá, že správná interpretace daného ustanovení je taková, že neúčinnosti darovací smlouvy se lze dovolat jen v případě, že taková darovací smlouva nabyla platnosti až po uzavření dědické smlouvy.

Úprava darování pro případ smrti obsažená v NOZ je téměř shodná s úpravou obsaženou v obecném zákoníku občanském. Jak již bylo řečeno výše, obecný zákoník občanský umožňoval uzavření dědické smlouvy pouze mezi manžely, resp. snoubenci a darování pro případ smrti tak vyplňovalo mezeru v právu, která byla způsobena tím, že nebylo možno uzavřít dědické smlouvy mezi neomezeným okruhem osob. Tato mezera v právu v NOZ již neexistuje, protože dědické smlouvy uzavírané mezi manžely, resp. snoubenci jsou pouze zvláštním druhem dědických smluv a obecné dědické smlouvy lze tedy uzavírat mezi neomezeným okruhem osob. Jak dědické smlouvy, tak darování pro případ smrti jsou instituty srovnatelné mírou závažnosti i obsahem a plní v podstatě stejný účel. Problém ve vztahu dědických smluv a darování pro případ smrti je v jejich formálních náležitostech a evidenci. Zatímco na dědickou smlouvu je kladen požadavek veřejné listiny, darovací smlouva pro případ smrti bude moci být uzavřena v prosté písemné formě. Navíc dědické smlouvy budou evidovány v evidenci vedené notářskou komorou, kdežto darovací smlouvy pro případ smrti nebudou evidovány nikde. Darování pro případ smrti tedy představuje naprosto jednoduché řešení jak obejít zvláštní formální požadavky dané pro dědické smlouvy. Navíc bude velice jednoduché takovou darovací smlouvu zfalšovat a požadovat vydání předmětu daru po dědicích, protože jediné co bude stačit ke zfalšování takové smlouvy, bude napodobení podpisu zůstavitele. A vzhledem k tomu, že se podpis většiny lidí během jejich života poměrně mění, bude značně komplikované prokázat, že se nejedná o podpis zůstavitele. Navíc

darovací smlouvy pro případ smrti nabývají účinnosti až smrtí zůstavitele, a tak povinnost zaplatit darovací daň vznikne až k tomuto okamžiku. V případě běžných darovacích smluv je možné zpětné sepsání smlouvy prokázat nezaplacením darovací daně k datu účinnosti smlouvy, v tomto případě to však možné není.

Vztah dědické smlouvy a darování pro případ smrti reprezentuje typický případ, kdy jeden institut obchází účelná omezení jiného institutu, a to není žádoucí. Není ani zřejmé, co zákonodárce zamýšlel začleněním darování pro případ smrti do NOZ, protože mezera v úpravě dědických smluv, kterou darování pro případ smrti vyplňovalo, byla zacelena, a darování pro případ smrti ani nevnáší do NOZ, oproti úpravě dědických smluv, žádné užitečné odlišnosti. Jediné co darovací smlouva pro případ smrti do NOZ přináší, je podkopávání právní jistoty a zákonodárce by proto měl zvážit zda-li by nebylo vhodnější darování pro případ smrti z NOZ odstranit.¹²⁵

¹²⁵ KLEIN, Š. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*. 2013, č. 4.

5. Závěr

Cílem této práce bylo představení pořízení pro případ smrti, kterými jsou dědická smlouva, závěť a dovětek. V širším slova smyslu lze mezi pořízení pro případ smrti zařadit i pořízení listiny o vydědění nepominutelného dědice, povolání vykonavatele závěti a povolání správce pozůstalosti. Rekodifikací soukromého práva došlo k tomu, že vedle dědických titulů, kterými byly podle ObčZ zákon a závěť, s účinností NOZ přibyl dědický titul nejsilnější, a to dědická smlouva. Cílem této práce tedy bylo rozebrat právní úpravu závěti, dovětku, dědické smlouvy a vydědění nepominutelného dědice, a komparovat jí s právní úpravou obsaženou v ObčZ, eventuálně s právní úpravou obsaženou v obecném zákoníku občanském nebo s právní úpravou obsaženou ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937. V neposlední řadě bylo taktéž cílem této práce poukázat na sporné otázky a aplikační problémy, které může v oblasti pořízení pro případ smrti NOZ přinést, a zamyslet se nad možnými řešeními těchto situací, které bude muset praxe řešit.

Napříč celou právní úpravou pořízení pro případ smrti je zřejmý důraz, který je kladen na autonomii vůle zůstavitele, která je v NOZ naprosto zásadní. Tento důraz, který je kladen na autonomii vůle je v případě závěti zřejmý například z dědické způsobilosti právnické osoby, která dosud nevznikla, čímž je rozšířen okruh osob, které mohou být zůstavitelovým dědicem. Dále je možno vidět posílení autonomie vůle zůstavitele v zavedení privilegovaných závětí a negativní závěti. Právní úprava privilegovaných závětí by možná mohla být stručnější, ale nejdůležitější je, že NOZ zůstaviteli privilegovanou závěť umožňuje pořídit, protože případnou nutnost novelizace s jistotou přinese až praxe. Možnost pořízení negativní závěti je beze sporu pozitivem, které NOZ přináší, protože tato negativní závěť značně zjednoduší situaci zůstaviteli při vydědění zákonných dědiců, kteří nejsou nepominutelnými dědici. Jako naprosto zásadní shledávám umožnění připojení vedlejších doložek k závěti, které podle právní úpravy obsažené v ObčZ způsobovaly neplatnost závěti. Je proto naprosto evidentní, že tímto krokem zákonodárce umožnil zůstaviteli lépe projevit svou vůli. Za další pozitivum považuji zmenšení velikosti povinných dílů nepominutelných dědiců, protože zůstaviteli bylo umožněno, aby naložil s větší částí svého majetku dle své vůle. Nelze opomenout ani dovětek, který zůstaviteli umožňuje, aby doplnil závěť, nařídil odkaz nebo stanovil podmínku, příkaz, nebo

doložil čas. Z výše uvedených příkladů je tedy zřejmé, že vůle zůstavitele byla skutečně posílena, což je skutečným pozitivem, protože právě zůstavitel nejlépe ví, jak má být naloženo s jeho majetkem po jeho smrti.

Dědická smlouva, která je nejsilnějším dědickým titulem a která je do našeho právního řádu navracena po více než šedesáti letech, taktéž vyjadřuje posílení autonomie vůle zůstavitele. Navíc však značně posiluje jistotu dědice, že pokud bude zůstaviteli poskytovat plnění, na kterém se dohodli, tak po zůstaviteli bude skutečně dědit a nenastane situace, že zůstavitel jednostranně pořízení pro případ smrti změní, protože dědická smlouva je dvoustranným právním jednáním, a proto ji lze změnit jen se souhlasem obou smluvních stran. Určité pochybnosti vyvstávají ohledně okruhu osob, které mohou dědickou smlouvu uzavřít. Pro české poměry by podle mého názoru byla vhodnější dědická smlouva uzavíraná pouze mezi manžely, popř. snoubenci, protože dědická smlouva uzavíraná mezi neomezeným okruhem osob bude poměrně snadno zneužitelná. Další sporná otázka vyvstává ohledně zařazení darování pro případ smrti do NOZ. Darování pro případ smrti totiž vyplňuje mezeru v právní úpravě dědických smluv, pokud je možno uzavírat dědické smlouvy pouze mezi omezeným okruhem osob, tedy mezi manžely, popř. snoubenci. Tím, že NOZ umožňuje uzavřít dědickou smlouvu mezi neomezeným okruhem osob, darování pro případ smrti mezeru v právní úpravě dědických smluv nevyplňuje, a proto se jedná pouze o duplicitní právní úpravu, která podkopává právní jistotu.

Na závěr lze tedy říci, že právní úprava pořízení pro případ smrti obsažená v NOZ je zcela určitě krokem kupředu, protože umožňuje zůstaviteli, aby v mnohem větší míře rozhodoval o tom, jak bude po jeho smrti naloženo s majetkem, který získával celý svůj život, na což musel vynaložit značné úsilí.

Resumé

The Law of Inheritance which was effective up till the 31st of December 2013 in the Czech Republic had its roots in the communistic ideology. Despite the Great amendment of the Civil Code which was made in 1992, the law of inheritance did not achieve the creation of modern law which places emphasis on the will of testator. It was given by preference for inheritance by the law order prior to inheritance by testament. Furthermore, the testament could be pronounced invalid for too many reasons. As a representative of these reasons I can name an attachment of a condition. The contract of inheritance, traditional institute of all democratic civil codes, was not included in the Czech Law of Inheritance as well. The great change to the whole Czech civil law arrived on the 1st January 2014 when the Civil Code number 89/2012, which is sometimes called The New Civil Code, came into effect.

The New Civil Code places emphasis on the will of testator, which means that the testator has a much wider range of possibilities how to arrange treatment with his property after his death. It is certainly an appropriate approach, since the testator should be limited in decision how his property shall be treated after his death as little as possible.

We can see the effort to place emphasis on a will of testator in case of making testament in the following examples of institutes which were not contained in the former Civil Code. Initially, the New Civil Code provides to testator opportunity make a privileged testament and a negative testament apart from standard testament. The privileged testament can be made at danger of dying without requirements which are normally required for a standard testament. It means the testator has an opportunity to make a testament at danger of dying in situation he had not made a standard testament. A negative testament provides a testator with an opportunity to disinherit heir-at-law without the necessity to make a standard testament containing names of all heirs who shall be heirs of testator according to his will.

The contract of inheritance has not been contained in the Czech law for more than sixty year. The reciprocal testament is not allowed by the Czech law, hence there is

the contract of inheritance which can be concluded in the case of a need to ensure inheritance of determinate heir. It is useful especially in situations when an heir provides to a testator some performance in return for appointment of an heir. There is not limited range of people capable of conducting the contract of inheritance, nevertheless, the danger of abuse of the contract without limited range of people capable of conducting this contract is relatively high. Therefore, in some countries, for example Austria, only close relatives are capable of conducting this contract, specifically married couples or engaged couples. Accordingly, there should be answered question whether to leave contemporary regulation of contract of inheritance without any changes or make an amendment to the law.

Finally, I would dare to say that The New Civil Code brings to our Law of Inheritance significant change which was essential, as the former Law of Inheritance was obsolete and was not equal to other western democratic countries. Naturally, there are different opinions about the new Law of Inheritance among experts; however, functionality and quality of this law will be shown merely in practice.

Seznam použitých pramenů

Knižní publikace

- 1) BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978 - 80 - 7380 - 292 - 9.
- 2) BEZOUŠKA, P. a L. PIECHOWICZOVÁ. *Nový občanský zákoník: Nejdůležitější změny*. 1.vydání. Olomouc: ANAG, 2013. ISBN 978 - 80 - 7263 - 819 - 2.
- 3) DVOŘÁK, J., J. ŠVESTKA a M. ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwers ČR, 2013. ISBN 978 - 80 - 7478 - 325 - 8.
- 4) ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978 - 80 - 7208 - 922 - 2.
- 5) ELIÁŠ, K. et al. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978 - 80 - 7478 - 013 - 4.
- 6) ELIÁŠ, K. a M. ZUKLÍNOVÁ. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde Praha, 2001. ISBN 80 - 7201- 303 - 0.
- 7) FIALA, J. a M. KINDL. *Občanské právo hmotné*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978 - 80 - 7380 - 228 - 8.
- 8) HURDÍK, J. et al. *Občanské právo hmotné: Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978 - 80 - 7380 - 377 - 3.
- 9) JANEČKOVÁ, E., V. HORÁLEK a K. ELIÁŠ. *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978 - 80 - 7201 - 870 - 3.
- 10) KINCL, J., V. URFUS a M. SKŘEJPEK. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80 - 7179 - 031 - 1.
- 11) KUČERA, R. *Dědictví*. Praha: Linde Praha, 2001. ISBN 80 - 7201 - 271 - 1.
- 12) MIKEŠ, J. a L. MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978 - 80 - 87212 - 79 - 0.
- 13) SCHELLE, K. a I. SCHELLEOVÁ. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. ISBN 978 - 80 - 7201 - 931 - 1.

- 14) SCHELLE, K. a J. TAUCHEN. *Občanské zákoníky: Kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing, 2012. ISBN 978 - 80 - 7418 - 146 - 7.
- 15) ŠVESTKA, J., J. SPÁČIL, M. ŠKÁRKOVÁ a M. HULMÁK. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978 - 80 - 7400 - 108 - 6.
- 16) VRAJÍK, M. *Judikatura Nejvyššího soudu z pohledu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. I. vydání. Olomouc: ANAG, 2014. ISBN 978 - 80 - 7263 - 846 - 8.

Časopisecká literatura

- 1) ČERNOCH, R. Umožňuje římské právo uzavření dědické smlouvy?. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2013, roč. 2013, č. 1.
- 2) ELŠÍK, P. Několik úvah k dědické smlouvě obsažené ve vládním návrhu nového občanského zákoníku. *Ad Notam*. 2011, č. 5.
- 3) JEŘÁBKOVÁ, L. Dědické smlouvy jako dědický titul de lege ferenda a základní východiska jejich právní úpravy. *Právní fórum*. 2005, č. 9.
- 4) KLEIN, Š. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*. 2013, č. 4.
- 5) KŘIVSKÁ, M. Privilegované závěti. *Ad Notam*. 2013, č. 5.
- 6) PĚCHA, F. K otázce smluvního zřeknutí se dědického práva, pořizování vzájemných závětí a uzavírání dědických smluv. *Ad Notam*. 2001, č. 1.
- 7) SEŠINA, M. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*. 2012, č. 3.
- 8) ŠEŠINA, M. Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*. 2009, č. 2.

Právní předpisy

- 1) Zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 2) Zák. č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník
- 3) Zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- 4) Obecný zákoník občanský, ve znění k 1. únoru 1947
- 5) Zák. č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů

- 6) Zák. č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád),
ve znění pozdějších předpisů